ANUL IV. BUCURESCI, MAIU 1878 No. 8.

„BISERICA ORTHODOXĂ ROMANA"

JURNALU PERIODICU ECLESIASTICU

APARE O DATA PE LUNA

« Predică cuvêntul »
II Tim. IV, 2.

S-TUL POLICARP AL SMIRNEĬ

Biografia luĭ. S-tul Policarp, ĭubitul învĕţăcelŭ al apostoluluĭ Ioan, a fostŭ chirotonisitŭ de acesta Episcopŭ de Smirna.

In timpul luĭ Antonin celuĭ bunŭ grija despre liniscea Bisericeĭ şi mântuirea tuturor a adusŭ pre Policarp de la Rĕsăritŭ la Apus, în Roma. Aicĭ el a izbutitŭ, ca să întórcĕ la ortodocsie pre mulţĭ din următoriĭ luĭ Valentin şi a luĭ Marcion, însuşĭ Marcion întâlnindu-se întâmplator cu sântul în Roma, a ḑisŭ cu cutezanţă: «să ne sciĭ pre noĭ». La aceste Policarp a rĕspunsŭ: «te sciu pre tine, ca pre primo-genitul Sataneĭ». Când Episcopul Romeĭ, Aniceta, nu s'a învoitŭ cu dînsul asupra timpuluĭ serbăreĭ pascelor, nu numaĭ că nu s'aŭ ruptŭ între dînşiĭ legăturile, dar în semnul uneĭ legăturĭ strinse, el a efectuatŭ sĕrbătórea kĭar în Roma dupre datina Bisericeĭ séle, ĭar Aniceta dupre datina Bisericeĭ romanice.

S-tul Policarp a administratŭ Biserica de Smirna maĭ multe ḑecimĭ de anĭ pênĕ când s'a apropiétŭ şi timpul celeĭ de pre urmă suferinţe. Pre timpul luĭ Marc Antonin, în Asia, s'a râdicatŭ o persecuţiune cumplită. In acéstă persecuţiune el a muritŭ cu mórte de martirŭ, fiind el despicatŭ cu sabia, dupŏ ce însă a remasŭ neatinsu pre altarul de ardere.

OPERELE S-LUĬ POLICARP

Epistola S-luĭ Policarp cătrĕ Filipenĭ. Timpul ni-a păstratŭ epistola s-luĭ Policarp cătrĕ Filipenĭ. Ea este scrisă îndată dupŏ mórtea amiculuĭ sĕŭ, s-lŭ Ignatiu.

In acéstă, epistolă a căria autenticitate nu lasă nicĭ cea maĭ mică îndoélă, s-tul Policarp aprobă credinţa şi pietatea Filipenilor, învitându-ĭ, ca să se perfecţioneze în credinţa cea vivifăcĕtóre a «Aceluĭa, Căruĭa tóte i se supunŭ, Căruĭa tótă suflarea îĭ servesce, Care are să judece pre ceĭ viĭ, precum şi pre ceĭ morţĭ». In particular el îmvaţă pre ceĭ însuraţĭ şi pre vĕduvĭ, pre diaconese şi diaconĭ, pre tinerĭ, pre tinere şi pre presviterĭ. «Presviteriĭ, scrie el, trebue să fie compătimitorĭ şi îndurătorĭ cătrĕ toţĭ; eĭ datorescŭ să întórcĕ pre ceĭ amăgiţĭ, să visiteze pre ceĭ suferindĭ, să nu despreţuĭascĕ pre vĕduve, orfanĭ şi sĕracĭ; să se oprĭascĕ de la ură, de la tóte pasiunile şi de la judecata cea nedréptă; trebue să se ferĭascĕ de tótă interesarea, să nu încredinţeze altuĭa împăcarea, pre carea o póte el da, să nu fie prea aspru în judecăţĭ, dar să-şi aducĕ aminte tot-déuna, că noĭ cu toţiĭ sûntemŭ supuşĭ pĕcatuluĭ». Vorbesce în contra predicatorilor falşĭ şi dice: «Cine nu profeséză, că Iisus Christos a venitŭ în corpŭ, acela este antichristŭ; cine nu admite mărturiile celuĭ rĕstignitŭ, acela este de la diavolul; cine va altera doctrina Mântuitoruluĭ dupre voĭa sa cea proprie, şi va rĕspinge învierea şi judecata, acela este primo-genitul sataneĭ». Indémnă la suferinţă, cu esemplul Aceluĭa, «Care a suferitŭ totul pentru noĭ, pentru ca noĭ să trăimŭ în dînsul», şi dupre esemplul mărturisitorilor credinţeĭ (§ 8—10). Făcênd mençiŭne despre interesarea unuĭ preutŭ nedemnŭ şi a femeeĭ luĭ, el stăruesce, ca să convingĕ, că trebue să ne ferimŭ de interesare, şi termină epistola cu o rugăcĭune şi rógă pre toţĭ, ca să se róge pentru imperatorĭ şi cele alte autorităţĭ (1).

S-tul Policarp vorbesce în epistola sa maĭ mult cu vorbele Evangeliilor, şi ale epistolelor apostolice. El citéză vorbe din epistola ântâĭa a lüĭ Petru, lucrŭ, pre care l'a observatŭ şi Eusebio şi prin urmare ea are importanţa cea maĭ mare pentru canonul s-teĭ Scripturĭ.

---

(1) Originalul grecŭ al Epistoleĭ n'a ajunsĕ pŭnĕ la noĭ; în traducţiunea însĕ veke latină ea se găsesce tótă Epistola S-luĭ Policarp ; s'a publicatŭ de cătrĕ Cotteller (Patr. apost. 1724) Şmid (Oxon 1709) Holland (Bibl p 1765) etc.

Afară de epistola către Filipenĭ, sûntŭ cŭnoscute în traducţiunea veke latină şi câte-va respunsurĭ ale s-luĭ Policarp la maĭ multe precepte ale Mântuitoruluĭ, din dînsele noĭ vedemŭ, căcĭ atuncĭ era cunoscute şi admise cu tótă stima numaĭ patru Evangeliĭ, adecă, a luĭ Mateĭ, Marcu, Luca şi Ioan.

S-TUL ERMA.

Biografia luĭ. Erma a fostŭ de némŭ grecŭ, dar a trăitŭ în Roma; el a fostŭ însuratŭ cu o păgână, carea, dupre speranţa luĭ, trebuia să-ĭ fie soră în Domnul. Nainte de întórcerea luĭ la creştinismŭ, el a fostŭ supusŭ la maĭ multe suferinţe. Din causa amóreĭ celeĭ părintescĭ, el a pututŭ să se lase în maĭ multe neorânduele şi a fostŭ pedepsitŭ pentru dînsele; soçia luĭ l'a făcutŭ să sufere maĭ multe nemulţemirĭ. Cu modul acesta, pentru pěcatele domestice Domnul a trămisŭ asŭpra luĭ o cercare grea,—din bogatŭ, el a devenitŭ sěracŭ. Dar, Domnul, pedepsindu-l, l'a şi mângaétŭ, dându-lŭ pre timpul penitenţeĭ séle în îngrijirea specială a unuĭ ângerŭ păzitorŭ. Şi acestŭ anume ângerŭ presentându-i-se luĭ în formă de păstorŭ, îĭ da regule pentru viéţă; şi aceste regule nu numaĭ că le-a împlinitŭ el cu îngrijire, dar cŭ învoirea aceluĭaşĭ ângerŭ, el le presintă şi altora în scrisŭ, pentru folosul comunŭ. Timpul morţeĭ s-luĭ Erma nu este cunoscutŭ cu esactitate, dar dupre tóte probabilităţile, ea s'a întîmplatŭ pre la anul 100 dupŏ Christos.

OPERELE S-LUĬ ERMA.

Cartea, numită Păstorul. Din cuprinderea cărţeĭ se vede, că ea a fostŭ scrisă pre la aniĭ 95 dupŏ Christos, pre timpul persecuţiuneĭ luĭ Dometian, şi dupre destinaţiunea eĭ, ea a servitŭ, ca enciclică pastorală. (1)

In cartea ântăia a Păstoruluĭ, se descriŭ patru visiunĭ. In cea ântăia se arată luĭ Erma pěcatele luĭ; în adoa i se daŭ prescripţiunĭ despre penitenţă şi simplitatea cea inofensivă, şi i se poruncesce, ca

(1) Testul latinŭ ni probéză; că cartea a fostŭ scrisă în limba grécă. Ieronim ni spune (catal. 20) că era maĭ bine cunoscută Grecilor, de cât Latinilor. Ediţiunea cea maĭ bună a cărţeĭ Pastorul s'a făcutŭ de către Cottelier (Patr. apost 1724) Holland (bibl. Patr. T. I. 1788).

să facĕ cunoscută venirea nenorocirilor; în a trea se arată organizaţiunea Bisericeĭ; în a patra se arată o fiară, ce se prepară a înghiţi oraşul întregŭ, şi ângerul, ce opresce fiara. In esplicaţiunĭ arată, că fiara este nenorocirea, ce amerinţă Biserica.

In cartea a doa se propunŭ ordinele, ce s'aŭ datŭ luĭ Erma de cătrĕ ângerŭ, adecă despre frica de D-ḑeŭ, despre îndurare, despre observarea dreptăţeĭ în cuvinte, despre penitenţă, etc.

In cartea a trea se daŭ nisce precepte séŭ esemple, cu care Erma esplică diferitele verităţĭ maĭ ales morale. Pentru esemplu, omul avutŭ, fiind întăritŭ de rugăciunile sĕraculuĭ, se asémănă cu viţa de vie, ce se ţine prin cârligele eĭ.

Cartea a doua întrégă este plină de prescripţiunĭ morale. De asemine şi în cartea a trea se află multŭ elementŭ moralisătorŭ.

In preceptul al cincilea se mărturisesce, că Christos «a trăitŭ sub forma de şerbŭ, a pătimitŭ şi a muritŭ pentru pĕcatele nóstre». In preceptul al noĕlea se represintă necesitatea credinţeĭ în Iisus Christos, asĕmănând şi pre Biserică cu unŭ fortŭ, construitŭ pre o plută, unde, dupre cum se esprimă Erma, «pluta şi uşa sûntŭ Christos Iisus, şi în împărăţia luĭ Dumneḑeŭ nu se póte intra pre aĭurea, de cât prin acéstă uşă». Tot aicĭ se adaugă: «Fiĭul luĭ D-ḑeŭ este maĭ vekiŭ, de cât tótă creatura, aşa că el a luatŭ parte în consiliul Părinteluĭ sĕŭ la creaţiunea lumeĭ... Numele Fiiuluĭ luĭ D-ḑeŭ este mare şi nemĕsuratŭ, şi prin dînsul se mănţine întréga lume.» Trinitatea persónelor divine se arată la Erma în trasurĭ distinctive. Unirea divinităţeĭ cu omenirea în Iisus Christos Erma o presintă într'unŭ modŭ particularŭ. El presintă natura umană a luĭ Iisus Christos şi starea eĭ de suferinţă în forma posiţiuneĭ de şerbŭ, ĭar pre divinitatea luĭ Iisus Christos el o numesce spiritŭ, ce lucréză asupra omenireĭ şi o glorifică pre dînsa. Erma vorbesce de asemine şi despre ângerĭ şi în special despre ângerul păzitorŭ, despre misterul Botezuluĭ, al penitenţeĭ şi al nunţeĭ.

S-TUL CODRATU EPISCOPUL ATENEĬ.

Biografica S-luĭ Codrat. «Codrat, învĕţăcelul apostolilor, aşa scrie f. Ieronim, când a fostŭ încununatŭ pentru credinţă cu cununa martiriuluĭ Publiu, Episcopul de Atena, el a fostŭ

pusŭ în locul acestuia şi cu credinţa şi stăruinţa sa a adunatŭ pre membriĭ Bisericeĭ, cariĭ eraŭ împrăştiéţĭ de frică. Când Adrian, pre timpul rĕmâhereĭ séle în Atena, a visitatŭ templul din Eleusina, unde a avutŭ ocasiunea, de a cunósce tóte misterele Greciei, atuncĭ el a datŭ motivŭ urîtorilor de creştinĭ, ca să persecute pre credincioşĭ şi fĕrĕ de edictul imperatoruluĭ. In aceste împrejurărĭ critice s-tul Codrat a presentatŭ luĭ Adrian o carte, spre apărarea credinţeĭ nóstre, fórte însĕmnată, plină de credinţă şi de cugetare, şi demnă de învĕţătura apostolică». Apologia luĭ Codrat a fostŭ presentată la anul 126 şi a avutŭ atâta importanţă, că Adrian a publicatŭ unŭ edictŭ, prin care se înterḑicea, de a se condemna cine-va fĕrĕ de convingerea în culpabilitate. Ascultătorŭ al Apostolilor, glorificatŭ cu darul profeţieĭ, s-tul Codrat amuritŭ pre la 130 cu mórte de martirŭ.

Apologia S-luĭ Codrat. Eusebie, pre la începutul seculuĭ al IV-le a scrisŭ : «şi pĕnĕ acum se află la mulţĭ fraţĭ cuvêntul luĭ Codrat cătrĕ imperatorul Adrian; el se află şi la noĭ» şi din dînsul se vede fórte bine şi cugetarea şi credinţa luĭ apostolică». Apologia luĭ Codrat a esistatŭ şi pre timpul luĭ Ieronim, şi kĭar pĕnĕ în secúlul al VI le. Dar noĭ nu dispunemŭ pĕnĕ acum din acestŭ actŭ importantŭ, de cât numaĭ de vorbele, conservate de Eusebie, care însĕ valoréză cât o carte în trégă.

Ecă vorbele, pre care le citéză Eusebie din apologie:

«Actele Mântuitoruluĭ nostrŭ tot-de-una aŭ fostŭ cunoscute, fiind că ele aŭ fostŭ reale. Vindecaţiĭ de dînsul şi ceĭ înviéţĭ din morţĭ aŭ continuatŭ, a trăi încă multŭ timpŭ; eĭ aŭ trăitŭ pre pămêntŭ încă multŭ timpŭ, şi kĭar dupĕ Inălţarea luĭ la cerurĭ, aşa că uniĭ aŭ ajunsŭ şi pĕnĕ pre timpurile nóstre».

Cu acesete vorbe Codrat face pre Imperatorul, care era amăgitŭ de ómeniĭ, ce se nutrĭaŭ din religiunea păgână, ca să înţelégĕ, că între făcĕtorul de minunĭ şi înşelătorŭ este o distincţiune fórte mare şi tot-aicĭ se află argumentele cele maĭ convingĕtóre pentru minunile evangelice.

Pĕnĕ la noĭ a ajunsŭ o epistolă cĕtrĕ Diognet. Autorul acesteĭ epistole se numesce pre sine «învăţăcelŭ al apostolilor şi învĕţătorŭ al păgânilor». Aicĭ crestinĭsmul se presintă, ca unŭ fenomenŭ cu totul noŭ. De aceia putemŭ să conkidemŭ, că ea este scrisă de

unŭ bărbatŭ apostolicŭ şi de siguru de S-tul Episcopŭ Codrat. (1) Epistola este plînă de inspiraţiunea creştină, de amórea cea maĭ sublimă cŏtrĕ veritatea creştină. Limba epistoleĭ este pură, stilul vioiŭ şi plinŭ de figurĭ, arta nu impedică naturalitatea şi puterea cugetăreĭ, şi ideile decurgŭ de-a-dreptul din inima Sântuluĭ. « Autorul, ḑice fericitul Fotie, n'a căutatŭ, ca prin arta oratorică să înfrumuseţeze filosofia sa naturală; espunerea epistoleĭ este de unŭ stilŭ putericŭ şi fŏrĕ de artă ».

Diognet este unŭ păgânŭ învĕţatŭ, care a doritŭ să cunóscă religiunea creştină şi să scie « căruĭ D-ḑeŭ credŭ creştiniĭ şi ce serviciu divinŭ efectuă eĭ, că despreçuescŭ pĕnĕ atâta lumea » ? Dupre dorinţa luĭ Diognet, în epistolă se arată deşertăcĭunea ḑeilor (§ 2), prejudiciile neraţionabile ale Iudeilor (§ 3—5) şi viéţa sublimă şi terestră a creştinilor. « Creştiniĭ, ḑice el, nu se distingŭ de alţĭ ómenĭ nicĭ prin locul nascereĭ, nicĭ prin modul vieţeĭ, nicĭ prin viéţa socială .... Eĭ trăescŭ în oraşele lor, ca călătorĭ, ieŭ parte la tóte, ca cetăţenĭ, şi rabdă totul, ca călătorĭ .... Trăescŭ în corpŭ, dar nu pentrŭ corpŭ, se supŭnŭ legilor, dar cu viéţa lor sûntŭ maĭ pre sus de legĭ. Pre eĭ nu-ĭ sciu, dar îĭ inculpă toţĭ, îĭ ucidŭ şi eĭ sûntŭ viĭ, eĭ sûntŭ săracĭ, şi tot eĭ înavuţescŭ pre alţiĭ, nu aŭ nimicŭ, dar tot-dé-una suntŭ mulţemiţĭ. Spiritul lor se află în tóte membrele corpuluĭ, şi creştiniĭ sûntŭ rĕspândiţĭ prin tóte unghiurile pămêntuluĭ » (§ 5—6). De unde provine acésta? « Acésta provine, nu de la ómenĭ, dar se efectuă prin puterea divină » (§ 7). Cine este fundatorul credinţeĭ creştine? « Insuşĭ D-ḑeŭ celŭ Omni-potentŭ, Creatorul lumeĭ a trâmisŭ din cerŭ pre adevĕratul, sfântul şi ne'nţelesul sĕŭ Cuvêntŭ .... Venind la noĭ Constructorul Universuluĭ, Acela prin Care s'aŭ făcutŭ cerurile, şi Care a pusŭ margenĭ mărilor, cu sfaturile Căruia se conservă elementele, dupre voia Căruia sórele îşĭ efectuă cursul seŭ, Căruia este supusŭ cerul şi totŭ ce este în dînsul,

(1) Toţĭ criticiĭ contimpuranĭ recunoscŭ că epistola cătrĕ Diognet apărtine unuĭ bărbatŭ apostolicŭ. Hefel a publicat'o între operele bărbaţilor apostolicĭ (Patrum apostol. opera gr. lat. Tübingae. 1839). Maĭ 'nainte uniĭ din criticĭ prescrieaŭ epistola luĭ Apolos, despre care vorbesce s-tul Paul, şi maĭ ales fundându-se pre stilul înfloritŭ al epistoleĭ. Dar Apolos nu s'ar fi esprimatŭ aşa, cum vorbesce autorul epistoleĭ. Epistola cătrĕ Diognet alţiĭ o prescriu s-luĭ Justin. Dar şi acéstă părere nu póte să fie adevĕrată, căcĭ stilul luĭ Justin diferă cu totul de stilul epistoleĭ. Dupre manuscriptŭ noĭ nu putemŭ să determinăm pre autorul epistoleĭ.

pămêntul şi totŭ ce se află pre dînsul . . . . Maĭ 'nainte de venirea luĭ pre pămêntŭ nimenĭ n'a vĕḑutŭ pre D-ḑeŭ, nimenĭ n'a pututŭ să-lŭ scie pre dînsul; El singurŭ s'a arătatŭ şi acum se arată în credinţă, şi prin credinţă ni este datu maĭ ales, ca să-lŭ cunóscemŭ pre dînsul» (§. 7. 9). El târḑiu s'a arătat în lume? «încă din eternitate prea bunul D-ḑeŭ l'a determinatŭ pre dînsul pentru lume. Iar décă ómeniĭ pĕnĕ acum aŭ fost lăsaţĭ în prada pasiunilor lor, apoĭ acésta s'a întâmplatŭ pentru cuvêntul, ca prin propria lor esperienţăsă cunóscă cât sûntŭ eĭ de puţinŭ capabilĭ, pentru ca să capete împĕrăţia cerurilor» (§ 10) «După aceste bărbatul apostolicŭ adaugă, că «spre a ne feri de ómenĭĭ, ce ruinéză credinţa, noĭ avemŭ, pre apostolĭ, şi tradiţiunea părinţilor», şi apoĭ Diognet este trămisŭ cătrĕ Biserica ecumenică, unde se póte găsi totŭ ce Cuvêntul luĭ D-ḑeŭ a predicatŭ ómenilor pentru mântuirea lor. La aceste se maĭ observă, că în creştinismŭ sciinţa şi viéţa sûntŭ în legătura cea maĭ strînsă, nicĭ sciinţa cea adevĕrată nu-şĭ póte avea locul fŏrĕ de viéţa cea bună, şi nicĭ viéţa regulată fŏrĕ de sciinţă. In conclusiune ḑice: «Observă cu tótă stăruinţa, şi cugetă cu tótă atenţiunea la aceste adevĕrurĭ, şi tu veĭ cunósce cu câte bunătăţĭ dăruesce Domnul pre ceĭ, ce'lŭ ĭubescŭ pre dînsul». (11—12).

Epistola, precum şi apologia credinţeĭ, este o operă de tótă distincţiunea; ea este una din apologiile cele maĭ bune în privinţa stilului eĭ. Dar este greŭ, de a ne pronunça, décă acéstă operă are merite maĭ mult apologetice, séŭ décă ea este o espunere numaĭ a credinţeĭ apostolice. Despre Fiiul luĭ D-ḑeŭ învĕţăcelul apostolicŭ presintă doctrina cea maĭ clară şi cea maĭ precisă (§ 7. 9). El numesce pre Fiiul luĭ D-ḑeŭ propriu (ἴδιος), unul născutŭ (μονογενής), Fiiŭ al luĭ D-ḑeŭ (§ 9), Cuvêntŭ ne'nţelesŭ de mintea omenéscă, Constructorul universuluĭ, Imperatorul şi Judecătorul lumeĭ, D-ḑeŭ şi Domnŭ (§ 10). Tot aşa de precisŭ învaţă el şi despre mórtea rescumpărătóre a luĭ Christos. «Când a venitŭ timpul, pre care l'a determinatŭ D-ḑeŭ pentru manifestaţiunea bunătăţeĭ séle, ... atuncĭ a luatŭ El asupra sa pĕcatele nóstre. El a predatŭ pre Fiiul sĕŭ, ca preçŭ pentru rĕscumpărarea nóstră, pre Celŭ sântŭ pentru impurĭ, pre Celŭ fŏrĕ de pĕcatŭ pentru pĕcătoşĭ, pre Celŭ dreptŭ, pentru nedrepţĭ, pre Celŭ fŏrĕ de mórte pentru muritorĭ. Cât sûntŭ de minunate şi înţelepte faptele Creatoruluĭ! Ce bine-facĕre neas-

ceptată! Ne dreptatea multora a fostŭ stérsă prin dreptatea unuia. Cu modul acesta noĭ trebue să recunóscemŭ, incapabilitatea complectă, şi lipsa de puterĭ a natureĭ nóstre, de a lua parte la viéţă, şi maĭ ales a Mântuitoruluĭ nostru, prin mijlocul Căruĭa aceia, ce era imposibilŭ, a devenitŭ posibilŭ» (§ 9).

PAPIU DIN IERAPOLIA

Privirĭ asupra operelor luĭ. Eusebie ḑice: «luĭ Papiu i se prescriu cincĭ cărţĭ cŭ titlul de *Ecsplicaţiunĭ ale cuvintelor Mântuitoruluĭ*». Dar noĭ cunóscemŭ numaĭ nisce ecstracte din aceste cărţĭ.

Partea cea maĭ importantă este aceĭa, prin carea Papiu vorbesce despre Evangeliştiĭ Marcu şi Mateĭ. «Marcu, esplicatorŭl luĭ Petru, scrie el, cu precisiune a scrisŭ totŭ, ce 'şĭ-a adusŭ aminte, deşi nu s'a ţinutŭ de ordinea cuvintelor şi a faptelor Mântuitoruluĭ, fiind că el singurŭ n'a auḑitŭ pre Domnul şi nicĭ a trăitŭ împreună cu dênsul. Maĭ pre urmă, el a fostŭ, cum s'a ḑisŭ, cu Petru, dar Petru a espusŭ doctrina cu scopul, de a satisface cerinţele ascultătorilor seĭ, şi nu pentru ca învĕţăturile Domnuluĭ să fie predate în ordine. De aceĭa Marcu n'a greşitŭ de locŭ, descriind pre unele fapte aşa, cum şi le aducea aminte. El se preocupa de aceĭa ca să nu uĭte ceva, din cele auḑite, şi să nu le altereze .... Mateĭ a scrisŭ învĕţăturile Domnuluĭ în limba ebraică, şi le-aŭ tradusŭ fie-care cum a pututŭ».

In introducţiunea de la cărţile séle Papiu ḑice: «eŭ nu voiŭ lipsi de a-ţĭ ecspune ţie aceĭa, ce eŭ am cunoscutŭ bine de la bătrînĭ, şi aceĭa, ce eŭ îmĭ aducŭ aminte bine, însoçind aceste de ecsplicaţiunĭ pentru confirmarea adevĕruluĭ; fiind că eŭ facŭ nu ca acia, cariĭ vorbescŭ multe, dar ca acia, cariĭ înveţă adevĕrul; eŭ m'am conformatŭ nu cu acia, cariĭ îşĭ aducŭ aminte de precepte streine, dar cu acia, cariĭ se ţinŭ de preceptele date de cătrĕ Domnul pentru credinţă, şi care resultă din însuşĭ adevĕrŭ. Décă mi s'a întâmplatŭ, ca să întâlnescŭ pre cine-va, care a fostŭ în relaţiunĭ cu bătrîniĭ, apoĭ cu insistinţă am întrebatŭ despre învĕţătura bătrînilor, adecă, ce a vorbitŭ Andreĭ, Petru, Filip, Toma, séŭ Iacob, ce Ioan séŭ Mateĭ, séŭ orĭ-care altul din învĕţăceiĭ Domnuluĭ, ce Aristion şi presbiterul Ioan, învĕţăceiĭ Domnuluĭ. Fiind că eŭ am presupusŭ,

că mărturiile scrise nu potŭ să-'mĭ aducĕ mie atâta folosŭ, cât póte să o facĕ acésta vocea cea vie şi care se impune maĭ mult ».

Dupre cuvintele luĭ Eusebie, Papiu a făcutŭ citaţiunĭ din epistola ântăia a luĭ Petru, şi din epistola ântăia a luĭ Ioan, prin care confirmă istoria femeeĭ, cea inculpată în multe pĕcate dinaintea luĭ Christos. Despre cuprinderea cărţilor luĭ Papiu, adaugă tot Eusebie, ḑicênd că el «istorisesce, că pre timpul luĭ a fostŭ înviétŭ unŭ mortŭ» şi că Just, supra-numitŭ Barnaba, «a bĕutŭ veninŭ, şi dupre voĭa Domnuluĭ n'a suferitŭ nimicŭ». Citéză şi «óre-care istoriĭ şi tradiţiunĭ despre Aristion, relative la învĕţăturile presbiteruluĭ Ioan». Adaugă şi altele multe, pre care el le-a cunoscutŭ dupre tradiţiunea nescrisă, şi în special ni relatéză nisce precepte şi învĕţăturĭ ale Mântuitoruluĭ. Ni spune şi despre aceĭa, că «dupŏ învierea morţilor va veni împărăţia luĭ Christos kĭar pre pămêntŭ şi sub o formă corporală şi se va continua o mie de anĭ». «Cred, adaugă Eusebie, că pre acéstă idee el a ecstras'o din cuvintele apostolilor, pre care el nu le-a înţelesŭ în sensul lor misticŭ şi figuralŭ». Irineŭ, învĕţăcelul luĭ Papiu, ni arată şi cuvintele din parabola Mântuitoruluĭ, pre care Papiu îşĭ fundéză opiniunea despre împărăţia vĕḑută a luĭ Christos.

Scrierea luĭ Papiu despre Iuda vênḑĕtorul, citată de Apolinarie al Laodiceeĭ, şi de Ecumenic, se vede în tótă estensiunea eĭ la Teofilact.

ARCH **Genadie Enăcénu.**

Studiile filosofice ale D-luĭ August Nicolas asupra creştinismuluĭ înavuţescŭ astă-dĭ literatura religiósă a maĭ multor Bisericĭ. Părintele Gerasim Timuş, archidiaconul s-teĭ Metropoliĭ a Ungro-Valachieĭ, a luatŭ asupră-şĭ sarcina, de a traduce în limba românéscă unul din captiulele acestor studiĭ, întitulatŭ *fructele creştinismului*. Modul tractăreĭ materiilor, sublimitatea şi frumuseţea espunereĭ lor aŭ obligatŭ pre redacţiunea jurnaluluĭ, ca să întroducĕ în colónele acesteĭ foĭ articulul, ce prestă. Lectoriĭ noştri se vorŭ convinge şi din acest studiu, că s-ta nóstră religiune este divină, ĭar D. Nicolas a găsitŭ formele, de a esprima sublimitatea eĭ.

FRUCTELE CREŞTINISMULUI.

Décă n'am cunósce nimicŭ din Creştinismŭ, nicĭ doctrina sa, nicĭ istoria sa; décă arborele şi rădăcinile ne ar fi cu totul ascunse, oferinduni-se numaĭ fructele; şi atuncĭ am fi încă obligaţĭ, de a recunósce că aceste fructe nu sémănă cu acele cĕ le produce pămêntul, şi că se va lor provine dintr'un principiu supranaturalŭ.

Nu putem, de cât să desvoltămŭ acestŭ subiectŭ vastŭ, deja tratatŭ aşia de eloquent în lucrărĭ speciale, ce tótă lumea şi le póte procura uşior; noĭ vom lua aicĭ în consideraţiune numaĭ substanţa filosofică a lucruluĭ.

Creştinismul a înavuţit pre fie-care omŭ cu fructele séle divine:

I. In ordinea morală,

II. In ordinea intelectuală,

III. In ordinea socială.

Écă acele treĭ privirĭ, din care vomŭ studia aicĭ în modŭ succesivŭ Creştinismul.

I.

Fructele Creştinismuluĭ în ordinea morală.

Pentru a simplifica de la începutŭ dovada, scósă din fructele morale, ce Creştinismul a adus pre pămêntŭ; şi pentru a prescurta multe dificultăţĭ secundare, trebue sĕ luămŭ aicĭ în consideraţiune un principiu sigurŭ şi prea mult neglijatŭ.

Religiunea adevĕrată trebue să ofere omuluĭ, pe lângă tendinţele natureĭ séle, şi mijlócele eficaci de perfecţionare morală; aşia că fie-care omŭ care ar voi să se foloséscă de aceste mijlóce să'ĭ

simţă efectele supranaturale, şi să ajungĕ la unŭ gradŭ unde n'ar fi fost nicĭ o dată, cu singurele mijlóce de care dispunea el naturalminte.

Dar acéstă Religiune, care trebue ast-felŭ să ajute natura omuluĭ, nu póte sĕ lucreze contra eĭ.

Ar fi a distruge şi a se depărta de la scopul eĭ, fiind că propriul acésteĭ naturĭ este libertatea, şi numaĭ prin eserciţiul libertăţiĭ Religiunea póte sĕ conducĕ pre omŭ la scopul sĕŭ. Acéstă libertate este esenţială şi natureĭ omuluĭ şi planuluĭ Religiuneĭ. De aceia, departe de a o distruge, adevĕrata Religiune trebue să desvolteze adevĕratul eserciţiu al libertăţiĭ.

Urmează de aicĭ, că omul, remânênd tot dé-una liberŭ, póte să facĕ necontenit rĕul, póte să despreţuéscĕ şi să respingĕ ajutorulŭ Ceriuluĭ, póte să abuzeze de libertatea sa.

Trebue încă a adăoga, că dând maĭ multŭ jocŭ acesteĭ libertăţĭ, şi adaugând avêntul eĭ, omulŭ póte perde cunoştinţa virtuţilor şi a verităţilor ce Religiunea îĭ prescrie şi'ĭ descopere. Religiunea adevĕrată intr'unŭ aseminea casŭ ar da locŭ la căderĭ individuale maĭ rele, şi că aceiaşĭ libertate ar înălţa pre uniĭ şi ar precipita pre alţiĭ : *Acesta s'a pusŭ spre căderea şi sculurea multora.* Resultatŭ cu atât maĭ ne'nlăturabilŭ cu cât omul, lăsatŭ fiind în voia luĭ, şi dispunênd de maĭ multe mijlóce, póte să devinĕ şi maĭ rĕŭ (1).

Ar fi decĭ a merge contra natureĭ lucrurilor, făcênd o imputare Religiuneĭ, că ea ar fi lăsatŭ să subsiste crime pre pămênt séŭ kĭar că ea le ar fi ocasionatŭ. Aicĭ este efectul rĕutăţiĭ omenescĭ, a uneĭ libertăţĭ maĭ active, a unuĭ abusŭ de libertate, a unuĭ bine maĭ înaltŭ, dupĕ o macsimă destul de adevĕrată : Corruptio optimi pessima.

Dar, cu tótă rĕutatea acésta, cu tóte capriciele acesteĭ libertăţĭ. cu tóte şansele acestuĭ abusŭ, Religiunea operézā în aceĭ, ce o priimescŭ cu totŭ dinadinsul, efecte supranaturale de perfecţiune.

---

(1) Creştinul, ḑice M. de Bonald, nu trăesce cu maĭ puţină pasiune, de cât păgânul, séŭ mahometanul. Cu desvoltarea maĭ mare a inteligenţeĭ luĭ se póte ca pasiunele séle se devie maĭ vielene şi maĭ aprinse. fiind restrânsŭ în acţiunele sale şi adăogând ast-felŭ forţa sufletuluĭ sĕŭ, adauge şi activitatea dorinţelor sale. (Essai analytique, p 106).

Décă Religiunea mântuesce pre orĭ cine voesce să fie mântuitŭ, ea va face unŭ singurŭ lucru, va dovedi adevĕrul, divinitatea. Da, să se adeveréscă bine, *că unŭ singurŭ omŭ*, luatu ca omŭ, orĭ care ar fi caracterul sĕŭ naturalŭ, condiţiunea sa, capacitatea sa, fiind el redusŭ la aceia ce constitue pre omŭ, la voinţa sa, va priimi din practica Religiuneĭ creştine efecte de sânţenie şi de virtute şi acésta e prea de ajunsŭ, pentru a justifica divinitatea acesteĭ Religiunĭ prin fructele séle.

Atuncĭ se va dovedi prin esemplul acestuĭ simplu omŭ, că totŭ omul póte fi mântuitŭ de rĕutatea sa naturală prin ajutorul Religiuneĭ. Mântuirea nu va depinde de cât de la el. Ea nu va maĭ fi, de cât o cestiune de voinţă. *Décă cine-va voesce se facĕ voinţa Părinteluĭ meŭ*, va ḑice acéstă fiică a ceruluĭ, *va vedea, décă invĕţătura mea vine de la el, sĕŭ décă eŭ vorbescŭ din capul meŭ.*

Şi kiar décă toţĭ ómeniĭ ar rĕmânea perverşĭ, din causa voinţe lor, acésta n'ar dovedi nimicŭ contra divinităţeĭ Religiuneĭ; pentru cuvêntul că mântuirea lor nu s'a efectuat din causa refusuluĭ lor.

Ea nu'şĭ împlinescă maĭ puţin misiunea sa, şi atuncĭ când ar fi pusă în posiţiune de a raporta ceruluĭ numaĭ unŭ singurŭ mântuitŭ, şi prin urmare şi alesŭ (1).

---

(1) Unul din sufletele cele maĭ dotate, maĭ înalte şi maĭ sânte, din căte am cunoscutŭ, ḑice comitele de Stolberg, a fostŭ sufletulŭ uneĭ femeĭ obile. Deturnatŭ de la Religiunea creştină de lumea cea mare, dar lumea nu îlŭ satisfăcea; el a veneratŭ tot dé-una virtutea, şi căuta adevĕrul cu acea sete, ce numaĭ D-ḑeŭ o potolesce. Inţelepciunea luĭ Socrat, fu multŭ timpŭ pentru elŭ unŭ subiectŭ de speranţă; el găsia o atracţie simpatică în simplicitatea *radicată* a acestuĭ filosofŭ, care escita îngrijirea sa. Zelul sĕŭ ardentŭ dar circumspectŭ, respectio de materiele, ce privescŭ pre ceia laltă lume. Nu maĭ puţin, el începuse a împinge dorinţele séle cătré nisce regiunĭ maĭ 'nalte, şi când din acţiunile şi manierile unor creştinĭ el vĕḑuse, că se arată aceĭa, ce el întrevĕḑuse, începu să citéscă Evangelia St. Ión. Fu atrasŭ de înălţimea eĭ, de simplicitatea, curăţenia, de dragostea eĭ cea infocată.

Când vĕḑu acel pasajŭ, unde Mântuitorul a ḑisŭ: « *Décă cine-va voesce să face « voia luĭ D-ḑeŭ, va recunósce, că doctrina mea este de la el, şi că eŭ nu ḑicŭ dĕ la mine.* » La aceste cuvinte el saltă de bucurie şi strigă: « Nu ! nicĭ un înţeleptŭ, « care fiind omŭ simplu, n'a grăitŭ aşa. Nicĭ un înţeleptŭ n'a supusŭ doctrina sa u- « neĭ asemenea încercărĭ înaintea lumiĭ» ! De atuncĭ el medita cu maĭ multŭ zelŭ şi cu o dragoste crescêndă. El recunoscu pre Fiinţa fiinţelor, care se descoperi inimeĭ séle, ca pre unŭ Părinte, şi ca pre unŭ Părinte în Iisus Christos; se convinse în totul, ce felŭ este doctrina luĭ D-ḑeŭ pentru omŭ, când el face voia Luĭ; cunoscu fericirea acelorŭ, cariĭ nu vĕdŭ şi cariĭ credŭ. Fu unŭ conducător şi mângăere pentru multe persóne şi unŭ esemplu înaltŭ şi bine-făcătorŭ pentru aceia, ce póte Religi

Dar, Religiunea Creştină a lucratŭ şi lucréză în tóte ḑilele acéstă perfecţionare supranaturală, nu numaĭ într'unŭ omŭ, dar în milióne de ómenĭ luaţĭ la un locŭ. In mijlocul rĕutăţeĭ naturale şi sociale, prin tóte obstacolele ce le întimpină şi-le trece, în acest flucsŭ şi reflucsŭ perpetue de passiunĭ şi de crime, care compunŭ acéstă lume miserabilă, Ea se mănţine într'o curăţenie imaculată, într'o statornicie invincibilă, într'o fecunditate perpetuă. Forméză necontenit suflete de o frumuseţă minunată, care rivalizează cu cerul pentru care le prepară, şi pre care adese-orĭ numaĭ el le cunósce. Din natura nóstră sĕracă şi próstră ea face Angelĭ, face Sânţĭ.

Sânţiĭ! Scim-noĭ bine ce sunt?

Cugetat, am vre-o dată asupra fenomenuluĭ sânţenieĭ? Ce este omul, luatŭ în starea sa naturală? Cunóscemŭ acésta cu toţiĭ, aruncândŭ numaĭ o singură privire asupra nóstră. Omul este o finţă ce are maĭ puţin bunŭ, o fiinţă înclinată la rĕŭ, la egoismŭ, la trândăvie la mândrie, la cupiditate, la sensualitate, la asprime, la viclenie, la o schimbare de necreḑutŭ. Saŭ se lasă după înclinaţiunile séle, şi atuncĭ pênĕ la ce gradŭ de rĕutate şi degradare nu se pogóră el? Saŭ se abţine pe jumĕtate, şi atuncĭ, debilitatŭ de sforţările, ce le face, nu'ĭ maĭ rĕmânŭ puterĭ pentru a se înălţa la bine. De altă parte natura cea mare este mărgintă în cercul uneĭ moralităţĭ negative şi infeconde; ea nu face rĕŭ. Ecă eroismul sĕŭ!... Şi apoĭ trebue să recunóscem că temperamentul omuluĭ, etatea, condiţia socială, bunul traiŭ, lipsa de avere oferă voeĭ omuluĭ nu puţine lupte de susţinutŭ şi décă el se bucură de o reputaţiune óre-care, apoĭ mândria, trăndăvia şi alte defecte precumpanescŭ binele, făcĕndu-l ca cu multă greutate să ţină ecilibrul între escese şi să nu fie vîrtos, decât cu multă ostenélă.

Écă de ce este capabil omul. Nicĭ maĭ mult, nicĭ maĭ puţin,

---

ginnea luĭ Iisus Christos, când unŭ sufletŭ înălţatŭ sĕ predă pre sine directiuneĭ eĭ prin dragoste şi fără de condiţiune. Filosofiiĭ aŭ admiratŭ viaţa acestuĭ sufletŭ nobilŭ, şi frumuseţile atrăgătóre ale unuĭ satŭ, în împrejurimile căruia el adese-orĭ căuta liniştea şi singurătatea, şi unde el a găsitŭ linişte şi mulţemire în sînul luĭ D-ḑeŭ, şi tinerimea inocentă a aceluĭ satŭ ce semăna cu recunoştinţă florĭ pre mormêntul uneĭ femeĭ nobile cu care adese-orĭ convorbise pentru a o dirige către amicul supremŭ al omenireĭ, şi pe care o întreţinuse în ideile séle pênĕ în momentul, când sufletul eĭ îĭ scapă din buzele murinde. (histoire de nôtre signeur Jesus Christ de Frideric Leopold comte de Stolberg, ed. în 8. tom. II, p. 51).

ast-fel este diapasonul sĕŭ cel maĭ înalt de virtute. Şi atât starea sa fisică cât şi cea morală nu trece preste nivelul omenescŭ sciutŭ.

De la acestŭ nivelŭ Creştinsmul ia pre omŭ, pentru a'l înălţa la cea maĭ înaltă sănţenie, adică la o stare, unde tóte instinctele rele ale natureĭ nóstre sunt aruncate în picióre, şi unde binele, în ceia-ce are maĭ general şi maĭ absolut, devine profesiunea de tóte ḑilele, a tuturor minutelor, a tuturor suspinurilor vieţiĭ; unde sufletul tot-da-una tinḑênd şi respirând către perfecţiune, nu numaĭ îşĭ interḑice ceia-ce este oprit, dar se despóie de ceia-ce este permisŭ, de ceia-ce are maĭ dulce, maĭ scumpŭ şi maĭ propriŭ natureĭ séle; se sacrifică fără milă, se tae împrejur, nu maĭ vieţuesce cu viéţa sensuală, cu viéţa poftitóre, decât pentru a muri respectiv de dênsele în tóte ḑilele, şi prin acestŭ mijlocŭ nasce, cresce, se înalţă, se întinde într'o viéţă nouă a perfecţiuneĭ, a datorieĭ şi a virtuţiĭ; séŭ, nevĕḑênd nicĭ-o-dată binele, ce 'l face, dar tot-da-una aceia-ce nu face, se despreţuesce, făcênd acte de eroismŭ, se escită şi se îmboldesce, trecênd preste tóte mărginile cunoscute de datorie şi mergé a se confunda, déca se póte ḑice aşa, cu perfecţiunea înfinită a luĭ D-ḑeŭ.

Écă starea perfectă a sănţenieĭ; ea este o stare supranaturală pentru orĭ-cine voesce să reflecteze bine asupra corupţiuneĭ şi slăbiciuneĭ natureĭ nóstre; şi acésta în respectul fisicŭ se asemănă cu unŭ omŭ, care n'ar atinge pămêntul şi s'ar susţinea tot-da-una în aerŭ. Lucru de mirare şi demnŭ de reflexiune! Creştinismul produce acéstă stare în tótă natura omuluĭ, în tóte etăţile şi condiţiunile, înlăturând tóte obstaculele. El nu consultă nicĭ-o-dată natura, şi prin acésta o dirige! Totul este bunŭ pentru a face un sântŭ; unŭ copilŭ, unŭ luptătorŭ, unŭ învĕţatŭ, unŭ păstorŭ, unŭ rege, o tânĕră, unŭ sufletŭ deja curat, un sufletŭ criminalŭ totul devine în mănile creştinismuluĭ capabilŭ de sânţenie. De ordinar în dificultăţile şi resistentele natureĭ şi ale societăţiĭ el lucréză aceste metamorfose, numite *Conversiunĭ*, şi care nu sunt maĭ puţin minunate în ordinul moralŭ, de cât metamorfosele fabulóseĭ anticităţĭ în ordinea fisică. De voesce sĕ facĕ a strĕluci charitatea şi zelul apostolatuluĭ, creştinismul alege unŭ persecutatorŭ, de voesce să arate cutezanţa inflexibilă şi eroismul constanţeĭ, el întrebuinţéză inima uneĭ fecióre; de voesce sĕ ne răpéscă printr'unŭ capŭ de operă a blândeţeĭ şi a umilinţeĭ,

el caută sufletul unuĭ rege; el face să vie simplicitatea credinţeĭ în sufletul unuĭ filosofŭ, şi întroduce cea maĭ sublimă filosofie în judecata unuĭ lucrătorŭ.

El inspiră moştenitoruluĭ unuĭ nume mare şi a uneĭ averĭ strălucite pasiunea renunţăreĭ şi a sĕrăcieĭ; el smulge pre tênăra elegantă de la sînul desmerdărilor materne şi în preparaţiunile nunţiĭ, pentru a o transporta într'o martiră, şi dintr'o păcătósă, pe care lumea o despreţuesce şi o deplânge o face mirésă a luĭ D-ḑeŭ, celuĭ întréit Sântŭ.

Acţiunea Creştinismuluĭ în suflete se póte asemăna cu acea a substanţelor feruginóse, care, întroduse in lemnele cele maĭ porόse şi cele maĭ moĭ, li comunică duritatea, încoruptibilitatea lemnelor celor maĭ tarĭ şi celor maĭ resistente. Creştinismul este unŭ sucŭ supranaturalŭ. Unŭ sântŭ este unŭ omŭ transformatŭ, *unŭ omŭ naŭ*.

Dar numaĭ acel care a făcut pre omŭ póte să'lŭ şi transformeze.

Maĭ ales în comparaţiune cu starea natureĭ omenescĭ, afară de Creştinismŭ, acéstă stare devine imposibilă. Păgâniĭ aŭ avutŭ ómenĭ virtoşĭ, eĭ aŭ avutŭ *înţelepţĭ*; dar n'aŭ avutŭ nicĭ o dată aceia, ce noĭ numimŭ unŭ sântŭ. Eĭ aŭ practicatŭ virtuţile, care se găsiaŭ naturalminte în eĭ, virtuţile omenescĭ, relative şi pline de interesŭ; dar eĭ n'aŭ urmatŭ virtutea pentru ea însăşĭ, virtutea cea simplă adevĕrată, absolută, deslipită de orĭ ce motivŭ omenescŭ, de orĭ ce preţŭ. Găsim în viéţa înţelepţilor lor, diformităţĭ morale monstruóse, adese-orĭ eĭ desfăşuraŭ o energie minunată asupra vre-unuĭ actŭ, pre care la începutŭ îlŭ credemŭ că este o virtute, dar care observatŭ maĭ de aprópe, nu este, de cât unŭ adevĕratŭ viţiu, ce se opune numaĭ uneĭ vieţĭ cu totul viţióse, şi care în lipsa uneĭ virtuţĭ maĭ înalte este consideratŭ de virtuosŭ.

Sensul moralŭ este cu totul mărginitŭ la eĭ; şi décă eĭ trec preste acéstă margine, apoĭ pentru a cădea în falşitate. Marĭ doritorĭ aĭ virtuţeĭ, eĭ debilitéză numaĭ vorbind despre ea, şi nu le maĭ rĕmânŭ puterĭ, de a o practica. Eĭ aŭ pentru sine îngônfarea şi nu adevĕrul. Faptele lor nu maĭ sunt conforme cu scrierile lor; eĭ nu sciŭ să se susţie pre aripile singure ale datorieĭ şi ale sacrificiuluĭ, şi trebue ca să'şĭ aibă punctul lor de sprijinŭ asupra vre-unuĭ interesŭ omenescŭ, dintre care cel maĭ subtilŭ este adulaţiunea de sine în-

suşĭ (1). — Abnegatiunea nu le a fostŭ nicĭ o dată cunoscută; abnegaţiunea de tóte şi de sine însuşĭ înainte de tóte.

Pentru că acéstă virtute nu este în natura omuluĭ; nu póte o repetŭ să se susţină omul în aerŭ fără a atinge pămêntul. « A face « pumnul maĭ mare de cât pumnulŭ, braţul maĭ mare, de cât braţul- « a'şĭ întinde piciórele maĭ mult, de cât întinderea lor, este cu ne- « putinţă şi monstruos, ḑice Montaigne, şi maĭ adaugămŭ că omul « se arată maĭ presus de sine şi de omenire, căcĭ ce nu póte să vaḑă « alt-felŭ, de cât cu okiĭ sĕĭ şi să apuce cu mânele séle; el se va « înălţa; décă D-ḑeŭ 'ĭ tinde mâna într'unŭ modŭ *estraordinarŭ*; « el se va înălţa părăsind şi renŭnţând la propriele séle mijlóce, « şi lăsându-se a fi luminatŭ şi înălţatŭ prin mijlócele curat cereştĭ. « Este propriŭ numaĭ credinţeĭ nóstre creştine, nu şi virtuţiĭ stoice, « de a pretinde la acéstă metamorfosă divină şi miraculósă». (2)— Bunul simţŭ nu putea se vorbéscă maĭ bine.

Prin urmare, nu numaĭ ajutorul le lipsia păgânilor, pentru a se înălţa la sânţenie, ci şi cunoştinţa. Eĭ nu aveaŭ nicĭ kiar idea virtuţiĭ. Era atâtea sisteme pentru virtute, câte şi pentru adevĕrŭ. Acestŭ cuvêntŭ virtute, care adună astă-ḑĭ tóte ideile într'un singur typŭ, era specificată la eĭ într'atâtea felurĭ câte moravurĭ, câte şcolĭ aveaŭ. Pentru eĭ nu esista o idee de virtute, eĭ aveaŭ unŭ simplu simţŭ.

Fără îndoĭală în noĭ este ideia de virtute noĭ avem şi consciinţă de dînsa. In creştinismŭ ea este în starea de *reflecsiune*; ea se presintă ca o imagine într'o oglindă; esenţa eĭ este în D-ḑeu, dupre asemănarea căruĭa suntem făcuţĭ. Sensul moralŭ este imaginea luĭ D-ḑeŭ în noĭ. Dar, acéstă imagine nu se póte întreţinea, de cât în rela-

(1) « Comparăm scrierile păgânilor vechĭ, care tratéză despre moravurĭ, cu palaturile fórte superbe şi fórte mărețe, zidite pe nisipŭ şi noroiŭ. Eĭ înalță fórte sus virtuțile şi le arată estimabile maĭ pre sus de tóte lucrurile, care sunt în lume, dar nu se învață îndeajuns a le cunósce, şi adese-orĭ aceia ce numescŭ eĭ cu unŭ nume aşa de frumosŭ, nu este, de cât o nebunie, o îngômfare, o desperare paricidŭ ». (Descartes. Discours de la Methode). Spiritele rĕutăcióse, ḑice D. Bonald, nu observă, de cât vițiile la popórele creştine, pentru că virtuțile sunt aicĭ starea normală şi singură autorisată, precum entusiastiĭ nu observă la păgânĭ, de cât virtuțile pentru că vițiul era aicĭ starea ordinară şi permise de legĭ.» (du devoire p. 163). Dovadă, înconruptibilitatea luĭ Fabricius, continenţa luĭ Scipion şi alte fapte memorabile de genul acesta, pre care anticitatea le grava pe marmură şi aramă şi de a căror elogiu ar face astă-ḑĭ să roşéscă acel care le ar fi meritatŭ.

(2) Montaigne Essai libr. II. Cap. XII.

ţiŭnĭ cu originalul; ceĭa ce ne face, ca să nu fimŭ în stare, de a avea adevĕrata virtute, de cât prin Religiune, carea constitue acéstă relaţiune. Dar omul a perdutŭ puţin câte puţin şi în urmarea uneĭ disordinĭ originale, vederea luĭ D-ḑeŭ şi polytheismul a conruptŭ Religiunea adevĕrată pênĕ la acelŭ gradŭ monstruosŭ că în locŭ de a fi oglindă perfecţiuneĭ luĭ D-ḑeŭ, omul a făcutŭ din D-ḑeŭ oglinda proprielor séle imperfecţiunĭ, căruia D-ḑeŭ îĭ revenia ca modelŭ. Raporturile între omŭ şi D-ḑeŭ, nu numaĭ se perduse, dar se nimicise. Cum voiţĭ ca ideĭa de perfecţiune morală să se conserve într'o ast-felŭ de deturnare? Fără îndoĭală, în fondŭ, rămânea ce-va în consciinţa genuluĭ omenescŭ; dar acestŭ ce-va era aşa de amestecatŭ şi întunecatŭ că se skimba dupre tóte interpretările false, dupre tóte despreţurile, dupre tóte rătăcirele, ce ne presintă moralitatea celor anticĭ.

In culmea acesteĭ stărĭ Creştinismul a priimit pre genul omenescŭ. Ast-felŭ, care a fostŭ principalul mijlocŭ de regeneraţiune, ce el a venitŭ sĕ'ĭ aducĕ? A fostŭ de a scóte perfecţiunea divină, sânţenia prin esenţă, din *necunoscutul*, unde se afla cufundantă; de a o apropia, de a o face să se pogóre într'ale omuluĭ; de a o personifica, de a o încorpora, pentru ca sĕ devie maĭ vĕḑută, maĭ simţită, şi în totul admirabilă! A înomeni sânţenia în D-ḑeŭ, ne-ar fi nimicitŭ pre noĭ şi noĭ n'am fi sciutŭ, cum să o imitămŭ în calitatea şi condiţiunea nóstră de omŭ, pentru că modul de a lucra nu este acelaşŭ pentru noĭ ca şi pentru D-ḑeŭ. Pentru a rădica acéstă dificultate, D-ḑeŭ s'a făcutŭ omŭ pentru ca sĕ vedemŭ sânţenia luĭ în eserciţiul umanŭ. Nĭ a arĕtatŭ cum trebue să începemŭ a'l imita dupre condiţiunea nóstră, luând însuşĭ acéstă condiţiune şi practicând virtuţile nóstre de ómenĭ cu sânţenia sa de D-ḑeŭ.

El a redusŭ, a vărsatŭ esenţa sânţenieĭ séle infinite într'un tiparŭ omenescŭ, pentru a deveni apoĭ însuşĭ unŭ tiparŭ divinŭ, unde omenirea nóstră să pótĕ fi reformată; el s'a făcutŭ omŭ modelŭ, D-ḑeŭ-omŭ, pentru ca să avem a imita pre unŭ omŭ imitând însĕ pre D-ḑeŭ.

Iată cum s'a redatŭ tipul sânţenieĭ natureĭ omenescĭ în Iisus Christos care este sântŭ prin escelenţă, *Santul sânţilorŭ*. Şi pentru ca sĕ putem ajunge a-l imita, cunoştinţa luĭ a fostŭ ŭnită cu unŭ ajutorŭ misteriosŭ, cu unŭ sprijinŭ supranaturalŭ, atot-puternicŭ,

care apropie, încorporéză, transfigureză pre creştinŭ în Iisus Christos şi face din el unul din membrele séle, sântŭ, ca şi elŭ, şi prin elŭ, în proporţie cu fidelitatea sa de a urma acesteĭ atragerĭ divine, care este charul; *Charul*, carele este sucul luĭ Iisus Christos acelŭ sucŭ, care face pre Sântŭ. De aceĭa vedeţĭ, plecând de la acéstă înflorire admirabilă a virtuţilor creştinescĭ, acéstă fructificare puternică a sânţenieĭ s'a arătatŭ pretutindinea în lume! Ceĭ doĭ-spre-ḑece Apostolĭ cariĭ eraŭ ramurele principale ale aceluĭ buciumŭ divinŭ, comunicară îndată puterea luĭ Christos tuturor acelor, ce se supuseră; acéstă putere regenerătóre pĕtrunse repede în vinele genuluĭ omenescŭ, şi înpinse în tóte părţile aruncăturĭ vigurόse, întîmpinând tóte obstaculele corupţiuneĭ şi ale nebunieĭ; « Ce spectaculŭ fu pentru lumea coruptă, strigă Fontenele, nascerea Creştinismuluĭ! se vede arătându-se şi rĕspândindu-se în universŭ nisce ómenĭ, cariĭ nu se împacă cu toţĭ ceĭlalţĭ, asupra principielor celor maĭ comune; ómenĭ, cariĭ respingŭ totŭ aceĭa, ce este căutatŭ cu maĭ multă ardóre şi cariĭ aŭ o dragoste sinceră pentru totŭ ceĭa, ce respingŭ alţiĭ. Lacrămile sunt necunoscute pentru eĭ. Nu se mulţumescŭ a avea, în mijlocul nenorocirelor, o constanţă neclătită, eĭ aŭ o bucurie care merge adese-orĭ pĕnĕ la transporturĭ. Décă nu se oferiaŭ de bună voe la torturĭ, la mórte, eĭ trimişĭ fiind la torturĭ, manifestaŭ, că li se dă, aceĭa ce dorescŭ. Ce sûnt aceste minunĭ? trebuiaŭ sĕ ḑicĕ păgâniĭ; ce este acéstă deturnare? Bunul şi rĕul şĭ-aŭ skimbatŭ natura lor? Oameniĭ s'aŭ schimbat? Mirarea era cu atât maĭ mare, că se vedeaŭ filosofĭ, cariĭ pĕnĕ aci se credeaŭ în posesiunea tuturor virtuţilor şi tuturorŭ verităţilor, şi acum devinŭ ruşinaţĭ în speculaţiunile şi în practicele lor prin filosofĭ incomparabilŭ maĭ perfecţĭ. Aceştĭ filosofĭ, séŭ maĭ bine Domnul lor cerescŭ, distruge diversele specиĭ falşe de răbdare, stabilite prin înţelepţĭ amăgitorĭ, şi cariĭ eraŭ maĭ viţioşĭ, de cât impacienţa naturală a ómenilor, ce se conducŭ numaĭ de pasiunĭ ». (1)

De atuncĭ ómeniĭ sânţĭ n'aŭ încetatŭ a se manifesta pre pămên fără întrerupere.

Câtă mulţime de sânţĭ aŭ născutŭ Creştinismulŭ lumeĭ în tóte epo-

(1) Fontenelle Discours sur la patience.

cele, în tóte situaţiunile, în tóte etăţile, în tóte rangurile, manifestându-se prin o virtute, care face voia luĭ D-ḑeŭ, şi nu se consiliéză de cât cu sine însuşĭ; opunênd trebuinţelor şi dificultăţilor timpurilor caractere de sânţenie diverse, care le domină şi în care se încărnéză şi se perpetuă neprescrisa luĭ putere? Timpul îmĭ lipsesce pentru a skiţa, pentru a numi aicĭ pre aceste mărturiĭ viĭ ale divinităţiĭ sânteĭ nóstre religiunĭ; numĕrul lorŭ nu'mĭ permite şi superioritatea lor mĕ dispenséză de acésta.

Neputênd face o alegere între toţĭ aceştĭ eroĭ, preferŭ a-ĭ lăsa să se presinte eĭ singurĭ amintireĭ şi admiraţiuneĭ lectoruluĭ; eĭ n'aŭ trebuinţă a fi recomandaţĭ.

Charitatea, de esemplu, nu este streină anticităţiĭ profane. Ea cŭnoşcea dărnicia şi marinimia; dar acestŭ zelŭ ardentŭ pentru fericirea ómenilor şi pentru fericirea lor eternă; anticiĭ aveaŭ eĭ óre adevĕrata idee de charitate? s'aŭ apropiatŭ eĭ óre de acea ardórre, cu care lucréză creştinul pentru a ajuta sufletele debile şi a uşura pre ceĭ nenorociţĭ?

Religiunna creştină produce în sufletele, pătrunse de dênsa, unŭ curajŭ superiorŭ şi virtuţĭ superióre virtuţilor omenescĭ. Ea sanctifică totŭ, ce este comunŭ eroismuluĭ; şi cu tóte aceste ce diferenţă între eroismul creştinŭ şi celŭ ordinarŭ! A vedea cu acelaşĭ ochiu Corónа şi lanţurile, sănătatea şi bóla, viéţa şi mórtea; a face lucrurĭ admirabile şi a se teme, de a fi admiratŭ, a nu avea în inimă de cât pre D-ḑeŭ şi datoria sa; a nu fi atinsŭ de cât de relele fraţilor sĕĭ, şi a privi pre ale séle, ca o încercare, necesară sânţenieĭ; a fi tot-dé-una în presenţa luĭ D-ḑeŭ, a nu întreprinde, a nu reeşi a nu suferi, de cât pentru el, éca eroul creştinŭ tot-dé-una mare şi tot-dé-una simplu; neîncetatŭ uĭtându-se pre sine, el face tot binele ce'lŭ póte face, fără a căuta binecuvêntare de la aceĭ pre care îĭ făcea fericiţĭ. El întinde binefacerile séle în seculele viitóre, respingênd gloria, care trebuia sĕ'ĭ fie preţŭ. El se luptă pentru semeniĭ sĕĭ şi D-ḑeul sĕŭ. Invingĕtorŭ, el este învinsŭ, el sufere captivitatea fără a se încerca a o precurma. Viéţa şi-o petrece în inocenţă; trăesce în sacŭ şi móre în cenuşă.

Acest tabloŭ elocentŭ al sânţenieĭ creştine se aplică la toţĭ sânţiĭ pre cariĭ Biserica îĭ propune admiraţiuneĭ nóstre.

Condiţiunea lor şi faptele lor aŭ fost diverse dupre circumstanţe,

dar în esenţă este acelaşi principiu, acelaşi spiritŭ de sacrificiŭ, acelaşŭ eroismŭ al virtuţeĭ.—Şi nu numaĭ la sânţiĭ, canonisaţĭ de Biserică, trebue a mărgini numĕrul florilor coróneĭ Creştinismuluĭ; sûnt o mulţime alţiĭ, cariĭ aŭ petrecutŭ în obscuritate, cariĭ vieţuescŭ şi cariĭ morŭ în tóte ḑilele, cu atât maĭ sânţĭ, cu cât sunt necunoscuţĭ de lume şi de eĭ înşuşĭ sûnt ca perduţĭ în umilinţa lorŭ. Tot aşa este cu sânţiĭ, ca şi cu stelele firmamentuluĭ; pe lângă acele, care compunŭ diversele constelaţiunĭ recunoscute, sûnt o mulţime de altele, a căror răsărire nu se supune privirilor nóstre; şi cerul spiritualŭ are calea robilor. . . . .

Acţiunea Creştinismuluĭ este neîntreruptă şi înfinită, de şi nu este tot-dé-una cunoscută, şi, după două miĭ de anĭ de fecunditate, El sémănă, şi face ca să rĕsară încă florĭ mirositóre, fructe destul de gustóse. (1) Este unŭ prejudiciu funestŭ şi care descurajase un mare numĕrŭ de suflete de a-şĭ imagina că sânţenia ar fi aşa de estra-ordinară şi că nu se recunósce de cât prin manifestările esteriόre, care caracteriséză viéţa sânţilor principalĭ. Pre lângă aceĭ prin care D-ḑeŭ a voitŭ a edifica lumea, sûnt o mulţime alţiĭ, cariĭ se reservă numaĭ pentru el. Sânţenia póte să esiste fără manifestaţiunĭ esteriόre, ḑicŭ maĭ mult, fără manifestaţiunea interiόră. Faptele şi nu vederea acestor fapte face pre sânţĭ; şi fiind că caracterul propriu al sânţenieĭ este simplicitatea, trebue sĕ fie o mulţime de suflete, pre care lumea nu le cunósce, care nu se cunoscŭ ele singure, care suntŭ despreţuite şi se despreţuescŭ, sûnt pre calea sânţenieĭ.

A! Dacă s'ar sci toţĭ sânţiĭ-cariĭ esistă în momentul acesta pre pămêntŭ, nu departe, dar în jurul fie-căruea din noĭ! . . . . . Nu s'ar maĭ povesti *mysterele* coruptiuneĭ şi ale crimeĭ; cum nu se

(1) In luna luĭ Iuniŭ 1843, a muritŭ la Saint Pallais, lângă Saintes, o têněră, de o condiţiune obscură şi care trăĭa cu lucrul mânelor, a căreĭ sântenie presinta caractere supranaturale. Unul din aceste caractere, care póte să'l judece orĭ cine, se găseşte în scrierile ce ne-a lăsat, publicate sub auspiciele învĕţatuluĭ şi piosuluĭ Episcopŭ al Rocheleĭ, cari le a precedatŭ de o epistolă canonică, şi a cărora originale autografe le păstréḑă în palatul sĕŭ. Aceste scrierĭ, eşite din péna uneĭ tinere lucrătóre, între obosélă şi suferinţă, ne desfăşură unŭ sufletŭ în adevĕr supraumanŭ; prin inteligenţa şi dragostea către lucrurile luĭ D-ḑeŭ, aceste scrierĭ nu ne sfiim să ḑicemŭ, atingŭ pe ale luĭ Fenelon şi atingŭ câte odată pe Bossuet.

Acéstă têněră este *Maria Eustella*.

pot desvěli misterele sânţeniei şi ale sacrificiului! A! décă colibele (locuinţele cele maĭ modeste), décă spitalele, căsuţele, închisorile, mônăstirele, deşerturile, décă maĭ ales umilul căminŭ domesticŭ ar putea sě dea totŭ ce a priimitŭ din virtuţile creştine, ce spectaculŭ! Dar acésta dote unŭ secretŭ între D ḑeŭ şi Ingeriĭ sěĭ, unŭ secretŭ pentru însuşĭ autoriĭ acestor virtuţĭ, cariĭ în ḑiua, când D-ḑeŭ îĭ va încununa vor ḑice cu naivitatea devotamentuluĭ: *Dómne, când am făcut acestea*(1)? Un secretŭ pentru lume, carea nu este demnă de el şi care, adese-orĭ, nu este capabilă, de cât de a-ĭ înălţa insultându-ĭ.

Cu tóte acestea lumea se mântue prin eĭ; ea ar cădea curênd în corupţiune şi ar fi recufundată în întunericul din care a eşit, décă n'ar fi adevěraţiĭ creştiniĭ, dupre espresiunele Mântuitoruluĭ: *sarea pămêntuluĭ, lumina lumiĭ.*

Fructele Creştinismuluĭ nu s'aŭ mărginit în adevěr, la sânţenia individuală a membrilor sěĭ; dar prin acéstă sânţenie, el a curăţitŭ, a moralisatŭ consciinţa publică a genuluĭ omenescŭ, din care participă aceĭ, cariĭ rěmânŭ streinĭ de acţiunea sa imediată. Creştinismul a însănătoşitŭ lumea. Din centrul sěŭ supranaturalŭ a lucratŭ asupra naturaluluĭ societăţilor omenescĭ. Legislaţiunile, instituţiunile, moravurile raporturile diverse, prin care viéză omenirea, aŭ fostŭ modificate prin Evangelie. Corupţiunea păgână şi barbaria aŭ fostŭ succesivŭ alungate, şi lumea a ajunsŭ a respira Creştinismul, ca aerul bine-făcĕtorŭ. Totŭ aceĭa ce este generalŭ astă-ḑĭ, totŭ aceĭa ce este publicŭ, totŭ aceĭa ce este universalŭ, este creştinŭ; séŭ tinde a deveni ast-felŭ. Fără îndoélă este şi va fi tot-dé-una corupţiune şi rěutate în lume, pentru că tot-dé-una va fi licenţă; este kĭar în ḑilele nóstre, îmĭ pare, maĭ multă, ca tot-dé-una; dér pre lângă, că sûntemŭ, într'o stare estraordinară de transiţiune, voĭŭ maĭ observa, că nu esistŭ de cât *crime private.* Odinióră eraŭ crime publice sociale, colective; rěutatea nu era numaĭ în suflete particulare, ea era kĭar în sufletul societăţeĭ, în legĭ, în opiniunĭ, în instituţiunĭ, în datine, în totŭ aceĭa prin care manifestăm viéţa nóstră comună. Astă-ḑĭ nu mě sfiescu a ḑice, corupţiunea este maĭ puţină,

(1) Mathei XXV. 38

ca nicĭ o dată; şi orĭ care ar fi rătăcirile moralităţeĭ private, nivelul moralităţeĭ sociale a fostŭ tot-dé-una, afară de timpul criselor înălţându-se. Este ce-va ce trebue să constatăm; întru cât-va avem fie care două esistenţe; una privată, liberă şi responsabilă; alta publică, socială şi supusă influenţeĭ, în mijlocul căria vieţuim. Aceia nu este tot-dé-una de acord cu acésta, şi se întâmplă de multe orĭ, ca să recunóscem de bună credinţă, cu tótă mulţimea calcărilor legeĭ, ce le comitem în particularŭ. Dar, póte, nicĭ o dată aceste doĕ esistenţe n'aŭ fostŭ maĭ despărţite, ca în timpurile nóstre moderne; nicĭ o dată n'aŭ fostu maĭ multe crime décă voiţĭ; dar érăşĭ, nicĭ o dată n'aŭ fostŭ maĭ multe protestaţiunĭ. Crimele kĭar care se comitŭ, aŭ unŭ caracterŭ de *particularitate*, de *escentricitate*, cum se ḑice, care desaprobă nebunia, precum şi rĕutatea le respinge resonulŭ publicŭ, şi le tacséză ca imorale, consciinţa socială.

Orĭ ce s'ar face, orĭ cum s'ar întâmpla va fi tot-dé-una cine-va care să rĕmână creştinŭ şi care va deveni ast-felŭ din ce în ce maĭ mult; acest cine-va este tótă lumea. Impioşiĭ şi ómeniĭ rĕĭ onoréză frâul (zebale) pe care 'l înălbescŭ (de spume); şi orĭ cât de mare ar fi numĕrul lor, orĭ cât de grozavă le-ar fi furia, nu li se va da nicĭ o dată a întrece Creştinismul; şi acésta pentru cuvêntul fórte simplu că: nu se potŭ lupta cu el de cât posedând darurile sélĕ.

De sigur este unŭ fenomenŭ strĕinŭ acesta, şi e o dovadă frumósă de divinitatea unuĭ principiŭ, care dupĕ ce a dus lumea la un gradŭ aşa de înalt de civilisaţiune, trecênd prin elementele cele maĭ contrare, o susţine în acéstă stare, opunêndu-se imoralităţeĭ private, ce naşçe kĭar acéstă civilisaţiune, şi continuă a o înainta prin tóte escesele particulare ale uneĭ societăţĭ, ce o vivifică, în dauna membrelor séle!

Creştinismul a triumfat asupra civilisaţiuneĭ corupte a păgânismuluĭ; el a curăţitŭ lumea şi acésta fu un început frumos. Él avu apoĭ unŭ alt lucru de făcut, cu totul deosebitŭ de cel dintêiŭ şi numaĭ puţin mare, numaĭ puţin frumosŭ; de a triumfa asupra barbarieĭ, care veni să sdrobéscă totul, trecênd prin acţiunea sa generatrice. Dupĕ ce a deturnatŭ pre ómeniĭ civilisaţĭ de la prejudiciele lor, el avu să civiliseze pre ómeniĭ grosieri; dupĕ ce a corijatŭ, el a trebuitŭ să organiseze. Orĭ cât de deosebită ar fi lucrarea a douĕ de cea dintêiŭ el o făcu cu acelaşĭ succesŭ fără a skimba principiĭ

nicĭ mijlóce, fără a înceta de a fi el. Multŭ timpŭ kĭar, lucru admirabilŭ ! conduse aceste două lucrărĭ marĭ de frunte ; şi pre când cu o mână sânţia moravurile putrede ale Romeĭ şi ale Corintuluĭ, de altă parte el îmblânḑia şi lustruia moravurile sălbatice ale hordelor, ce năvălĭaŭ de la Nord. Lumea modernă cu tótă desvoltarea facultăţilor séle morale, intelectuale şi industriale, a resultatŭ din acéstă a doua nascere. Dar aicĭ a treĭa încercare, unŭ al treilea sucesŭ era reservatŭ Crestinismuluĭ ; a mântui lumea de abusul bunurilor, cu carele o înḑestrase ; a-ĭ conserva aceste bunurĭ, a le creşte în dauna abusurilor a o face se trécă peste acéstă pĭedică fatală, de care se împĭedică tótă societatea omenéscă. Conrupţiunea proprielor séle bogăţiĭ, decadenţa proprielor séle mărirĭ, mórtea după viéţă. Pĭedecă maĭ înfricoşată, de cât cele precedente, pentru că este în proporţiune cu înălţimea civilisaţiuneĭ, care nasce, şi că ea manifestéză în absenţa a orĭ căruĭ elementŭ, ce ar avea natura obstacoluluĭ, şi triumful aicĭ trebue să se opereze numaĭ prin o stăruinţă curat internă.

Dar, aicĭ e marele spectacolŭ, ce'l avem sub ochĭ, —şi care caracteriséză epocha nóstră de *transiţiune*. Acéstă crisă eroică, care se prepară de mult, a izbucnitŭ în secolul al opt-spre-ḑece-lea. In acelŭ timpŭ societatea modernă a smulsŭ pĭedeca, ea s'a întunecatŭ sub vĕlŭ şi a dispărutŭ cât-va timpŭ într'unŭ abisŭ. Dar ea purta în sinul sĕŭ un óspe divinŭ care şciea se poruncéscă vênturilor şi valurilor. Civilisaţiunea a reaparut, scăpată din abisŭ ; şi décă agitaţiunea se maĭ simte încă, dacă patimile batŭ rĕsboiŭ cu Biserica luĭ Iisus Christos şi se scólă ca sĕ o cotropĭască, lăsaţile în pace, nu este de cât un restŭ al pericoluluĭ. Resonul Creştinu, credinţa bisericéscă, identificate de acum cu totu aceia, ce este în adevĕr conservatorŭ, civilisatorŭ, progresistŭ crescŭ din ḑi în ḑi ; şi după atâtea doveḑĭ de acţiunea luĭ D-ḑeŭ, atâtea probe de fidelitatea promisiunilor séle, luminate prin trecutŭ, încrederea în presentŭ, sigurĭ de viitor se ḑicem cu Pascal : „Este bine a fi cuprinşĭ de viforŭ într'unŭ vasŭ, ce se şcie că nu va peri.“

(Va urma)

Archid. **Cherasim Thimus.**

OMILIA

LA

DUMINICA A V-a DIN SANTUL ŞI MARELE POSTŬ

PRONUNȚATA LA BISERICA TALPALARII DIN IAŞI IN ANUL 1872.

Fiulŭ omuluĭ n'aŭ venit să fie servit, ci să servéscă şi să-şĭ dea viața sa rescumpărare pentru mulțĭ. (Marcu 10. 45).

Aceste profunde şi estraordinare cuvinte le adresa Iisus, frațilorŭ chreştinĭ, discipulilorŭ sĕĭ, cândŭ pentru ultima dată sĕ suĭa în Ierusalimŭ spre a încorona misiunea sa pre acestŭ pământŭ şi a o consecra cu însuşĭ sângele sĕŭ.

Apoĭ fiind-că în cursulŭ învĕțăturelorŭ séle către poporŭ şi maĭ alesŭ către discipulĭ adese-orĭ făcea alusiune despre împărăția luĭ D-deŭ, ce voeşce a stabili pe pământŭ: şi, dupre cum ni spune Evangeliea de astădĭ, chiar şi în călĕtoria acésta întreținea pe discipuliĭ sĕĭ de modulŭ instalăreĭ acesteĭ împărățiĭ; că era să pătiméscă, să suffere tóte injuriile şi maltratările de la Archiereĭ şi Cărturarĭ şi că în fine avea sĕ moară, şi a treia di sĕ învieze; — uniĭ dintre discipulĭ neînțelegĕndŭ adevĕratulŭ sensŭ alŭ doctrineĭ sale, şi conduşĭ de ideile în genere răspândite atuncĭ în poporulŭ Judeŭ, că trebuĭa a'şĭ renoi împărățiea luméscă a luĭ Davidŭ şi Solomonŭ într'o maĭ mare întindere şi glorie;— în naivitatea lorŭ aŭ cerut de la Iisus ca, cândŭ va veni întru mărire, să le dee: unuĭa a sta dea drépta, érŏ altuia de a

stânga.— La acéstă ocasiune Iisus le aŭ ḑisŭ «nu ştiţĭ ce cereţĭ» că pretinşiĭ domnĭ a păgânilorŭ domnescŭ peste eĭ şi magnaţiĭ lorŭ stăpânescŭ peste dênşiĭ ; éră între voĭ nu va fi aşĭa : ci orĭ cine va voi să fie maĭ mare între voĭ, va fi vouĕ servitor, şi orĭ cine voi să fie întâiŭ, să fie tuturorŭ servitor.

In adevĕrŭ estraordinară şi cu totul opusă este acéstă învăţătură a luĭ Christosŭ, atât ideilorŭ ce predominaŭ în lumea vechie judaică , Asiatică şi Greco-Romană, pre câtŭ chiarŭ şi usanţelorŭ ce sĕ practică de conductoriĭ pretinselorŭ Societăţĭ chreştine ; căcĭ clasele ḑise superióre între ómenĭ prin căştigarea de averĭ, prin posedarea de diferite funcţiunĭ publice, prin o norocită desvoltare a inteligenţeĭ şi o educaţiune superióră poporuluĭ, şi în fine prin tot ce cineva se póte rĕdica maĭ presus de nivela poporuluĭ ordinarŭ, după acest preceptu al luĭ Christos atâtŭ în vechime cât şi astăḑĭ, — de óri ce toţĭ ómeniĭ sunt făcuţĭ după chipulŭ şi asemănarea luĭ D-ḑeŭ — ar fi trebuitŭ să fie numaĭ nişte economi a capitalurilorŭ materiale şi intelectuale ce Cerul le aŭ încredinţatŭ spre binele omeniriĭ ; vreaŭ să ḑicŭ: nişte canale de comunicaţiune prin care bunurile posedate de dînşiĭ să se răspândéscă cu profusiune asupra tuturorŭ celor-lalţĭ ómenĭ ce în societate staŭ pre grade maĭ inferióre. Déră acéstă doctrină de o perfectă egalitate între ómenĭ şi de o adevărată solidaritate în tot ce se atinge de lipsurile şi nevoile ce întîmpină genulŭ omenescŭ in condiţiunile desvoltăreĭ sale pre pământŭ, impusă de Iisus Christos urmaşilorŭ seĭ, a fi practicată pênĕ la devotamentŭ : aŭ fostŭ pentru lumea vechiă o adevărată şi sguduitóre revoluţie, éră pentru cea noă chreştină este o continuă desfidere că falsŭ pórtă numele luĭ Christosŭ, şi că în realitate ea este o vie şi fidelă copie a societăţeĭ antichrestine Greco-Romane. «Puteţĭ sĕ vĕ boteḑaţĭ în boteḑulŭ cu care eŭ mĕ boteḑŭ, déră a şedea

de a drépta şi de a stânga mea, nu este alŭ meŭ a da; căcĭ Fiiulŭ omuluĭ n'aŭ venit să fie servitŭ, ci să servéscă şi să 'şĭ dea sufletulŭ rescumpărare pentru mulţĭ.»

Sĕ vedem acum în ce chipŭ Iisus Christos prin învĕţătura sa şi sacrificiul persónei séle pentru rescumpărarea genuluĭ uman aŭ însinuatŭ şi revĕrsatŭ în sufletele urmaşilorŭ seĭ sentimentul egalităţeĭ şi al solidarităţeĭ prin care s'a reformatŭ lumea Greco-Romană, şi în mare parte să distingŭ societăţile actuale chreştine de restul celor păgâne încă.

I). — *A*. Omulŭ creatŭ cu inteligenţă şi voinţa liberă, aŭ făcut, fraţilorŭ chreştinĭ, rĕŭ usŭ de libertatea şi inteligenţa sa; căcĭ în locŭ de a cunóste şi a onora pe adevăratul creatorŭ alŭ sĕŭ, s'aŭ închinat tuturorŭ făpturilor inferióre şie, de la peatră pênĕ la animal. «*Omul în onóre fiind n'au priceput, alăturatus'au cu animalele ne raţionale şi s'au asemĕnat lor*». — De aci aŭ provenitŭ detestabila şi urîta închinare de idolĭ prin care omulŭ uitându-şĭ scopulŭ şi menirea sa pe pămêntŭ, deveni prada corupţiuneĭ ceĭ maĭ degrădătóre şi ruşinóse. Aşia ucciderile, hoţiele, înşelăcĭunile, laşităţile; deflorările virginice, sodomiele şi omie alte pasiunĭ bestiale aveaŭ în lumea păgână idololatră adorătoriĭ printre ómenĭ şi protectoriĭ lor printre ḑei, ca: Marte, Mercuriŭ, Vinerea, Priapŭ, etc. La o aşia teribilă şi abominabilă degradaţiune ajunsese omulŭ în privinţa religiunei a stăreĭ sale morale!

Era în constituţiunea socială, usulŭ estravagantŭ ce omulŭ a făcutŭ de libertatea sa 'lŭ duse la acea deplorabilă şi miseră stare încâtŭ din cinci părţĭ a ómenilor, treĭ eraŭ considerate ca animale simple, reduse la sclavia înfricoşată că orĭ cine putea a-ĭ ucide şi tăia, în chipulŭ cum arŭ fi vrutŭ, fără măcar sĕ aibă mustrarea de consciinţa că a rădicatŭ viaţa uneĭ fiinţĭ omineştĭ. Eră sexulŭ femeescŭ întreg, lipsit de orĭ-ce drepturĭ,

se considera ca jumătate—Omŭ, şi prin vindere şi cumpărare servia numaĭ spre amusamentul bărbaţilorŭ. Apoĭ chiar asupra ómenilor pretinşĭ liberĭ, ce dispuneaŭ de restulŭ celor-lalţĭ, de câte-orĭ sĕ întrona despotismulŭ, carele în Asia era continuŭ şi în lumea Greco-Romană nu arare-orĭ, prin individele ce-lŭ representaŭ : Impĕraţĭ, regĭ, tiranĭ, principĭ, făceaŭ usŭ de restulŭ omenireĭ supuse, ca şi tigrulŭ de prada sa, fără celŭ maĭ micŭ sentimentŭ de fraternitatea şi egalitatea ómenilorŭ între sine : în urmare şi de dreptul lorŭ la viaţă.

Acésta era degradatórea stare la care ajunsese întregul genŭ omenescŭ dupe unŭ traiŭ de 5,000 anĭ pre suprafaţa acestuĭ pământŭ. Era déră o absulută necesitate de corigere şi rădicare a omuluĭ din acéstă vale a plângereĭ, în carea nu'şĭ cunoşcea nime, drépta séŭ stânga sea.

Decĭ precum fisiceşce într'unŭ corpŭ bolnavŭ coprinsŭ de o infirmitate gravă şi ajunsŭ la ultima stare de letargie, dară care tot maĭ dă óre-care semne de viaţă, sĕ provócă, ḑicŭ în organnismŭ extrema încercare de a face crisă infirmitate şi a scăpa de mórte; tot aşia se întâmplă si în sfera moralo-socială. Dreptu care în seculul alu VI şi alŭ V înainte de Christosŭ sĕ vedŭ în omenire ivinduse la tóte popórele marĭ reformatorĭ în Religiune şi morală , cum şi legislatorĭ spre corigerea societăţeĭ. d. e. Confuciŭ în China, Buda în India, Zoroastru în Persia, Pitagora şi Socratŭ la Elinĭ. Tuturor acestora, precâtŭ stă în puterile omeneşcĭ, nu le aŭ lipsitŭ nicĭ devotamentŭ, nicĭ abnegaţiune, nicĭ inteligenţa luminată, nicĭ voinţa fermă în întreprinderea operelor lorŭ reformătóre în Religie, morală şi societate. Déră cu tóte acestea sforţele lorŭ de a corige omenirea, de a o înălţa la sentimentele de fraţĭ, egalĭ prin meritele morale măcarŭ înaintea luĭ D-ḑeŭ, décă nu şi a legilorŭ ; prin urmare de o mutuală ajutorire în suportarea sarcinilorŭ

şi lipsurilorŭ din acéstă viaţă, remaseră nefructifere, şi laboriósele lorŭ opere nu reuşiră, pare că în adins, spre a demonstra cu neîndoială, că conştiinţa morală a omenireĭ cu totul se sĕcătuisse şi inteliginţa sa definitiv se stricase şi întunecase spre distingerea bineluĭ de rĕŭ: «*toţi s'au abătut, împreună netrebnici s'au făcut, nu este celu ce face bunătate, nu este pênĕ la unulu.*» Aşia că ajunsese la necesitate de a fi instruită şi curăţită conştiinţa omenéscă prin o putere estraordinară, supraumană. Eră acésta fu Cuvêntulŭ întrupatŭ al luĭ D-ḑeŭ, Mântuitorul Iisus Christosŭ.

B) Decĭ în ce chipŭ Iisus Christos mântui omenirea, ce dupre atestările moraliştilorŭ şi ale filosofilorŭ contimpuranĭ luĭ, ajunsese la gradulŭ estremeĭ desperărĭ de a nu se putea corige pre sine moralicesce, ne spune Apostolulŭ Paulŭ, când ḑice: «*că fiind în chipul lui D-ḑeŭ, n'aŭ socotit de usurpare a fi egalŭ cu D-ḑeŭ; ci s'aŭ micşoratŭ pre sine, luăndŭ chip de servŭ, făcêndu se în assemănarea óminilorŭ, şi aflându-se în formă ca omulŭ, s'aŭ umilitŭ pre sine, făcêndu-se ascultătorŭ pênĕ la mórte, éră mórtea crucei. Pentru acésta şi D-ḑeŭ l'aŭ prea inălţatŭ şi i-aŭ dăruit nume, care este peste tot numele. Ca în numele lui sĕ se plece totŭ genuchiulŭ, alŭ celor-cereşci şi alŭ celor pămênteşci şi a celorŭ de sub pămêntŭ. Si tótă limba sĕ mărturiséscă că Iisus Christos este Domnŭ, spre mărirea lui D-ḑeŭ Tatălŭ.* (Filippiseni II, 6, — 12). Va sĕ ḑică Iisus fiindŭ în chipul luĭ D-ḑeŭ, şi aflându-se în formă ca omulŭ, a datŭ dreptŭ tuturorŭ ómenilor a se numi fiĭ aĭ luĭ D-ḑeŭ; ca aşia tótă limba sĕ mărturisécă că Iisus Christos este Domnŭ, spre mărirea luĭ D-ḑeŭ Tatălŭ, Creatorulŭ unicŭ a tot ce este vĕḑutŭ şi nevĕḑutŭ. Eată unŭ principiŭ de o nouă religiune; étă unŭ divinŭ spiritŭ de viaţa făcĕtorŭ, prin care sĕ recrează din noŭ omenirea, étă finalminte egalitatea regeneratóre a intre-

gului genŭ omenescŭ, că toţi cei ce posedŭ minte înţelegĕtóre şi voinţă liberă de a lucra : bărbaţi şi femei, împĕraţi şi sclavi, sunt fii prin credinţă în Christos a unui singurŭ prea puternicŭ şi prea bunŭ părinte Creatorŭ alŭ totului; compunŭ o unică familie pre acestŭ pămêntŭ, ce trebue a se ajuta şi sprijini reciprocŭ între sine ca fraţi cu acelaşi dreptŭ la viaţă şi la bunurile acestea, şi cărora s'aŭ prescrisŭ acelaşi destinŭ de perfecţiune morală şi mântuire universală.

Deci décă prin învăţătura sa Iisus aŭ deschis inteligenţei umane o nouă sferă de percursŭ, un orizonte mai înaltŭ şi mai luminosŭ de aprofundatŭ, adică, de la închinarea Idolilorŭ aŭ întors'o la cunóscerea şi respectarea de sine, însuflându'i ideea măreaţă de sublimă demnitate a unui D-ḍeŭ — Omŭ ; óre pre têrâmulŭ moralităţei, — acéstă sferă de acţiuni libere ale ómenilorŭ, prin care îi sunt capabili a se înălţa pênĕ la gradulŭ de a se considera ca divini şi tot-odată din contră, prin depravaţiuni şi crime a se pogorî mai josŭ chiar de câtŭ tot—ce există pre pămêntŭ,— în morală ḍicŭ, acestŭ divinŭ şi eminente moralŭ regenerătorŭ, ḍicŭ, alŭ ómenilorŭ, ce calităţi cereşci, ce serenitate Angelică, ce virtuţi supraumane n'aŭ răspânditŭ prin învĕţătura sa. Si nu le aŭ inumanisatŭ chiar prin faptele séle de tóte zilele între ómeni ? — Acesta şi este tocmai caracterulŭ distinctivŭ alŭ acestui reformatorŭ cerescŭ de toţi filosofii şi legislatorii muritori ce aŭ pretenţiuni de a conduce omenirea dupre ideile lorŭ.

Eată preceptele Domnului Iisus Christos respectiv de solidaritatea ce în viaţa trebue sĕ aibă ómenii între sine, esprimate prin gura iubitului sĕŭ discipulŭ Iónŭ : «*Iubiţilorŭ : sĕ ne iubim unii pe alţii, căci iubirea este de la D-ḍeŭ ; şi tot celŭ ce iubeşte este născut din D-ḍeŭ şi a cunoscutŭ pre D-ḍeŭ ; căci D-ḍeŭ este dragostea. Intru acésta a arătat dragostea sa cătrĕ noi, că aŭ tri-*

misŭ pre unulŭ născutŭ fiiulŭ sĕŭ, ca să viem prin dênsulŭ. Intru acésta este dragostea, nu că noi am iubitŭ pre D-ḑeŭ, ci ne a iubitŭ şi a trimisŭ pe fiiulŭ sĕŭ, a fi împăcare pentru pĕcatele nóstre. Apoĭ adaoge: De va zice cine-va: *Că Iubeşte pre D-ḑeŭ, éră ureşce pe fratele sĕŭ, este mincinosŭ; căci cel ce nu iubeşte pre fra tele sĕŭ, pre care l'a vĕḑutŭ, cum póte sĕ iubéscă pre D-ḑeŭ, pre care nu l'a vĕḑutŭ?* (I Ión, 4, 7—20).

In aşa chipŭ, fraţilorŭ chreştinĭ, înţelegea Iisus Christos virtutea Iubireĭ reciproce între ómenĭ;—acestŭ sentiment de simpatie, de reciprocă ajutorire între individe, între popóre, în omenirea întreagă; în cât contipuranii sĕĭ ḑiceaŭ: «*de unde are acesta înţelepciunea şi puterea acésta*; *că niminea dintre ómeni n'aŭ mai grăit ca acesta.* (Matheiu 13. 54). — Eată déră credinţă nouă, învĕţăturĭ morale nouĕ, pre care lumea veche pênĕ la Christos nu le putea concepe, şi trebuiaŭ spre regenerare a-ĭ fi comunicate eĭ, în unŭ modŭ estraordinarŭ, nu de unŭ individŭ, ce ar fi aparţinutŭ uneĭ clase de cetăţenĭ, séŭ unuĭ poporŭ, nicĭ uneĭ ginte séŭ rasse de ómenĭ, ci de o persónă, care făcêndŭ abstracţiune de orĭ-ce distincţiune locală séŭ fisică între ómenĭ, să 'şĭ represinte în sufletulŭ séŭ întrégă idee a omenireĭ pentru care continuŭ să lucreze spre a o regenera moraliceşce. Să se abnege pentru a disrădăcina din ea tot egoismulŭ şi interesulŭ propriŭ de individŭ, naţia, gintă şi rasă; şi în fine cu devotamentŭ să se sacrifice pentru a o curăţi de tóte pasiunile pângărite şi ruşinóse, prin care sĕ degradéză pênĕ a se asemăna bestiilorŭ neraţionale.—Dreptŭ care şi ḑice Evangelia de astă ḑi: «*Fiiulŭ omului n'aŭ venit sĕ fie servit, ci să servéscă şi să şi dea sufletulŭ sĕŭ rescumpărare pentru mulţi*». Si în adevĕrŭ, fraţilor chreştiniĭ, aicĭ nu póte cine-va în deajusŭ admira şi venera sublimitatea şi profunditatea bunătăţeĭ şî înţelepcîuneĭ D ḑeeşcĭ.—Fŏră a fi sforţatŭde niminea, D-ḑeŭ

pré puterniculŭ şi Eternulŭ din simpla sa bunătate crează pe omŭ; si apoĭ acesta uĭtându cu totul destinaţiunea sa prin ingnoranţa şi demoralisarea, pré marinimosulŭ şi misericordulŭ sĕŭ Creatorulŭ ca de unŭ fiiŭ îngrijindŭ de creatura sa finită, şi căḑută; érăşĭ prin întruparea Cuvĕntuluĭ sĕŭ, 'ĭ inspira înaltele ideĭ de perfecţiune şi infinitate către carea trebue sĕ tindă, şi îĭ clarifică destinaţiunea mortalităţeĭ pentru care fu creatŭ; căcĭ ḑice unŭ fericitŭ părinte alŭ Bisericeĭ, Augustinŭ: că precum sufletulŭ este viaţa corpuluĭ, aşia şi D-ḑeŭ este viaţa sufletuluĭ. Apoĭ pentru ca regeneraţiunea omenéscă să-şĭ aibă deplinulŭ sĕŭ effectŭ de înălţare şi mântuire morală, bine voieşce a o consacra prin însăşĭ sacrificarea divinuluĭ sĕŭ fiiŭ; lucru ce înalţă natura omenéscă la demnitatea divinităţeĭ: — Decĭ spre a înţelege maĭ bine importanţa acestuĭ sacrificiŭ, să considerăm maĭ în specialŭ înaltele beneficiĭ ce moraliceşce se aduseră omuluĭ prin elŭ.

II). Ce este prin urmare rescumpărarea mântuitóre a omuluĭ?

Este o acţiune supranaturală, este o bine facere pentru sufletulŭ omenescŭ, ce aŭ costatu viaţa pămêntéscă a unuĭ D-ḑeŭ — Omŭ spre a împăca şi reconcilia vointa divină; — adică, legea morală violată şi înfrântă prin pĕcatele comise de ómenĭ. Ce este déră pĕcatulŭ? Unŭ rĕŭ perḑetorŭ pentru espiaţiunea căruĭa, spre a nu fi condamnatŭ omulŭ la eternă pedépsă şi ast-felŭ să 'şĭ pérḑă scopulŭ nobilŭ pentru care fu creatŭ, trebui ca Cuvĕntulŭ întrupatŭ—fiulŭ luĭ D-ḑeŭ—sĕ fiă de batjocură şi desfăimare între ómenĭ şi în fine crucificatŭ, ca celŭ maĭ infamŭ criminalistŭ; de óre ce luase asupra corpuluĭ sĕŭ întreguluĭ pĕcatŭ alŭ lumeĭ. «Eară mie să nu 'mĭ fie a mĕ lăuda de cătŭ în sufferinţele şi crucea luĭ Iisus Christos, ḑice Apostolulŭ.

Consideraţĭ acum, Chreştinilorŭ, după preţulŭ ce di-

vinitatea a pusŭ pentru eliberarea de pĕcatŭ a sufletului omenescŭ, de câtă importanţă este elŭ în ochiĭ Creatoruluĭ sĕŭ. Póte că pênĕ acum mulţĭ încă nu s'aŭ cunoscutŭ bine câtŭ valoréză, de óre-ce precum ; argintulŭ, aurulŭ, diamantulŭ, planta, animalulŭ se ignoréză pre sine, apoĭ şi omulŭ adesea a datŭ probe palpabile în viaţa sa istorică că nu s'a cunoscutŭ pre sine in substanţia sa cea maĭ principală şi nobilă pentru desvoltarea şi perfecţionarea căreia fu creatŭ : « *Omulŭ în onóre fiind n'aŭ priceputŭ, alaturatus'a cu animale neraţionale, şi s'aŭ asemănat lor.*

Decĭ valórea sufletuluĭ nostru trebue sĕ se mĕsóre cu importanţa ce ĭ a atribuitŭ D-ḑeŭ—Omulŭ Iisus ; şi preţulŭ rescumpărăreĭ luĭ de pĕcatŭ, de care din nenorocire noĭ aşa puţinŭ ne îngrijim , este însuşĭ Iisus Christos, victima adusă înaintea Părinteluĭ cerescŭ. In urmare ḑice un mare Părinte alŭ Bisericeĭ, Ión Chrisostomŭ : Unŭ misterŭ ce 'mĭ dă nişte ideĭ aşĭa de înalte despre D-ḑeŭ ; unŭ misterŭ ce 'mĭ inspiră o grózǎ infinită pentru pĕcatŭ , şi mĕ face sĕ preferŭ mântuirea sufletuluĭ meŭ înaintea tuturorŭ bunurilorŭ pămêntene trecute, presente şi viitóre, trebue sĕ fie unŭ misterŭ de o profundă înţelepcĭune. Nişte sentimente aşĭa de raţionabile, înalte şi sublime pentru demnitatea omuluĭ, nu potŭ să purcédă dintr'un principiŭ înşelătoriŭ şi falsŭ. Aci nu póte fi de câtŭ o profundă şi sublimă înţelepcĭune a luĭ D-ḑeŭ. Dreptŭ care şi Apostolulŭ Paulŭ convinsŭ de înălţimea acestuĭ misterŭ, ḑice în Epistola sa către Corintenĭ : Eŭ fraţilorŭ n'am venitŭ la voĭ în înălţarea cuvêntuluĭ şi a înţelepcĭuneĭ , vestindu-vĕ mărturisirea luĭ D-ḑeŭ ; căcĭ nu m'am judecatu a sci ce-va între voĭ, fără numaĭ pre Iisus Christosŭ, şi acesta restignit (1. Corinteni. 2. 2). — Numaĭ adânca şi ferma credinţă în acestŭ misterŭ a putută rĕdica şi regenera omenirea păgână aşĭa de degradată moraliceşce. Numaĭ o convingere

fermă şi o credinţă viă în mântuitórea rescumpărare efectuată în omenire de Iisus aŭ pututŭ entusiasma cu atâta ardóre atâtea suflete nobile şi sânte ale chreştinilorŭ primarĭ, carĭ cu profusiune vărsându-şĭ sângele lorŭ pentru cruce şi Evangelie, pe de o parte aŭ lăsatŭ în istoria omenireĭ cele maĭ frumóse şi maĭ admirabile momente de abnegaţiune şi sacrificiŭ eroicŭ, luptândŭ pentru realisarea şi lăţirea sublimelorŭ precepte ale luĭ Christosŭ, éră pe de altă parte, ne-aŭ gratificatŭ nouĕ înalta posiţie, ce ca chreştinĭ posedăm în întréga omenire.

Eĭ bine!; póte ar ḑice uniĭ dintre încreduliĭ: că era o absolută necesitate a sĕ regenera omenirea păgână, nu-maĭ rĕmâne nicĭ o îndoélă, déră pentru escesele ómenilorŭ a sĕ sacrifica cuvĕntul luĭ D-ḑeŭ ḑisŭ şi fiĭulŭ omuluĭ,—s'ar părea o estremă escesivitate. Apoĭ, voĭ sapienţĭ aĭ secululuĭ acestuia, nu înţelegeţĭ că tóte încercările profeţilorŭ asupra poporuluĭ judaicŭ; că tóte reformele şi bunele ideĭ întroduse şi răspândite în chipŭ omenescŭ de legislatoriĭ şi înţelepţiĭ naţiunilorŭ păgâne în scopŭ de a le corige moravurile, remaseră simplu numaĭ nişte abstracţiunĭ muceḑite prin cărţĭ, fără a fi nicĭ înţelese, nicĭ întroduse în practică popórelorŭ; cum sĕ întîmplă cu cele ale lui Pitagora, Socrate, Platone, Aristotele etc. De aceea şi Apostoluluĭ Paulŭ ḑice: *fraţiloru, nu vĕ grăim înţelepciunea secului acestuia, nici a domnilor seculului acestuia, cari sunt peritori; ci grăim înţelpciunea lui D-ḑeu în taină, înţelepciunea cea ascunsă, care au destinat'o D-ḑeŭ mai înainte de veci spre mântuirea nóstră, şi pre care niminea din prinţii seculului acestuia n'a cunoscut'o.* — (Corinteni 2. 6—8). Si care óre este acéstă profundă şi sublimă înţelepciune? Aceia de a corige escesulŭ rĕuluĭ prin escesulŭ perfecţiuneĭ; escesulŭ nedreptăţeĭ prin escesul santităţeĭ; escesulŭ îngratitudineĭ către creatorŭ prin escesul amoruluĭ către Elŭ. — Pentru a rădica pre omŭ din estremitatea viţii-

lorŭ, unde să afundase, sĕ cerea a-lŭ trage către estremitatea virtuţilor contrare. Cum să putea ast-felŭ ca mica plămădeală a învăţăturei luĭ Iisus Christos să electriseze enormulŭ aluatŭ infectŭ (puturosŭ) a lumeĭ Greco-Romane, ce conţinea în sine tóte abominabilele crime morale şi sociale? Cum, ḑicŭ, Christosŭ putea a se impune şi crede de omenire, ca fiiŭ a luĭ D-ḑeu, dotatŭ cu puterĭ supranaturale, de nu presenta în persóna sa modelulŭ viŭ de abnegaţiune şi perfecta mortificaţiune a tutorŭ pasiunilorŭ spirituale şi corporale, ce învăluie şi ameţescŭ pe omŭ în viaţa acésta, ca şi furtuna pre corabie în mijloculŭ măreĭ. Elŭ déră, ca polulŭ opositŭ de închinare atot felulŭ de idolĭ, cum sunt: invidiea, avariţia, mândriea, lăcomiea, şi orĭ ce alte pângărite pasiunĭ şi defecte corporale, deveni pentru urmaşi sĕĭ busola de salvare în oceanulŭ viforosŭ alŭ vieţeĭ omeneştĭ: «*Pentru aceea şi D-ḑeŭ l'a prea înălţat, şi i-a dăruit nume mai pre sus de tot numele: ca în numele lui Iisus să se plece tot genuchiulŭ, al celor cereşci, al celor pămînteşci şi alŭ celor de sub pămînt. Si tótă limba să profeséză că Iisus Christos este Domnu, spre mărîrea lui D-ḑeŭ Tatăl* (Filipiseni, II, 9—12).

III). Acum maĭ rămîne a considera o ultimă chestiune ce se propune de filosofiĭ naturalo-positiviştĭ contra principiuluĭ de supranaturalitate a acesteĭ dogme chreştine a rescumpărăreĭ. Eĭ ḑicŭ: că omulŭ ca şi animalele şi plantele se conducŭ numaĭ de legĭ necessare şi nemutabile, de când s'aŭ ivitŭ pe pămêntŭ şi pênĕ astăḑĭ; prin urmare este ceva imposibilŭ şi absurdŭ de a admite prin Iisus Christosŭ reformarea interióră şi edificarea morală a omuluĭ în modŭ estraordinarŭ.

Să reflectăm puţinŭ asupra acestuĭ argumentŭ, ce pare a ignora istoria şi natura omuluĭ. Maĭ înteiŭ, că omenirea Chreştină este superióră prin credinţa sa, şi faptele séle morale, întru câtŭ sânt conforme cu Evangelia, o fac

a fi maĭ respectată în comparaţiune cu cele-lalte popóre nechreştine, deşi de aceeaşĭ rasă, d. e. Perşiĭ, Indieniĭ, şi prin urmare viaţa sa morală,—ce se traduce şi în forma esterióră a traiuluĭ social, este maĭ conformă cu demnitatea de omŭ, însinuându'ĭ ideea de a se crede chiar şi superióră celor-lalte rase omeneşcĭ; acesta este unŭ faptŭ istoricŭ necontradisŭ. — Alŭ doilea, décă omenirea se conduce de legĭ necessare şi nemutabile în progresul sĕŭ succesivŭ, de ce omenirea Asiatică, necontestatŭ maĭ bĕtrână, nu se află ea maĭ superióră în credinţă şi fapte morale de câtŭ cea chreştină? şi de ce tocmaĭ din contră în lumea nechreştină predominéză în credinţĭ fatalismulŭ şi în faptele moralo-sociale Despotismulŭ neumanŭ şi lipsa de *sentimentele nobile de egalitate şi frăţie între ómeni?* Veţĭ dice póte, că acésta neuniformitate necessară provine din aceia că ómeniĭ sĕ tragŭ din diferite speciĭ de maĭmuţe, şi cu tótă metamorfosa lorŭ de milióne de anĭ şi transmigrarea unora asupra altora, totuşĭ maĭ conservă într'ênşiĭ elementele acelor diferite speciĭ de maĭmuţe, dér prin acésta, vanilorŭ înţelepţĭ, nu refutaţĭ supranaturalitatea chreştinismuluĭ, ci numaĭ confusaţĭ şciinţa prin suposiţiunĭ extravagante şi absurde. — Căcĭ déca ómeniĭ sĕ conducŭ numaĭ de legĭ necesare şi nemutabile pentru ce atâtea variate schimbărĭ în cunoştinţele lorŭ, în viaţa lorŭ publică şi privată? Si care póte fi absolută necesitate că din păgânism ca causă, să se producă chreştinismulŭ ca efectŭ? Apoĭ déca chreştinismulŭ este un effectiv necontradisŭ în omenire, voĭ pretinşĭ sapienţĭ aĭ acestuĭ secul, cari vĕ daţĭ înaintea popórelorŭ de cunoscĕtorĭ şi esplicătorĭ a tuturorŭ causelorŭ şi efectelorŭ, ce se petrecŭ în mecanismul materialŭ şi socialŭ al acestuĭ pămêntŭ, pentru ce nu admiteţĭ causa sublimă a unuĭ efectŭ ce sublimează omenirea? Pentru că este supra naturală, diceţĭ, şi nu sĕ póte demonstra chimiceşce şi mecanic fisiceşce,

Déră creaţiunea lumeĭ şi a omuluĭ, Spiritualitatea sufletuluĭ, destinaţiunea perfectibilităţeĭ şi a imortalităţeĭ séle, sĕ demonstră óre chimicesce? Nu ḑiceţĭ, şi pentru, aceea nicĭ le admitemŭ. Decĭ, fraţilor creştinĭ, să nu vi se pară curiosŭ, nicĭ sĕ vĕ scandalisaţĭ de ceĭ ce 'ĭ veţĭ auḑi că nu admitŭ supranaturala rescumpărare a omenireĭ prin Iisus Christos; căcĭ, cum videţĭ acestiea négă chĭarŭ esistenţia luĭ D-ḑeŭ şi a sufletuluĭ în ómenĭ; şi aceste spirite nu sunt de la D-ḑeŭ, ci de la lume; *éră în lume,* ḑice Apostolul, *este pofta trupului, pofta ochiloru şi trufia vieţei, şi lumea se trece şi pofta eĭ, éră cel ce face voia lui D-ḑeu remâne în vécu* (I. Ión 2. 16—17).—Apoĭ acestŭ genŭ de ómenĭ, ce se pretindŭ totŭ sapienţĭ şi capabilĭ de a conduce pe alţiĭ, nu vedeţĭ unde împingŭ popórele? Eĭ, din nenorocire, aŭ începutŭ a furnica şi între noĭ, şi Apostolulŭ ḑice despre eĭ: *aţĭ auḑitŭ că va veni antihristu, şi eată cum mulţi s'aŭ făcut antichrişti: căci antichristu este ori cine tăgăduesce pe Tatălu şi pre Fiulu; şi acesta este spiritu mincinosu în lume* (2—22).—Păziţi-vĕ decĭ sa nu vĕ înşele, nicĭ pre voĭ, nicĭ pre fiiĭ voştri; de nu voiţĭ să vĕ facă a crede că maimuţe ermafrodite aţĭ fostŭ, şi prin urmare sórta lorŭ vĕ aştéptă şi în viaţa viitóre!

Este în adevĕrŭ, fraţilorŭ creştinĭ, curiosŭ de observat cum spiritulŭ rĕuluĭ, ce încă de la începutŭ profitândŭ de libertatea şi inteligenţa mărginită a omuluĭ, face pre acesta sĕ créḑă că, violândŭ legea morală representată prin voinţa divină şi încercându-se a cunósce binele şi rĕul, va deveni ca unŭ D-ḑeŭ; tot acest spiritŭ, *ce umblă răcnindu ca un leu, căutând pre cine sĕ înghiţă,* necontenit subpretextul sciinţeĭ, chĭar astăḑĭ sĕ încércă de a rumpe orĭ şi ce relaţiune piósă *între sufletul omului şi Creatorulŭ seu, D-ḑeu,* Decĭ ḑice, fericitul Augustin: numaĭ D-ḑeŭ este viaţa sufletuluĭ. Déră cine nu vede că numaĭ prin răscumpărarea luĭ Christos ómeniĭ au înce-

put a se considera ca fiĭ a uneĭ singure familiĭ; prin urmare ca fraţĭ egalĭ între sine cu totul de o potrivă în acţiunile morale; cea ce le dă şi dreptulŭ de a aspira şi pretinde la egalitate şi în relaţiunile vieţeĭ esterne sociale. — Deci déca voiţĭ ca societatea nóstră a Românilorŭ să aibă desvoltat într'un gradŭ cât sĕ póte maĭ mare sentimentul solidarităţeĭ între cetăţeniĭ sĕĭ, a reciproculuĭ ajutorŭ între individele de diferite clase, a micşorăreĭ săráciei şi mizerieĭ celorŭ scăpătaţĭ prin bine-voitórea şi chreştinésca virtute a milostivireĭ din partea celor avuţĭ; se cade maĭ întâiŭ de tóte a fi bunĭ chreştinĭ şi a ne ruga cu umilinţă Intermediatoruluĭ nostru Mântuitorŭ, carele 'şĭ aŭ datŭ sufletulŭ sĕŭ rescumpărare pentru mulţĭ; ca Părintele comunŭ cerescŭ să nu lase a se clăti nicĭ unŭ pĕrŭ din capulŭ nostru, fără scirea sea; şi să reverse asupra nóstră şi tótă abondenţa darurilorŭ séle: că nu avem altă laudă şi glorie maĭ mare pe pămêntŭ de cât pe Iisusŭ Christosŭ, şi acesta răstignitŭ şi înviatŭ. Amin.

G. Erbicénu.

VORBIRILE

PREOTULUI DE SAT CATRE POPORANII SEI

A XXIII-a VORBIRE

PENTRU POST

Luați aminte, ca să nu se îngreueze inima vóstră cu sațiul mâncăreĭ.
Luc. 21, 34.

Fraților!

Creştinul, care se pregăteşte ca să se împărtăşéscă cu sfintele taine: cu trupul şi sângele luĭ Christos, este dator să-şi curăţe sufletul sĕŭ prin *pocăință*, şi, întêiŭ să postéscă cu cea maĭ mare cumpătare.

Toţiĭ creştiniĭ sunt datorĭ să postéscă: dér săptămâna aceea pe care o alegi tu ca să te pocăeştĭ dupĕ obiceiul creştinesc, eştĭ dator să-o posteşti cu mare cumpătare.

Dér óre ce va sĕ dică a posti cine-va? A posti va sĕ dică a nu mânca carne, séŭ alt ce-va de dulce? Aşa óre? Dér óre destul să fie acésta pentru postire? Nu, acésta este puţin: a nu mânca de dulce — acésta nu va să dicĕ încă a posti. Este de trebuinţă ca chiar mâncarea de post să se întrebuinţeze pre cât se va putea de cumpătat, de puţin. Căcĭ ce fel de postire ar fi aceea, daca noĭ am întrebuința mâncarea de post fără cumpătare, maĭ mult ca mâncarea de dulce! Ca ce fel de post ar-fi acela, déca pântecele nostru este îngreunat de mâncare ca şi în dilele de dulce! Ca ce fel de post ar-fi acela, care de

şi de post, dér îngreuéză prin mulţimea lor trupul, în cât nu póte nicî să se întórcă ca să lucreze ceva, ne cum să se ocupe de faptele mântuireî! Ca ce fel de post este acela, déca te îngreuéză ca să nu poţî merge nicî în biserică la sfânta slujbă şi sĕ stai la rugăciune două treî ceasurî, — déca nu poţî pleca nicî genuchile şi capul înaintea sfintelor icóne, — déca îţî este cu greŭ sĕ râdici chiar mâna ca să te închinî! Nu, fraţilor, este puţin pentru postire ca să nu mâncăm numaî mâncărî de dulce! Pentru ce se opresc acum mâncările cele de dulce? Pentru că mâncarea de dulce face trupul leneşŭ, somnorosŭ, sângele prin vinele nóstre sĕ mişcă maî cu repeḑiciune, pentru care şi patimile nóstre se aprind maî mult şi împedecă sufletul să se înalţe către Dumneḑeŭ. Iată pentru ce se opreşte mâncarea de dulce. Dér şi mâncarea de post face tot aceea-şî, déca o vom întrebuinţa în cantitate maî mare, şi mâncarea de post ne póte îmbuiba atât de mult, în cât nu ne póte ajuta întru nimic.... A posti va să ḑică, ca şi mâncarea de post să o întrebuinţăm cu multă cumpătare. Ce gândiţî voî? Sfinţiî Părinţî, nu postiaŭ óre şi eî? Spre pildă, Sfântul Antonie, el mânca o litră de pâine în treî ḑile, şi acésta nu o făcea numaî în ḑilele de post, ci maî în tótă viaţa sa. Va să ḑică, nu numaî că trebue a mânca puţin şi negreşit mâncare de post, ci a o întrebuinţa cu totul rar, — acésta măcare în sĕptămâna pocăinţeî.

Dér şi acésta este puţin pentru adevĕratul post. Obicinuit noi numim post înfrânarea de mâncare. Sunt mulţî de acea, carii, cu o bucată de pâine şi puţină apă 'şî îndestuléză trupul în câte-va ḑile d'a rêndul. Dér eŭ încă maî repet, că acéstă nu este în destul pentru a ḑice că postim. Omul nu este numaî din trup; ci partea cea maî bună şi maî nobilă a natureî omeneştî este sufletul. Infrânând trupul de la mâncare, trebue să înfrânâmŭ sufletul.... Atuncî va fi post adevĕrat. Si fiind-că su-

fletul este maĭ pre sus de cât trupul, apoĭ el trebue înfrânat şi maĭ mult de cât trupul. Dér de la ce trebue să'l înfrânăm? De la pĕcate. Acésta nu vâ să dică a posti, déca noĭ înfrânând trupul de la mâncare, ne dăm la tot felul de plăcerĭ ca maĭ 'nainte! Acésta nu este post, déca noĭ înfrânându-ne de la mâncare, nu ne înfrânăm spre esemplu de a vorbi de rĕŭ, de a rîde de alţiĭ, de a face urâciunĭ, certurĭ şi alte pĕcate. Acésta nu este post, déca noĭ înfrânându-ne de mâncare ne facem maĭ rĕĭ!... Chiar gândirea că dupĕ trecerea postuluĭ o să mâncăm carne şi bucate bune, gătite din carne grasă, strică postul cel adevĕrat, căcĭ acésta s'ar asemăna cu aceea gândire a evreiloru, pre când eĭ se aflaŭ în pustie, la cărnurile cele de porc din Egipt... S'apoĭ ce folos maĭ aĭ de post, déca trupul îţĭ va slăbi, iar sufletul tĕŭ va fi maĭ rĕŭ ca maĭ nainte! La ce sĕ maĭ şi posteştĭ atuncĭ?

Si aşa, ce va să dică a posti?

A posti—va să dică: întêiŭ sĕ nu întrebuinţăm mâncare de dulce, — al doilea, mâncarea de post să-o întrebuinţăm pre cât se va putea de puţină, — al treilea, postul cel maĭ adevĕrat este, ca sĕ pădim sufletul de fapte şi chiar de gândurĭ rele şi să-l înălţăm prin rugăciune către Dumnedeŭ.

Aşa, fraţilor, să vĕ siliţĭ ca sĕ postiţĭ, «ca nu când-va să-se îngreuaze inimile vóstre de saţiul bucatelor»! Amin.

Preot. **Sp. Bădescu.**

A XXIV-a VORBIRE

DESPRE RUGACIUNE

Casa luĭ Dumnedeŭ— casă de rugăciune este. Luc. 19, 46.

Creştinul, care se pregăteşte să iea sfânta împărtă-

şire — trupul şi sângele lui Iisus Christos, trebue să se róge.

Ca să ne rugăm suntem datorĭ toţĭ, şi în tot-d'a-una. Dumnedeŭ este făcĕtorul nostru, Dumnedeŭ este Mântuitorul nostru, Dumnedeŭ este Părintele nostru.... Cum dér să nu ne rugăm Luĭ? Cum să nu cerem ertare şi să nu-i mulţămim? «Rugaţi-vă neîncetat! (1 Solon. 5, 17) învéţă Apostolul. Déră acela, care se pregăteşte să iea sfânta împărtăşire, este dator să se róge cu deosebire, ca să-şĭ capete de la Dumnedeŭ ertarea păcatelor sale.

Dér unde trebue să se róge?

«In tot locul stăpânireĭ Luĭ, bine-cuvintéză, suflete al meŭ, pre Domnul! rĕspunde la acésta Psalmistul. Rógă-te dér în tot locul! Rógă-te a casă; intră în camera ta şi rógă-te Tatăluĭ tĕŭ (ceresc) într'ascuns! Dér, fraţilor, rugăciunea acésta nu este în de ajuns. In casă tu nu eştĭ singur. In casă tu începi să facĭ rugăciunea ta, iar altul din familie, care nu se pocăeşte, are mare trebuinţă ca să lucreze ce-va; a casă trebuinţele familieĭ îţĭ ocupă mintea şi nu poţĭ prin urmare să te rogi cum se cade. Unde dér ar-fi locul acela, în care să te rogi maĭ liniştit? In Biserică. Pentru aceea clopotul bisericiĭ se trage de treĭ-orĭ pe dĭ şi chiamă pre ceĭ-ce se pocăesc la rugăciune în sfânta biserică. Aci nu-i maĭ împiedecă nimeni la rugăciune, aci din contră, tóte îl fac şi-ĭ îndémnă la rugăciune. Biserica este locul cel sfânt în care maĭ cu osebire se află Dumnedeŭ, Părintele nostru, şi este didită a nume pentru ca să ne adunăm într'ênsa la rugăciune. Aci sunt mulţime de icóne; aci se citescŭ şi se cântă sfintele rugăciunĭ; aci toţĭ sunt ocupaţĭ cu rugăciunea; aci, ca să dic aşa, şi ne voind tu trebue ca să te rogi: toţĭ se rogă, cum ai putea să stai, ca să nu te rogi şi tu? Si aşa ceĭ-ce se pocăeşte trebue ca să mérgă la biserică să se róge.

La biserică ca să se róge este de trebuinţă să vie toţĭ

şi tot-d'a-una, cu osebire în sfintele sărbătorĭ : audind tocând la biserică, lasă tóte ocupaţiile tale, mergĭ la biserică şi te rógă ! Pentru ce s'a făcut biserică ? Pentru ce se tócă la biserică ? Tóte acestea n'ar maĭ fi fost de trebuinţă, déca n'ar-fi fost ele de trebuinţă pentru creştinĭ ca să se adune în biserică ca să se róge.... Toţĭ trebue să mérgă la biserică, iar maĭ cu osebire ceĭ-ce se pocăesc. Si aceştia trebue să mérgă la fie-care slujbă în tot timpul aceleĭ săptămâni, în care eĭ se pocăesc. Si déca ne am gândi ce-va maĭ serios, şi am întreba, óre destul să fie timpul de o săptămână pentru ceĭ ce se pocăesc şi se pregătesc pentru sfânta împărtăşire, ca să se spele de tóte păcatele, câte le face într'un an întreg ? A păcătui este tot una cu a cădea într'o prăpastie. Tu greseştĭ în tot cursul anuluĭ, în tot cursul anuluĭ mergi rostogolindu-te în prăpastia păcatuluĭ şi te gândeştĭ că în cursul uneĭ săptămâni să eşĭ din acéstă prăpastie ? Sfânta Maria Egipténca tótă viaţa sa a plâns pentru păcatele tinereţilor sale. Iată cum se póte ca să se spele cine-va de întinăciunea păcatelor sale. Iar noĭ ne credem spălaţĭ de păcate pocăindu-ne óre-cum în timp de o săptămână ! Se înţelege de sine că acéstă este puţin ca să lepădăm de pre noĭ sarcina păcatelor dintr'un an întreg. Sfânta Biserică în consideraţia neputinţeĭ nóstre a hotărât un termen atât de scurt pentru pocăinţă, şi numaĭ harul luĭ Dumnedeŭ şi marea Luĭ milostivire ne ajută ca să ne spălăm de păcatele nóstre atât de repede şi uşor.

Si bine ar-fi, fraţilor, ca măcar acest timp puţin, adecă săptămâna pocăinţeĭ să o consfinţim la rugăciune pentru păcatele nóstre. Amar, amar va fi acelora cariĭ nu voesc nicĭ atât să facă ! Amar acelora, cariĭ încep lucrul pocăinţeĭ lor de pe la jumătatea săptămâneĭ, cariĭ daţĭ în tot timpul anuluĭ la felurite păcate, vor se maĭ şédă două-treĭ dile din săptămâna aceea, care s'a hotărât de sfinţiĭ Părinţi pentru pocăinţă !

Fraţilor! începeţĭ pocăinţa vóstră din ḑiua dintêiŭ a săptămânei ce aţi hotărât pentru pocăinţa vóstră şi mergeţĭ în tóte ḑilele la biserică! Nu maĭ supăraţĭ pre Dumneḑeŭ prin lenea şi ne îngrijirea vóstră de mântuire. Rugaţi-vă în casele vóstre cât se va putea maĭ adese-orĭ, veniţĭ şi în sfânta biserică la rugăciune! Amin.

Preot. **Sp. Bădescu.**

DESPRE MARTYRI (MUCENICI)

Martyrŭ, cuvêntŭ derivatŭ din grecesce, însémnă *Marturŭ*. — Se dă numele de Martyru (Mucenicu) la aceia carĭ aŭ suferitŭ pentru mărturisirea adevĕruluĭ Evangelicŭ. Numaĭ o singură causă este care face martirĭ: Credinţa lucrurilor în care trebue a crede saŭ a face. Se distingu *martyrĭ desemnaţĭ*, *martyrĭ consumaţĭ saŭ încoronaţĭ*, şi *martyrĭ încredinţaţĭ*. Ceĭ d'intêi suntŭ aceia carĭ aŭ fostŭ condamnaţĭ la mórte, dar a căror sentinţă n'a fostŭ executată; al doilea carĭ aŭ muritŭ în turmente, saŭ în urmarea violenteĭ turmentelor; şi al treilea aceia pe carĭ Biserica, dupe o examinare canonică, ĭ-a propusŭ veneraţiuneĭ credincioşilor.

Odini-óră se da numele de martyrŭ, tuturor mărturisitorilor carĭ aŭ suferitŭ exilŭ, saŭ óre-carĭ turmente pentru Iisus-Christos: de şi nu li s'aŭ redicatŭ viéţa; dar acéstă titulă e ne proprie: fiind-că nu sunt martyrĭ, propriŭ ḑişĭ, de cât numaĭ aceia carĭ morŭ realminte în turmente, saŭ în urmă, din violenţa turmentelor; saŭ celŭ puţin în timpulŭ lor, déca D-ḑeŭ nu-ĭ presérvă de mórte, prin un miracol a-tot putericieĭ sale.— Pentru ca un om se fie socotit ca martyrŭ, trebue necesarminte se fi datŭ viaţa de bună voie: saŭ pentru óre-care verităţĭ speculative (theoretice) a religiuneĭ chreştine, precum sunt articolele de credinţă, saŭ pentru óre-care verităţĭ practice ale eĭ, pre-cum actele virtuţilor chrestine. Ce este maĭ multŭ, trebue să existe din partea tyranuluĭ ura despre credinţă. saŭ despre o bună acţiune prescrisă prin credinţa luĭ Iisus-Cristos, Déca martyrulŭ este catechumen, era obligat de a primi botezulŭ apeĭ, de era în posibilitate; ĭar de nu, vărsarea sângeluĭ sĕŭ se socotea în locŭ de Botez. Autenticitatea actelor mărtyrilor şi a scrierilor, ce suntŭ conservate cu mare îngrijire prin tóte bisericile,

se afirmă de toţĭ autoriĭ hagiografi. Adăogăm numaĭ că acéstă tradiţiune a bisericilor chreştine în privirea actelor martyrilor este în totul confirmată încă şi prin mărturia autorilor păgânĭ, precum Plinie (1), Tacit (2), Seneca (3), Celsius (4), Libanius (5) etc. Anticiĭ persecutorĭ a christianismuluĭ n'aŭ acusatŭ pe ânteiĭ chrestinĭ de nicĭ un crimen, afară de sentimentulŭ lor împrotiva religiuneĭ idolatre, şi de superstiţiunĭ de a nu voi să se închine ḑeilor: a nu sacrifica idolilor. şi de a fi cu îndărătnicie alipiţĭ de noua religiune ce îmbrăcişasă; şi în acestea se cuprindea tóte acusaţiunile lor. Decĭ falşŭ necredincioşiĭ modernĭ pretindŭ că aceştĭ chreştinĭ eraŭ ómenĭ turburătorĭ şi înşelătorĭ; că turbura liniştea publică, insulta pe păgânĭ în templele lor, şi pe magistraţĭ în tribunalele lor; şi că provoca, cu precugetare, ura persecutorilor şi furia călĕilor. Dé era astfelŭ, atuncea: Iisus-Christos ar fi anonciatŭ nedreptŭ discipulelor sĕĭ, că vor fi goniţĭ şi daţĭ morţiĭ pentru *numele luĭ*; că vor suferi persecuţiunĭ pentru dreptate, şi nu pentru crime; prevenindu-ĭ chiar contra excesurilor unuĭ zelŭ falşŭ, şi oprindu-ĭ de a excita contra lor ura publică; dar cu tóte acestea le-a ḑisŭ că-ĭ *trimite ca miĭ în mijloculŭ lupilor* (6). Iar Apostolul ḑice: *O-cărîţĭ fiind grăim de bine: goniţĭ răbdăm: huliţĭ mângăem; ca nisce gunoiŭ ne-am făcut lumiĭ, tuturor lepădătură pênĕ în césul de a-cumŭ*» (7). La carĭ adaoge încă: *Toţĭ carĭ voescŭ cu bună credinţă a ve-*

(1) Plinie lib. X, Epist. 97 ad Trajan: «*Iată*, ḑice el luĭ Trajan, *modulŭ de care mă conducŭ în privirea celor ce mi s'aŭ părît ca chrestinĭ. Iĭ întrebŭ de suntŭ; dupĕ cum îĭ mărturisesc; le fac interogatoriul a doua-óră, a treie-óră ameninţându ĭ cu supliciŭ. Când persistă în devotamentul lor, ordonŭ aĭ conduce la supliciŭ.*"

(2) Tacit Annal lib. XV, c. 44. *Neron*, ḑice el, *ordonă se omóre prin suplicii fórte silnice* (exquisitissimis poenis), *pe ómeniĭ ceĭ urâţĭ pentru crimele lor, pe carĭ vulgul îĭ numesce chrestinĭ. Superstiţia lor fu încă reprimată de maĭ înainte.* (El vorbesce aci de Edictul prin care Claudiŭ predecesorul luĭ Neron, alungase pe toţĭ Judeiĭ din Roma, pentru instigaţiunea despre Christos).

(3) Seneca Epist. 44.

(4) Origen conta Celsius lib. VIII. n. 39, 43, 48 ect.

(5) Libanius Parentali in Julian n. 58. Pliniu lib. X Epis. 97: *Iată la ce se reduce*, scrie el, *greşala saŭ erórea lor. In usulŭ de a se aduna în óre-care ḑi maĭ nainte de răsăritul sóreluĭ, şi de a cànta împreună în douĕ chorurĭ cântice în onórea luĭ Christos pe care'l adoréḑă ca pe D-ḑeŭ. Se angagează prin jurămênt, de a nu comite crime, de a evita înşelátoria, jaful, adulteriul, a fi credincioşĭ cuvêntuluĭ lor, a nu nega un depositŭ ce le ar fi încredinţat. In urmă se retragŭ şi se reunescŭ din noŭ spre a lua un óspăţiŭ ordinariŭ şi inocentŭ.*

(6) Math. X 16. (7) 1 Corinth. IV. 12—13.

ţui în Iisus-Christos goniţi vor fi» (1). Décă întêiĭ credincioşĭ n'aŭ urmatŭ acéstă lecţiune şi aceste exemple, atuncĭ apologiştiĭ noştriĭ precum: st. Justin (2), Athenogoră (3), Minutius Felix (4), Clement Alecsandrenulŭ (5), Tertulian (6), st. Cyprian (7), etc. (8). ar fi fost de o necredută neruşinare, imputând păgânilor, că se înverşunéză în deşertŭ şi cu furie contra inocenţilor, dând morţiĭ pe

---

(1) II Timoth. III. 12.

(2) Justin I Apolog. § 4. Numele ce pórtă cine-va nu este în sine nicĭ rĕŭ nicĭ bun. Nu se póte judeca un omŭ de cât numaĭ dupe acţiunele ce le pórtă. Voĭ luaţĭ când se vorbesce de noĭ, numele ca o aprobă de culpabilitate. Voĭ ne acusaţĭ pentru că noĭ suntem *crestinĭ.* Décă acuzatul négă că este, il aquitaţĭ: décă mărturisesce că este, îl condamnaţĭ. Acésta nu e justŭ: căcĭ chreştinĭ suntŭ şi bunĭ şi rĕĭ, dupĕ cum sunt şi philosophi şi bunĭ şi rĕĭ. Numaĭ examinând viaţa şi unora şi altora veţĭ putea aduce un judeţiŭ legitim."

(3) Athenogora legatio pro Christ. n. I: „Vĕ rugăm de a nu suferi ca înşelătoriĭ se *redice viaţa nóstră.* Dupe ce ne-aŭ despoiatŭ de averile nóstre, la carĭ noĭ renunçăm bucuroşĭ, eĭ voescŭ încă a redica de la noĭ corpul şi viaţa nóstră.»

(4) Minutius Felix Octav. c. 29 ad. 32. „Voĭ ḑiceţĭ (păgâniĭ) că noĭ adorăm o cruce, acésta e falş. Voĭ o adoraţĭ, căcĭ insigniile vóstre n'aŭ forma uneĭ crucĭ, şi nu le adoraţĭ? Ne reprosaţĭ de a crucifica un copilŭ, acésta e falşŭ. Voĭ sunteţĭ carĭ îĭ imolaţĭ ḑeilor voştriĭ, cari îĭ expuneţĭ, cari îĭ omorîţĭ maĭ nainte de nascere prin proecte criminale; carĭ-ĭ daţĭ morţiĭ, dupe exemplele ḑeuluĭ Vostru Saturn, ce ucidea pe aĭ sĕĭ şi'ĭ mânca. Voĭ ḑiceţĭ că noĭ ne închinăm la un capŭ de măgarŭ; acésta e falşŭ. Voĭ vĕ închinaţĭ la animale, şi chiar la cele maĭ necurate: în particolar la boŭ şi crocodilŭ. Voĭ ne reproşaţĭ infamiĭ în privirea preoţilor noştriĭ! Acestea sunt calomniĭ. Căcĭ voĭ sunteţĭ carĭ comiteţĭ imoralităţile cele maĭ revoltante. Voĭ ḑiceţĭ că noĭ adorăm pe un omŭ! Acésta e falşŭ, căcĭ voĭ adoraţĭ ómenĭ. Voĭ ḑeificaţĭ ómeniĭ, maĭ cu sémă pe imperatorĭ, carĭ tindŭ a deveni ḑeĭ în celŭ maĭ scurt timpŭ."

(5) Climent Alexandrénul Lib. VII c. 16. „Noĭ avem pentru principiŭ doctrina stăpânuluĭ, care, prin propheţĭ, prin Evangelie şi prin fericiţiĭ Apostolĭ, a expus sciinţa în maĭ multe chipurĭ şi în diferite forme, de la începutŭ pênĕ la finitŭ. Décă cine-va cugetă avea trebuinţa de un altŭ principiŭ, tot principiul luĭ va fi în curênd ruinatŭ.

(6) Tertulian Apologia 50.

(7) Cyprian Epist. 4. 5.

(8) Julian Apostatul lasă cursŭ liberŭ ureĭ şi furieĭ păgânilor contra chrêstinilor. Acia, voind a'şĭ răsbuna, sfărma templele lor, ḑidite sub imperatoriĭ Constantin şi Constanţiŭ; furia lor se suia pênĕ a mânca cele din năuntru (maţile) a maĭ multor chreştinĭ Păgâniĭ din Gaza, dupĕ ce spintecaŭ pântecele preuţilor şi a feeciórelor, amesteaŭ maţile lor cu orzŭ şi le dedea purceilor spre mâncare. Julian în locŭ de a se opune la acestea urme de ne auḑită barbarie, pedepsi pe guvernatorĭ, carĭ se opunea la acésta—Memoires de l'Academie des Inscript tom 70 în 12 p 266 et suv. Veḑĭ diction Theol. Bergien tom III ed Paris 1838 p 137. Tacit Annal lib. 15 n 34 si Suetone în vit. Nerone. Veḑĭ şi Dict. univers. de sciences eclesiastiques, tom II Paris 1868 p 1414 şi 15

tăţenii pacînicĭ, supuşĭ legilor, inamicĭ turburărilor şi revoltelor, carĭ nu se amesteca nicĭ în o conjuraţiune ce eraŭ pe atuncĭ aşa de frequente; cărora nu li se reproşa nicĭ un crimen, de cât refusul de a aduce tămâe falşilor divinităţĭ. Chreştiniĭ, pe acestea representaţiunĭ de curagiŭ îndrăsniaŭ a le arăta imperatorilor, guvernatorilor de provinţiĭ, şi magistraţilor. In fine, dupre cum am ḑisŭ maĭ susŭ, însuşĭ autoriĭ păgânĭ, desinând tabloul numerósselor persecuţiunĭ dirigiate contra chrestinilor, şi a supliciilor teribile ce aŭ suferéŭ, mărturisescŭ, că : totul ce în chreştinĭ era de reproşatŭ, se reducea numaĭ *la resistenţa cea prea mare în religiunea lor, şi în dispreţiul ḑeilor statuluĭ.* De şi Tacit şi Suetone acusă pe chreştinĭ, ca aparţinênd la o sectă vĕtămătóre, înrăutăţită şi făcĕtóre de rĕŭ, (exitialis superstitio, superstitionis pravae atque maleficae), dar nu articoléză nicĭ un crimen, de cât superstiţiunea perniciósă (exitiabilis superstitio) ; şi acésta este unicalmente numaĭ pentru că păgâniĭ privea impietatea chreştinilor spre divinităţile lor, ca causă a flagelelor imperiuluĭ şi nenorocirilor publice.

Acéstă se póte proba şi din Xiphilin în viaţa luĭ *Domiţian,* cê ḑice : că acest principe a condamnatŭ maĭ multe persóne la exilŭ, nu pentru vre-un crimen, ci numaĭ pentru că s'a schimbat religia, (adecă saŭ făcut chreştinĭ) ; cugetând Domiţian că prin acésta va atrage favórea ḑeilor : spre a evita nenorocirile publice.

Arch. G. Răşcan.

S-tele nóstre Monastirĭ, cu spiritul lor de conservare încă coninţŭ mult materialŭ relativŭ la istoria şi literatura românéscă. Noĭ acéstă o scimŭ din propria esperienţă şi cu ăjutorul luĭ D-ḑeŭ, nu vomŭ înceta în tótă viéţa nóstră, de a desmormênta aceste monumente ale Tereĭ. Dar un lucru este de doritŭ, şi acéstă dorinţă se póte realisa numaĭ de cătré Inalt Prea Sânţiţiĭ noştri Metropoliţĭ şi Episcopĭ ; adecă de a se lua mĕsurĭ seriόse şi severe, pentru ca să se conserve bine acela, ce nĭ a maĭ rĕmasŭ. Si dupre opiniunea nóstră, acésta se póte realisa numaĭ atuncĭ, când stariţiĭ şi membriĭ consiliuluĭ spiritualŭ vorŭ fi tot dé-una dintre călugĕriĭ mônăstireĭ ; căcĭ este constatŭ, că călugĕrul ce rĕmâne maĭ mult timpŭ într'o mônăstire, nu póte să devină vandalul eĭ.

Am rĕmasŭ uĭmiţĭ de religiositatea, cu carea am vĕḑutŭ, că se conservă biblioteca s-teĭ Mônăstirĭ Căldăruşéniĭ, şi am aprobatŭ din sufletŭ mĕsurile de precauţiune, ce se întrebuinţéză cu persónele, ce voĭescŭ a cunósce şi a profita de cărţile şi manuscriptele bibliotecei acésteĭ s-te Monastirĭ. Supuşĭ şi noĭ la regulele de conservare ale bibliotecei s-teĭ Monastirĭ Căldăruşéniĭ, am pututŭ cu tótă buna voinţă, de a cunósce o parte din avutul literarŭ al acesteĭ monastirĭ ; şi în cercetările nóstre am descoperitŭ unŭ manucriptŭ in folio, legatŭ cu pele, unde între diverse învĕţăturĭ, tóte de cuprindere morală, amŭ găsitŭ şi acéstă producţiune literară, întitulată : « **Plângerea s-teĭ Monăstirĭ a Silvaşuluĭ** ». Noĭ supunemŭ acéstă scriere la cunoscinţa lectorilor noştri pentru meritul eĭ literarŭ şi istoricŭ. In dînsa se vĕdŭ tóte condiţiunile literare ale limbeĭ române din seculul al XVIII-le şi ea conţine fapte istorice, relative la maĭ multe mônăstirĭ din Valachia şi Transilvania,

precum kĭar şi la actul unireĭ Românilor de peste Carpaţĭ cu Biserica papală.

Este fórte durerosŭ, că autorul scriereĭ, condusŭ de principiile monachismuluĭ, nu şĭ-a însĕmnatŭ nică-erĭ numele; dér din cuprinderea scriereĭ se póte presupune, că el cunoscênd de aprópe amănuntele Mônăstireĭ Silvaşuluĭ şi specialminte a leunireĭ Bisericeĭ din Transilvania, este dintre bărbaţiĭ de prin Mônăstirile acelor locurĭ, séŭ póte kĭar din Silvaşŭ.

PLANGEREA
S-TEI MONASTIRI A SILVAŞULUI
DIN EPARCHIA
CHAŢAGULUĬ DIN PRISLOP.

Ia aminte cerule şi voiŭ grăi
Plângênd cu amar mĕ voiŭ tângui
Audi-mĭ pĕmêntule cuvintele
Şi să-mĭ cuprindĭ lacrámile
Şi firea tótă cea omenéscă
Impreună cu mine să se tânguéscĕ.
Că ĭată eŭ fata Sionuluĭ cea ĭubită
Monastirea Silvaşuluĭ cea vestită
Rĕmăsei acum pustie şi ofelită
Jalnică ca o vĕduvĕ cernită
Arsă cu focŭ şi surpată
De tóte ce avusei prădată
Vadă toţĭ ceĭ ce trecŭ pre lôngă mine
De easte la cine-va durere, precum la mine.
Că de s'ar fi sculatŭ asupră-mĭ necredincioşiĭ
Eŭ m'aşĭ fi păzitŭ de dênşiĭ.
Séŭ Turciĭ de m'ar fi arsŭ şi m'ar fi surpatŭ,
N'aşĭ avea atâta bănatŭ.
Ci acia, ce împreună cu mine a fi s'au socotitŭ,
Credincioşiĭ acia m'aŭ pustiitŭ.
Să vie dar mórtea preste eĭ,
Şi să-ĭ pogóre în ĭadŭ de viĭ.

O Prislupŭ numitŭ locŭ!
Cum fuseşĭ fŏr' de norocŭ
Ba eŭ bine am fostŭ norocitŭ
Căcĭ s-tul Nicodim ântêiŭ aicĭ s'aŭ sălăşluitŭ,
Şi ântêiŭ S-tul Nicodim mĭ aŭ pusŭ te-
Carea stă de vécurĭ multe (melie),
Acum de omenĭ trecute.
Maĭ nainte cu mulţĭ anĭ
De domnia luĭ Mateĭ eraĭ
Că acestuĭ prea cuviosŭ şi s-tŭ părinte de la D-deŭ i s'aŭ vestitŭ locul pişătorilor să-lŭ găséscă,
Şi acolo Mônăstire să zidéscă,
Şi în ţéra românéscă preste munte,
Aŭ trecutŭ şi aŭ cercatŭ locurĭ multe.
Locul celŭ maĭ di'ntêiŭ
Easte în Surdu(c) sus pe Jiiŭ.
Acolo pesceră aŭ găsitŭ.
Şi într'însa s'aŭ sălăşluitŭ;
Care pesceră şi pênĕ acum se găsesce
Şi a s-tuluĭ Nicodim se numesce:
Apoĭ s'aŭ dusŭ în ţéră şi maĭ înlăuntru
Pênĕ la apa ce se dice Motru
Acolo puţin aŭ conăcitŭ
Şi pre vreme mônăstire s'aŭ ziditŭ.

De acolo s'aŭ dusŭ spre Vodiţa (1)
Unde-ĭ acum skitul Toponiţa.
După acésta pişătorile (2) aŭ găsitŭ
Unde şi s-ta lavră Tismana s'aŭ ziditŭ
Unde şi móscele s-luĭ se găsescŭ,
Şi minunile i se vestescŭ.
Decĭ de la s-tul Nicodim s'aŭ făcutŭ
Tuturor de obşte începutŭ.
In ţéra românéscă la multe zidirĭ
Bisericĭ, skiturĭ şi mônăstirĭ. (3)
Adoa lavră Cozia Mirceă Vodă o au ziditŭ
Şi s-tul Nicodim o aŭ sfinţitŭ.
Dintru acele ḑile bune şi norocite
Multe bisericĭ şi mănăstirĭ sunt zidite,
Prin tótă ţara românéscă,
Şi în tótă cea moldovenéscă,
Şi aicĭ în Ardélŭ sûntŭ multe
Dintru acea vreme făcute
De domniĭ şi de boeriĭ ţĕreĭ românescĭ,
Şi de aĭ ţĕreĭ moldovenescĭ,
Şi atâta de multe sûntŭ,
Cât nu le pociŭ scrie întru acestŭ cuvêntŭ.
Ḑicŭ numaĭ una cea maĭ alésă din tóte
Carea aŭ fostŭ în glóte
Din Bĕlgĕrad Metropolia,
Scaunul ţĕreĭ şi tăria,
Pre carea o aŭ ziditŭ
Michaiŭ Vodă vitézul celŭ prea vestit
Mare şi frumósă cu totul de pétră
Şi fórte bine întemeétă.
Şi dintru acésta se arată
Că era pravoslavie adevĕrată.
Intru aceste treĭ ţerĭ şi o credinţă
Dréptă întru sânta Troiţă.
Atuncĭ D-ḑeŭ bine aŭ voitŭ,
Şi eŭ adoa óră m'am înoitŭ (4)
De o dómnă mare şi vestită,
Zamfira cea pururea pomenită,
Fata luĭ Moise voivodŭ din Bucurescĭ,
Din némul marilor Băsărăbescĭ.
La anul cincĭ sute doĕ-ḑecĭ preste o mie,
Mi aŭ pusŭ adoa óră temelie
Noă frumósă de pétră
Prea fórte înfrumuseţată
Şi prea bine întemeiată
Şi cu zidŭ încunjurată
M'aŭ înzestratŭ cu moşiĭ,
Cu sate şi cu viĭ
Şi cu odóre m'aŭ împodobitŭ
Intru tot de sĕvêrşitŭ.
Apoĭ după sântul Nicodim a urmatŭ
Tismeneĭ să-ĭ fiu fată m'aŭ închinatŭ
Şi aşa cu a luĭ D-ḑeŭ bună vrere,
Am statŭ multă vreme în putere,
Cu tot Ardélul în bună credinţă întărită
De nicĭ unŭ eresŭ clătită.

---

(1) Din causa multelor călătoriĭ ale s-luĭ Nicodim şi zidirĭ de mônăstirĭ, tradiţiunea populară confundă monastirea Motruluĭ cu cea a Vodiţeĭ, carea este pre locurile Mehadieĭ de astă-ḑĭ (veḑĭ Jurn. „Bis- ort. Rom.“ anul IV, No V pag. 271 Nota 3).

(2) Acesta este termenul popularŭ românescŭ, cu care se desemna la 1350 cataractul, ce curge pre sub monastirea Tismana.

(3) Aceste espresiunĭ denotă, că tradiţiunea ţine comtŭ nu maĭ de construcţiunile religióse de pre timpul s-luĭ Nicodim.

(4) Déca Monastirea Silvaşuluĭ s'a pre'noitŭ la 1520, de cătrĕ Domniţa Zamfira, atuncĭ ea îşĭ are începutul în primele ḑecimĭ de anĭ a le secululuĭ al XIV-le, adecă înainte de 1342. Acésta o ḑicemŭ fundându-ne pre chrisovul Domnitoruluĭ Vladislav I al Valachieĭ, care ni arată, că Monastirea Apele, séŭ a Silvaşuluĭ, fundată de cătrĕ s-tul Nicodim maĭ pre urmă de a Silvaşuluĭ, îşĭ are începutul la 1342

Şi atunci unŭ tînĕr óre-care din satŭ,
Numele luĭ Ioan s-luĭ Nicodim aŭ urmatŭ
Din lume şi din rudeniĭ cu totul aŭ eşitŭ
Şi aicĭ la mine aŭ venitŭ ;
Intru o stângcă kilie şi-aŭ făcutŭ,
In carea slujind, luĭ D-ḑeŭ aŭ plăcutŭ
Şi pre el dupŏ sfêrşitŭ
D-ḑeŭ l'aŭ proslăvitŭ.
Pescera şi acum se găsesce,
Şi kilia sântuluĭ se numesce.
Iară dupre óre-care întâmplare,
Cu a luĭ D-ḑeŭ 'nainte aparare,
Rudele sântuluĭ cele din satŭ
Móscele cu totul le-a rădicatŭ
Şi în ţéra românéscă le-aŭ dusŭ
La óre-care mônăstire le-aŭ pusŭ (1)
Insĕ la némul luĭ pururea se pomenesce
Fiind-că şi o părticică din móscele luĭ se găsesce·
Pênĕ aicĭ s'aŭ umplutŭ
Cuvêntul celŭ din începutŭ.
Aicĭ istorie pentru mine grăită,
Că am fostŭ bine norocită.
Vrênd să arătŭ ce se grăescŭ,
Acum de mirare mĕ uĭmescŭ.
Nu sciu de unde să începŭ,
Şi a grăi nu mĕ pricepŭ,
Să facŭ o jalnică povestire,
Pentru mine s-ta Monastire
A Silvaşiuluĭ cea vestită,
Acum pustie şi răsipită,
O limbă ritoricéscă,
Acum trebue să grăĭască;
Să arăte acéstă întâmplare,
Gróznică şi de mirare;
Şi o mare nenorocire,
De care gândind, te îngrozeştĭ preste fire;
Cum pravoslavia în tótă lumea se arde
De cumplită tirănie a papeĭ şi se scade,
Prin trămişiĭ luĭ ceĭ cu keltuélă multă.
Cariĭ ne'ncetatŭ cu pravoslavnicĭ se luptă,
Ca pravoslavia să o pérză,
Aŭ cât ar putea maĭ tare să o scaḑĕ.
Acésta în tóte părţile s'aŭ dusŭ
Şi pênĕ şi la Ardél aŭ ajunsŭ;
Şi atuncĭ Ardélul cât de mare
Aŭ simţitŭ de la Papa mare turburare ;
La anul şépte sute şi unul preste o mie
Perzare cumplită şi urgie.
Atuncĭ Atanasie Metropolia şi Biserica îndrepta,
Şi a noroduluĭ creştinescŭ grijă purta.
Atuncĭ popĭ latinescĭ, ómenĭ pre a lor voĭe aŭ găsitŭ,
Pre acestŭ Archiereŭ prea lesne de amăgitŭ,
Sfătuindu-l patru dogme să priméscă,
Din credinţa lor cea latinéscă
Cu acestea (ḑice) legea nu se strică,
Nic' credinţa bună să râdică.
Să le créḑĕ bine, aşa l'aŭ învĕţatŭ şi ĭ-aŭ spusŭ
Că va fi cu Christos în cerŭ sus.
Fiind-că la papa este
Acea a ceruluĭ keĭe.
El deşkide la toţĭ şi le face intrare,
Că preste tóte este maĭ mare
Şi aşa fórte s'aŭ amăgitŭ,
Ponturile Papeĭ aŭ primitŭ.
Nu sciŭ ḑice aŭ căḑutŭ,—din prostime séŭ din mândrie
La atâta cumplită ticăloşie.
Că fiind omŭ muritorŭ în lume,
In lume şĭ-a căutatŭ titlul de mărime.
Acestŭ vlădică, décă s'aŭ unitŭ sĕracu,
I-aŭ umplutŭ Papa sacu,

---

(1) Noĭ nu cunóscemŭ relicviile acestuĭ sântŭ.

De tituluşurĭ înalte,
Mincinóse şi deşarte.
Popilor şi noroduluĭ lĭ-aŭ datŭ nădejde,
Precum că obăgia se va perde,
Şi vorŭ fi némeşĭ (1) eĭ
Şi fecĭoriĭ lor, vaĭ de eĭ!
Acestŭ darŭ mare lĭ-aŭ făgăduitŭ,
Cu care i-aŭ şi amăgitŭ,
Pênĕ l'aŭ lepădat de Rĕsăritŭ,
Cu blestemŭ şi cu jurămêntŭ,
Şi n'aŭ câscigatŭ nicĭ o dobândă,
Măcar nicĭ cât o gindă.
Apoĭ norodul totŭ s'aŭ pusŭ în price,
Ca legea şi credinţa lor să nu se strice.
Dar nimicŭ n'aŭ folositŭ,
Că pre toţĭ ĭ-aŭ biruitŭ.
Subt acestŭ archieraŭ pre Ardélul,
Ticăloşesce l'aŭ împresuratŭ amarul,
Că aŭ rămasŭ cu latiniĭ în unire
Spre a lor vecĭnică peire.
Unaţia (2) décă bine s'aŭ aşeḑatŭ,
Şi cu toţiĭ desevêrşitŭ s'aŭ împăcatŭ,
Indată ş'aŭ arătatŭ prietinia,
Că aŭ surpatŭ din Bĕlgĕrad Métropolia;
Ca nicĭ semnŭ să nu se maĭ găsiascĕ,
De pravoslavie să se pomenĭascĕ.
Vaĭ! să maĭ facŭ acum pomenire
Cu amar şi tânguire,
Câte rĕutăţĭ asupra mea veniră,
Şi cu totul mĕ pustiiră.
Că dupŏ ce Ardélul cu papistaşiĭ saŭ uniatŭ,
Şi la papa cu totul s'aŭ plecatŭ,
Atuncĭ şi maica mea Tismana s'aŭ scârbitŭ,
Şi cu totul pre mine m'aŭ părăsitŭ,
Şi părinţiĭ călugărĭ nĭ-aŭ urîtŭ,
Toţĭ dela mine aŭ fugitŭ.
Am rĕmasŭ pustie şi săracă,
Ne avênd ctitorĭ nicĭ Maĭcă.
Atuncĭ pismaşiĭ s'aŭ sculatŭ,
Şi de tóte părţile m'aŭ prădatŭ,
Ceĭ de prin prejur Calvinĭ,
Şi cu uniţiĭ Românĭ.
Uniĭ aŭ luatŭ satele şi moşiile,
Alţiĭ grădinele şi viile,
Şi din odóre, ce am avutŭ,
Aŭ luatŭ cine ce aŭ pututŭ,
Şi m'am făcutŭ dupre prorocie,
Ca o colibă părăsită într'o vie,
Pustie şi ufilită,
De toţĭ cu totul părăsită;
Pentru că naţia era ne întemeétă
In Ardél ascunsă şi arătată.
Venia la mine de multe-orĭ părinţĭ
Mulţĭ din multe părţĭ.
Pentru ca să se odichnéscă
Şi pre mine dupre cuviinţă să mĕ grijască.
Insĕ slugile luĭ Christosŭ a odichni n'aŭ putatŭ,
Că unia cu uniaţiĭ ne'ncetatŭ i-aŭ gonitŭ.
Căcĭ Ardélul era îngropatŭ tot cu unia
Precum de demult, în rĕutăţĭ Ninevia;
N'aŭ vrutŭ D-ḑeŭ să pérḑĕ Ardeleni,
Precum nicĭ atuncĭ Nineviteniĭ;
Că pre plăcutul sĕŭ Domnul l'aŭ ales
Pre prea cuviosul Visarion şi l'aŭ trimesŭ.
Omŭ minunatŭ şi plin de darŭ,
Puternicŭ l'aŭ trămisŭ la Ardélŭ,
La anul o mie şépte sute patru ḑecĭ şi patru,
Ş'aŭ descoperitŭ rĕutatea şi pĕcatu.
Aşa poruncă avea să strige şi să vestéscă;
Ca toţĭ să se pocăiască.

(1) Vorba nemeşŭ este unguréscă şi însĕmnéză nobilŭ. De aicĭ espresiunea nóstră: «omŭ de némŭ»:

(2) In locŭ de unia séŭ unirea.

Să nu rĕmânĕ cine-va cu papa în unire
Că va fi întru peire.
Aŭ strigatŭ în Dobra şi în Deva şi în Orăştia,
Precum Iona treĭ ḑile în Ninevia.
Aŭ ḑisŭ, că ceĭ-ce sunt uniaţĭ,
Nu sunt creştinĭ adevĕraţĭ.
Şi popiĭ, de când s'aŭ unitŭ,
Nicĭ o taĭnă sântă n'aŭ sĕvêrşitŭ.
Şi altele multe aŭ ḑisŭ din Scripturĭ,
Care sûnt adevĕrate învĕţăturĭ.
Atuncea décă s'aŭ vestitŭ,
Unaţia reŭ s'aŭ bolnăvitŭ,
Şi i s'aŭ făcutŭ rană mare,
Fiind că aŭ rĕmasŭ la defăĭmare.
Apoĭ sântul dela Oraştie aŭ venitŭ pe drumŭ în sus,
Şi pênĕ la scaunul Silişteĭ aŭ ajunsŭ,
De D-ḑeŭ fiind îndreptatŭ,
Că acolo omŭ uniatŭ nu s'aŭ aflatŭ,
Ci singurĭ prostaticĭ Românĭ,
Şi cu prostime bunĭ creştinĭ.
Siliştea este sub munte de o parte,
Scaunŭ de şépte sate.
In Siliştea mi se pare treĭ-ḑile aŭ şeḑutŭ
Cuvêntŭ şi o sfeştanie le-aŭ făcutŭ.
Şi din Silişte în cetatea Sibiiuluĭ aŭ venitŭ,
Cu Vladica Inokentie Clainen s'aŭ întâlnitŭ,
Mult cu dînsul aŭ vorbitŭ şi l'aŭ mustratŭ
Insĕ tóte cuvintele acelea nu le-am aflatŭ.
Numaĭ acésta ântăiŭ ĭ-aŭ ḑisŭ de împreunarea latinéscă
Cu totul să se părăsĭască.
Atuncĭ lângă Vlădica protopopul Băĭanul s'aŭ aflatŭ
Acesta cu ocară s'aŭ rădicatŭ,
Asupra aceluĭ omŭ cuviosŭ,
Cu chulă, numindu-lŭ păduкiosŭ.
Şi de grab ticălosul de el s'aŭ bolnăvit,
Din Sibiiu bolnavŭ aŭ eşitŭ.
Şi pênĕ acasă pădukiĭ l-aŭ năpăditŭ,
Şi mâncându-lŭ de viŭ aŭ muritŭ.
L'aŭ dusŭ pre Visarion şi la divanŭ,
In gubernie să-lŭ vadĕ cine-ĭ şi ce fel de omŭ.
In divan décă s'aŭ dusŭ,
Totŭ adevĕrul l'aŭ spusŭ,
Şi le-aŭ ḑisŭ, de vorŭ voi,
Să le arăte pre Atanasie,
Celŭ unitŭ,
Cum stă întregŭ, neputreḑitŭ;
Căcĭ este de Biserica rĕsărituluĭ despărţitŭ
Şi pentru aceia stă împetrit şi afurisit.
Atuncĭ unŭ boĭarinŭ,
De lege calvinŭ,
Din divanul guberniеĭ s'aŭ sculatŭ,
Şi pre cuviosul mult cu ocară l'aŭ certatŭ,
Şi mult ispitindu-lŭ, o dambla rea l'aŭ găsitŭ,
Şi abia din Sibiiŭ aŭ eşitŭ.
La curtea sa în Sumera aŭ ajunsŭ,
Şi kelaşuluĭ sĕŭ tóte aŭ spusŭ.
Eŭ (ḑice), sântuluĭ vostru tare m'am, împrotivitŭ,
Şi ĭată cumplit m'am bolnăvitŭ.
Decĭ acela jumĕtate s'aŭ uscatŭ,
Pe picĭóre n'aŭ maĭ umblatŭ.
Insĕ aŭ mâncatŭ şi aŭ băutŭ,
Iar a vorbi n'aŭ maĭ pututŭ.
Ci numaĭ, ca o hiară aŭ răcnitŭ,
In viéţă cât aŭ trăitŭ.
Aceste câte s'aŭ pusŭ,
Tóte s'aŭ făcutŭ,
Că ceĭ-ce le-aŭ vĕḑutŭ şi le-aŭ auḑitŭ.
Tóte le-aŭ mărturisitŭ.

Și alte minunĭ de Visarion s'aŭ lucrat.
Maĭ ales încă la Banatŭ.
La orașul Lipova, unde aŭ fost Episcopie,
Acolo prea cuviosul de toţĭ se știe.
Ninevia prin Iona saŭ mântuitŭ,
Iar uniţiĭ prin Visarion nu s'aŭ căit.
Ci aŭ rĕmasŭ tot în unire,
Spre a lor vecĭnică peire.
Pre Iona din marea l'aŭ lepădatŭ afară,
Acea cumplită fĭară,
Iar cuviosul Visarion fiind pre uscatŭ,
Primejdie de la slugile Papeĭ i s'aŭ întâmplatŭ;
Ci unde-ĭ puterea cea D-ḑeéscă,
Nu póte rĕutatea omenéscă.
Atuncĭ Clain, păstorŭ și Archiereŭ,
Temêndu-se de D-ḑeŭ,
Ca nu cum-va turma luĭ Christos să péră,
Și din mânele luĭ să céră,
Aŭ voitŭ soborŭ mare a se face,
Tóte îndreptându-le și pre norodŭ să-lŭ împace.
Poruncă protopopilor aŭ datŭ,
Scriind să vie totŭ popa și unŭ omŭ din satŭ,
Ca dupre porunca archieréscă,
La soborŭ să se gătéscă.
Ḑi rânduită aŭ însĕmnatŭ,
Și toţĭ la scaunŭ s'aŭ aflatŭ.
Vlădica pre protopopĭ ĭ-aŭ luatŭ,
Cu eĭ în polată aŭ intratŭ.
Aŭ ḑisŭ, ĭată unaţia fu pênĕ acum tăĭnuită,
Iar acum cu totul descoperită;
Pênĕ acum aŭ fostŭ legată,
Ca într'unŭ sacŭ ascunsă și băgată.
S'aŭ deslegatŭ și aŭ eșitŭ afară,
Și se vede de toţĭ în ţéră.
Și de veţĭ voi cu toţiĭ să stămŭ,
Și de ea să ne spălămŭ.

Décă vomŭ sta tótă ţéra putemŭ,
Cu totul să o lepădămŭ.
Iar unŭ protopopŭ din soborŭ s'aŭ sculatŭ,
Și pre Archiereŭ cu obrăznicie l'aŭ mustratŭ.
Și ĭaŭ ḑisŭ Măria ta tot Ardélul stăpânescĭ,
Și ca unŭ copilŭ vorbescĭ.
Aŭ pentru unŭ călugĕrŭ mincinosŭ,
Să'mĭ lasŭ eŭ cinstea cea de folosŭ.
Vlădica atuncĭ s'aŭ scârbitŭ,
Și din Soborŭ aŭ eșitŭ,
Și din palatŭ afară,
La norodul celŭ de prin ţéră.
Auḑiţĭ, fiilor, eŭ când am venitŭ
Păstorŭ la voĭ, în unire v'am găsitŭ.
Eŭ trebue să mĕ ducŭ la împĕrăţie,
Puind silinţă să vĕ scoţŭ din unie.
Decĭ soborul s'aŭ râsipitŭ,
Și Vlădica de călătorie s'aŭ gătitŭ.
Acum nu maĭ este mângâere,
Ci plângere și durere.
Când Visarion în Ardél aŭ propoveduit.
Atuncea și Petru Aron de la Roma. aŭ fostŭ venitŭ,
Din scolĭ fórte învĕţatŭ,
Iar de pravoslavie rătăcitŭ și depărtat,
Și când soborul de Claĭn aŭ fostŭ adunatŭ,
Atuncĭ și Pentru Aron în soborŭ s'aŭ
O! de nu s'ar maĭ fi născutŭ, (aflatŭ)
Că multe rĕutăţĭ acestŭ omŭ aŭ făcutŭ,
Că câte Vlădica în soborŭ aŭ vorbitŭ,
El tóte le'aŭ fostŭ auḑitŭ.
Și asupra celuĭ, ce ĭ-aŭ făcutŭ luĭ bine,
Și l'aŭ chrănitŭ pe el cu pâne,
Călcâiul s'aŭ râdicatŭ,
Și din scaunŭ l'aŭ surpatŭ.
Vlădica Enokentie la Beciŭ aŭ plecatŭ,
Și în locul sĕŭ namesnicŭ pe Nicolae aŭ lăsatŭ,

Şi orĭ-ce pricinĭ în clirosŭ să se întâmpelze,
Tóte de el să se îndrepteze.
Aron acum bună vreme aŭ găsitŭ,
Pre Enochentie la crăĭasa l-aŭ pârîtŭ.
Ḑicênd, că umblă cu făçărie,
Şi nu-ĭ dreptŭ la împĕrăţie.
Iară către Vlădica s'aŭ arătatŭ,
Prietenŭ bunŭ, dându-ĭ şi sfatŭ,
Insĕ prin scrisorĭ l'aŭ viclenitŭ.
Şi pênĕ la Roma l'aŭ isgonitŭ.
Acolo în robie s'aŭ închisŭ.
Şi în tótă viéţa sa aŭ plânsŭ.
Apoĭ la Nicolae Balomirénul s'aŭ întorsŭ,
Şi din curtea archierécă cu urgie l'aŭ scosŭ,
Şi nu numaĭ că l'aŭ scosŭ şi l'aŭ gonitŭ,
Ci şi din Ardél cu totul l'aŭ pustiitŭ.
Atuncea Săliştenii,
Cu ceĭ de lôngă eĭ împrejurenii,
Aŭ căutatŭ ómeniĭ să găsĭască,
Tréba lor să lĭ-o 'mplinéscĕ;
Si cu toţiĭ s'aŭ sfătuitŭ,
Pe treĭ ómenĭ aŭ găsitŭ,
Treĭ preoţĭ şi unŭ mirénŭ,
Din Sălişte şi din Scaunŭ.
Preotul Măcinic şi cu Oprea Miclauş,
Şi preotul Ioan din satul Galeş.
Pre aceştĭ treĭ aŭ alesŭ,
La kesaro-Craĭasa aŭ trimesŭ,
Craĭasa rugăcĭunea lor o aŭ primitŭ,
Şi cu dragŭ li s'aŭ făgăduitŭ,
Cum-că ea silă lor nu le va face,
Ci să se odichnéscĕ în pace,
Şi cu unaţia nimene să nu-ĭ siléscă,
Ci întru a lor pravoslavie să trăĭascĕ.
Atuncĭ Aron, ca unŭ leŭ răcnind, s'aŭ sculatŭ,
Prin scrisorĭ dupĕ eĭ aŭ alergatŭ,
Şi pre câte treĭ în Viena ĭ-aŭ închisŭ,
Şi a colo viéţa lor s'aŭ Stinsŭ.

Aron câte rĕutăţĭ pênĕ aicĭ aŭ făcutŭ,
Incă stăpânie eĭ n'aŭ fostŭ avutŭ.
Atuncea câţĭ-va protopopĭ ardelenĭ,
Prea ticăloşĭ şi viclenĭ,
Pre stăpânul lor Clain l'aŭ părăsitŭ,
Şi cu Aron lupul s'aŭ însocitŭ,
Şi eĭ cu toţiĭ aŭ stătutŭ,
Maĭ mare lor l'aŭ făcutŭ.
Şi fiind-că unaţia rĕŭ se bolnăvise,
De când Visarion propoveduise;
Iară eĭ acum cu toţiĭ s'aŭ pornitŭ,
Să găsĭascĕ doftorie de tămăduitŭ;
Dară nicĭ-cum n'aŭ găsitŭ,
Că D-ḑeŭ ĭ-aŭ urgisitŭ.
Aron, vrênd ticălósa unaţie s'o întărĭascĕ
S'a sculatŭ cu putere tirănéscă;
Şi în cincĭ spre ḑece anĭ de ḑile,
Aŭ făcutŭ la creştinĭ multe necasurĭ şi sile;
Pre uniĭ din preoţĭ ĭ-aŭ amăgitŭ,
Şi cu deregătoriĭ ĭ-aŭ cinstitŭ;
Pre alţiĭ maĭ proştĭ cu minciunĭ ĭ-aŭ înşelatŭ,
Şi învĕţăturilor séle ĭ-aŭ plecatŭ;
Pre alţiĭ, neplecându-se luĭ, ĭ-aŭ prinsŭ,
Şi prin temninţă ĭ-aŭ închisŭ.
Uniĭ în temniţă aŭ degeratŭ,
Şi piciórele de frigŭ le-aŭ picatŭ;
Alţiĭ de a luĭ grózǎ şi frică,
Aŭ fugitŭ, neluând nimică,
Casele şi moşia şi-aŭ părăsitŭ,
Şi întru alte ţĕrĭ aŭ fugitŭ,
Ale cărora case cu totul le-aŭ prădatŭ.
Şi nicĭ ascernutŭ copiilor n'aŭ lăsatŭ.
Dară câte oraşe şi sate,
De acesta aŭ fostŭ prădate,
Intru aceştĭ anĭ, ce maĭ sus am arătatŭ,
Treĭ ómenĭ cu râvnă s'aŭ aflatŭ,
Tóte ale lor aŭ părăsitŭ,
Şi la mine aŭ venitŭ.

Nu streinĭ şi dintr'altă parte,
Ci dintr'acéstă patrie, ne avênd nicĭ o reutate,
Vasilie Topliţénu,
Şi Ioan cu Pavel silisténu.
Aceştia de sărăcia mea nu s'aŭ scârbit,
Ci ca pre fie-ce maĭcă m'aŭ ĭubitŭ.
Şi îndată s'aŭ apucatŭ de kiliĭ să le înnoĭascĕ
Ca în tr'ânsele să se odichnéscă;
Kiliile le-aŭ înnoitŭ,
Pre mine de gunoiŭ m'aŭ curăţitŭ.
Şi alte kiliĭ încă aŭ maĭ rădicatŭ,
Care s'aŭ fostŭ maĭ surpatŭ,
Şi aŭ pusŭ multă nevoinţă,
Pentru mine cu credinţă.
Vrênd cât vorŭ putea să mĕ 'noĭascĕ,
Şi cu mine să lŏcuĭască.
Din afară preste tot m'aŭ acoperitŭ,
Din lăuntru prea frumosŭ m'aŭ zugrăvitŭ.
Decĭ alţĭ călugăraşĭ s'aŭ maĭ adunat
Şi întru tóte acestora aŭ urmatŭ.
Acum Aron ne'ncetatŭ dorĭa,
Iară Calviniĭ şi Luteraniĭ nu'lŭ îngăduĭa,
Pravoslavia să o rîsipéscă,
Casă nu se maĭ pomenéscĕ.
Să veḑĭ aicĭ lucru mare,
Ne săturatŭ de mirare.
Că vekea rĕutate
Nu póte să facĕ noă bunătate.
Popiĭ luĭ ceĭ uniaţĭ,
Eraŭ bine întemeĭaţĭ.
Cu poruncă împĕrătéscă,
Nimene din starea luĭ să nu se clătĭască.
El privileghia lor o aŭ stricatŭ,
La domnĭ, să-ĭ stăpânéscă, ĭ-aŭ datŭ;
Şi o cărticică de la sine au izvoditŭ,
Flórea adevĕruluĭ o aŭ numitŭ;
In protiva bisericeĭ cu totul mincinósă
Din gura ĭaduluĭ scósă,
Şi cu acésta pe toţĭ aŭ împăcatŭ,
Şi luĭ voĭe să fie vladică ĭ-aŭ datŭ.
Decĭ décă dela toţĭ voĭe aŭ luatŭ,
Indată la tată-sĕŭ papa aŭ alergatŭ,
Pentru ca să'lŭ blagoslovĭascĕ,
Unaţia să o propoveduĭascĕ;
Şi dela împĕrătésa putere aŭ luatŭ
Şi spre Ardél 'l-aŭ plecatŭ,
Déca trebile bine ş'aŭ isprăvitŭ,
La Blaj în scaunŭ aŭ venitŭ.
Décă în scaunŭ bine s'aŭ aşeḑatŭ,
De lucrul luĭ s'aŭ apucatŭ;
Veḑĭ pre acestŭ lupŭ de Aravia,
Cum dorĭa să înghiţă pravoslavia;
O! cu totul să o pérḑă.
Séŭ cât va putea să o scaḑă.
Intăiu, dupŏ ce aŭ venitŭ,
Molitfelnice şi liturgiĭ aŭ tipăritŭ,
Dintru care dogmele Bisericeĭ aŭ stricatŭ,
Neghinĭ şi eresurĭ într'ênsele aŭ sĕmĕnatŭ.
Pe preoţĭ pre cât ĭ-aŭ pututŭ ĭ-aŭ prinsŭ,
Şi în Blaj la el i-aŭ strînsŭ;
Cariĭ luĭ i s'aŭ plecatŭ,
Pace şi voĭe slobodă le-aŭ datŭ;
Iară câţĭ luĭ nu s'aŭ supusŭ,
I-aŭ scosŭ afară în târgŭ şi i-aŭ tunsŭ;
Şi aŭ avutŭ putere, să-ĭ batjocoréscă,
Iară de preoţie n'aŭ putut să-ĭ lipséscĕ.
Şi pre alţiĭ dintru aluĭ némŭ nu ĭ-aŭ cruţatŭ,
Ci prinḑêndu-ĭ în catane ĭ-aŭ datŭ.
Iără pe popa Ioan dela Rakită,
El îlŭ socotia, ca pre o vită.
Şi cu urgie aŭ mânatŭ, de l'aŭ prins,
Şi în Sibiiŭ l-aŭ trămisŭ
De unŭ anŭ l-aŭ ţinutŭ închisŭ.
Insĕ pentru a luĭ multă răbdare,
D-ḑeŭ aŭ făcutŭ cu el milă mare;
Dară încă alte câte Aron aŭ făcutŭ,
Cine póte să le cuprinḑă în cuvêntŭ.

O! rĕutate nespusă,
Prinsă şi strînsă cursă;
De care numaĭ décă gândescĭ,
Fórte te îngrozescĭ,
Maĭ vino încă după mine şi vedĭ
Lucru de care să te minunezĭ,
Să mergemŭ în satŭ în Cut,
Să vezĭ vrăjmaşul Aron ce aŭ făcut,
Cât aŭ fostŭ fiscuşescŭ (1) satŭ,
Iară Aron l'aŭ cumpăratŭ,
Ca pe copiĭ în şcólă să-ĭ chrăniască.
Şi cu învĕţătura să-ĭ procopsĭascĕ;
Dară cum ĭ-aŭ procopsitŭ,
Iţĭ voiŭ spune maĭ la sfârşitŭ.
Intru acel satŭ era Biserică creştinéscă,
Zidită de un Domn din ţéra românéscă.
Cu ţicle roşiĭ acoperită.
Şi din lăuntru prea frumos Zugrăvită.
Că vrênd el pravoslavia de tot să o pérdĕ,
Nu putea Biserica creştinéscă să o vadĕ.
S'aŭ sculatŭ pismaşul de o au surpatŭ.
Şi pênĕ în pămêntŭ o aŭ stricatŭ,
Şi alta în locul eĭ aŭ ziditŭ,
Precum el aŭ voitŭ.
Apoĭ după ce copiiĭ toţĭ la şcólă s'aŭ strînsŭ,
Pe toţĭ la catane ĭ-aŭ prinsŭ;
Pre uniĭ ĭ-aŭ numitŭ tisturĭ maĭ marĭ
Pre alţiĭ ĭ-aŭ pusŭ să fie caporarĭ.
Aşa pre toţı ĭ-aŭ scrisŭ şi ĭ-aŭ înşelatŭ,
Cu catalogŭ lă Nemţĭ ĭ-aŭ datŭ.
Pre uniĭ după ce în óste ĭ-aŭ luatŭ, departe ĭ-a dusŭ,
Unde nicĭ cu gândul n'aŭ ajunsŭ;
Alţiĭ moşia, casele şi părinţĭ aŭ pă-
Şi prin alte ţĕrĭ aŭ pribegitŭ. (răsitŭ),
Şi în tótepărţile s'aŭ dusŭ,
Pênĕ şi la ţéra noă aŭ ajunsŭ,
Şi aşa ĭ-aŭ procopsitŭ,
Că pre toţĭ ĭ-aŭ rîsipitŭ.
Vedĭ rĕutatea cea nespusă şi mare,
Carea sfêrşitŭ nu maĭ are.
Creştiniĭ credinţa lor o păzescŭ,
Iară sâlniciĭ ne'ncetatŭ îĭ dosădescŭ
Treĭ neguţitorĭ cu Visarion s'aŭ întâlnitŭ,
Când la Sibiŭ aŭ fostŭ venitŭ;
Unulŭ dintru aceştĭ treĭ,
Aŭ fostŭ pănsarul Andreĭ;
Aceştia pre mulţĭ pentru unatie aŭ sfătuitŭ,
Şi ca să nu o priméscĕ ĭ-aŭ întăritŭ.
Acésta Aron décă aŭ audĭtŭ,
Asupra lor, ca un silnicŭ, s'aŭ pornitŭ,
Şi pe câte treĭ ĭ-aŭ prinsŭ,
Şi în temniţă la Belegrad ĭ-aŭ înkisŭ.
Unul dintr'ênşiĭ cu numele Ioan Măeguţă s'aŭ bolnăvitŭ,
Şi cu pentele în picióre aŭ muritŭ.
De acésta tiranulŭ s'aŭ ruşinatŭ,
Şi pre ceĭ doĭ, slobozindu-ĭ, în pace ĭ-aŭ lăsatŭ.
La mijlocul Câmpieĭ la Pogăcéoa în satŭ,
Unŭ creştinŭ prea vitéză cu numele nemeş Tóder s'aŭ aflatŭ,
Pre mulţĭ ómenĭ învĕţându-ĭ,
Şi întru pravoslavnica credinţă întărindu-ĭ,
Şi de acésta Aron aŭ audĭtŭ,
Şi nicĭ de cum nu l'aŭ suferitŭ;
Ci feciorii popilor ĭ-aŭ adunatŭ,
Şi cu haĭne cătănescĭ ĭ-aŭ îmbrăcatŭ,
Aceştia pre câmpie în sus s'aŭ dusŭ,
Pênĕ la satul Pogăcéoa aŭ ajunsŭ,

(1) Calificativŭ formatŭ din fiscŭ.

Acolo să vedĭ ce tălchăriĭ aŭ lucratŭ,
Pe nemeşŭ Tóder în curtea luĭ l'aŭ împuşcatŭ.
De acolo înapoĭ s'aŭ înturnatŭ,
Şi cu slujba lor luĭ Aron s'aŭ înkinatŭ,
Mult aŭ fostŭ creştiniĭ dosădiţĭ,
Dară încă n'aŭ fostŭ biruiţĭ.
Acum ce se ḑicŭ séŭ să grăescŭ,
Că fórte mĕ îngrozescŭ,
De acestŭ prea vitézŭ bărbatŭ,
Pentru lucrurile rele, ce aŭ lucratŭ,
Care înainte îĭ vorŭ merge,
Şi vina luĭ nu se va şterge.
De mânie s'aŭ umplut ca unŭ pardosŭ,
Şi asupra cinuluĭ călugĕrescŭ s'aŭ întorsŭ,
Ca de tot să-lŭ prăpădéscĕ,
Prin Ardél să nu se maĭ găséscĕ;
Mônăstirile cele de pétră le-aŭ surpatŭ,
Skiturilor de lemnŭ foc le-aŭ datŭ;
Şi décă tóte le-aŭ rîsipitŭ şi le-aŭ stricatŭ,
Gura luĭ spre chulă aŭ căscatŭ,
(Ḑice) nu jertfelnice am stricatŭ,
Ci case tâlchărescĭ am surpatŭ,
O! de te'ar fi arsŭ focul Blaj,
Că tu multe rĕutaţĭ lucraşĭ.
Tu din începutŭ de la strămoşĭ;
Aĭ avutŭ stăpânĭ tiranĭ şi necredincĭoşĭ;
Că întru tine aŭ fostŭ muncitŭ,
Sava Archiereul şi Metropolitŭ,
De necredincĭosul Apafi Michaiu,
Al ţĕreĭ Calvin craiu.
Acestuĭ Apafi Aron întru tóte aŭ urmatŭ,
Incă şi maĭ tiranŭ s'aŭ arătatŭ.
Apafi pre Mitropolitul Sava l'aŭ omorîtŭ,
Iar Aron mulţĭ preoţĭ şi mirenĭ aŭ prăpăditŭ;
Michaiŭ Apafi Bisericĭ n'aŭ stricatŭ,
Iară Aron cincĭ-ḑecĭ şi patru aŭ surpatŭ;
Lucru ca acesta n'aŭ făcutŭ,
Maĭ nicĭ tiraniĭ ceĭ de de mult;
Acia pre mucenici îĭ muncĭa,
Iară Bisericile se zidea;
Acesta Bisericile aŭ rîsipitŭ,
Şi pre creştinĭ ĭ-aŭ dosăditŭ.
Tóte aceste înainte îĭ vorŭ merge,
Şi pĕcatul luĭ nu se va şterge.
Iar acum la începutŭ întorcŭ cuvêntul,
Şi voiŭ face şi sfêrşitul:
Cum ceruluĭ am vestitŭ,
Şi pămêntuluĭ m'am tânguitŭ,
Oamenilor am arătatŭ,
Tóte câte mi s'aŭ întâmplatŭ,
Intru aceste vremĭ cumplite şi cu durere,
Câte am pătimitŭ eŭ ticălósa, ne avênd nicĭ o mângâere,
Séŭ pre cine-va să mĕ străjuĭască,
De vrăjmaşĭ să mĕ păzĭascĕ;
Am asceptatŭ ajutorŭ de la Rĕsărîtŭ,
Elisaveta (1) fiind departe, n'aŭ venitŭ,
Avem nĕdejde de păzitorĭ despre Apusŭ,
Să'mĭ vie despre Dunărea din sus (2)
Şi asceptamŭ cu multă bucurie,
De la Buda pre Vlădica Dionisie să vie;
Aŭ venitŭ, dar nu să'mĭ folosĭascĕ,
Ci numaĭ, arḑênd eŭ în focŭ, să se încălḑĭascĕ,
La anul o mie şépte sute şése-ḑecĭ şi doĭ,
Mi s'aŭ sculatŭ asupră-mĭ pismaşĭ noĭ,
Pavel Aron de la Blaj,
Şi nopceştiĭ catolicĭ din Silvaşŭ,

(1) Aicĭ se face alusiune la ajutorul Rusieĭ, Statŭ ortodocsŭ.
(2) Alusiune la ţéra românéscă tot pentru cuvêntul de ortodocsie.

A cărora nume la amândoĭ,
Le cuprinde unŭ pocoĭ (1).
Să fie casa lor pustie,
Şi cu ceĭ drepţĭ să nu se scrie.
Şi Aron pre uniĭ din călugĕraşĭ ĭ-aŭ prinsŭ,
Şi în temniţă la Sibiiu ĭ-aŭ înkisŭ,
Ḑece lunĭ şi jumătate,
Ne avênd eĭ nicĭ o rĕutate;
Nicĭ scârbă mare aŭ avutŭ.
Sciind că toţĭ aşa aŭ pătimitŭ.
Iáră alţiĭ de a luĭ grózā şi frică,
Aŭ fugitŭ ne luând nimică,
Şi aŭ trecut în ţéra românéscă,
Acolo de ereticĭ săse odichnéscĕ.
Acestŭ Vlădică Aronénul,
Stingĕ-lŭ D-ḑeŭ cu totŭ némulŭ;
Că s'aŭ sculat cu calviniĭ de aŭ venitŭ
Şi pre mine cu totulŭ m'aŭ pustiitŭ.
Grădinele aŭ stricatŭ şi le-aŭ surpatŭ,
Kiliile cât aŭ pututŭ le-aŭ dărâmatŭ;
Iară pre mine să mă surpe jos n'aŭ pututŭ,
Că pravŭ şi tunurĭ n'aŭ avutŭ;
Ci lemne înlăuntru aŭ grămăditŭ şi le-aŭ aprinsŭ,
Arḑĕ-lŭ focul Ghieneĭ celŭ nestinsŭ.
Acum pismaşul s'aŭ bucuratŭ,
Mônăstirea Silvaşuluĭ o aŭ surpatŭ;
Dar nu-ĭ Mônăstirea Silvaşuluĭ,
Ci a luĭ Ioan Bogoslovuluĭ;
Decĭ sfântul Ioan pentru mine,
Va respunde la judecata ce vine,
Unde pismaşul nu va putea respunde,
Şi vina nu i se va ascunde.
Pre călugĕraşĭ din Sibiiu ĭ-aŭ scosŭ,
Şi ĭ-aŭ scosŭ şi ĭ-aŭ gonitŭ pre Olt în jos,
Surgunĭ în ţéra Românéscă,
De mine să nu se maĭ pomenéscă.
Toţĭ acum pentru mine vorŭ uĭta,
Iară petrele ne'cetatŭ vorŭ striga,
Să fie de toţĭ şi de Biserică blestemat,
Acela ce m'a surpatŭ;
Şi de sfinţiĭ părinţiĭ afurisitŭ,
Cela-ce m'aŭ pustiitŭ;
Partea cu drepţiĭ să nu-ĭ fie,
La cerésca Impĕrăţie.

ARCH. **G. Enăcénu.**

---

(1) Alusiune la Petru şi Pavel Aron.

CHRONICA ECLESIASTICA

I.

BISERICILE ORTODOCSE

1. Patriarchia de Constantinupolŭ. Este fórte mare mişcarea naţională din provinciile Turcieĭ europiene. Bulgariĭ, ajutaţĭ de evenemintele resbeluluĭ de pre urmă, caută a absorbi în Biserica lor şi în deviitorul statŭ bulgarŭ tóte naţiunile, ce locuescŭ peninsula balcanică. Greciĭ sŭntŭ consecinţĭ tradiţiuneĭ lor istorice şi pretutindine nu vĕdŭ, de cât Elenĭ şi panelenismŭ. Singurŭ elementul românescŭ din acele locurĭ este celŭ maĭ modestŭ, şi vocea, ce să rădică pentru Româniĭ din peninsula balcanică, este modestă şi fŏrĕ de a reda totŭ adevĕrul. Foile Constantinupolitane ni presintă lupta naţionalităţilor în modul următorŭ; şi specialminte « Stóoa Orientuluĭ» se esprimă.

«Conform cu decisiunile, luate în camera comunilor din Anglia, respective de naţiunile Tracieĭ şi ale Macedonieĭ, consulul anglezŭ din Constantinupolŭ a luatŭ mĕsurĭ, ca să se adune datele privitóre pre elementul elenicŭ din mençionatele Eparchiĭ, care are să între în principatul bulgarŭ.

«*De aseminea şi Prea Sântul Patriarchŭ a luatu mĕsurile necesare, ca să se formeze statistice detaliate, privitóre pre creştiniĭ ortodocşĭ, elenĭ din numitele eparchiĭ, avêndu-se de basă datele, pre care s'a declaratŭ altă dată schisma.* Pentru acelaşĭ scopŭ se facŭ memoriurĭ de cătrĕ comitetele elenice din Macedonia, Tracia, Epir, şi de către comitetulŭ filologicŭ; pentru ca nu cum-va chotarele deviitóreĭ Bulgariĭ să cuprindă în sine şi aceste centrurĭ de populaţiune

elenică, ce se supunŭ Patriarchuluĭ ecumenic (séŭ maĭ drept elenicŭ)».

Fóĭea musulmană «Turcia» publică scirea, că Prea sântul Patriarchŭ Ioakim a datŭ ordinele necesare pentru ca Metropoliţiĭ de sub administraţiunea patriarchală să nu se ferĭascĕ, în casŭ de necesitate, de a liturgisi cu preuţiĭ bulgarĭ, declaraţĭ schimaticĭ, maĭ ales décă acestia sûnt chirotonisiţĭ înainte de proclamarea schismeĭ. La acéstă scire, éca ce ni spune fóĭa patriarchală «Stéoa Orientuluĭ» :

Nu s'a petrecutŭ acum nimicŭ, respectiv de acéstă cestiune importantă. Din contra maĭ 'nainte, când uniĭ din clericiĭ bulgarĭ voĭaŭ să se unĭască cu Biserica de Constantinupolŭ Prea Sânţiţiĭ archiereĭ aŭ cerutŭ de la S-tul Sinodŭ regule de conduită în asemine împrejurărĭ. Cu care ocasiune S-tul Sinodŭ, dupĕ o judecată matură, a decisŭ, ca pre nisce aseminna clericĭ, ce s'ar căi, să-ĭ primĭascĕ, dar numaĭ sub condiţiunea, ca eĭ să fie chirotonisiţĭ maĭ 'nainte de proclamarea schismeĭ. Pentru care cestiune s'aŭ şi făcutŭ publicaţiunile necesare. Ce se atinge însĕ de clericiĭ, chirotonisiţĭ după schismă şi afurisiţĭ, s-tul Sinodŭ, neavênd nicĭ unŭ motivŭ pênĕ acum, încă nu s'a pronunçatŭ, şi nicĭ a publicatŭ ceva. Décă teologiĭ se ocupă pentru sine cu o cestiune aşa de importantă, acésta nu însĕmnéză, că este vorba despre negarea schismeĭ, şi nicĭ că se calcă decisiunea sinodală. Schisma, dupre opiniunea nóstră, atuncĭ póte să înceteze, când ceĭ greşiţĭ se vorŭ căi de cele făcute, cu sinceritate, vorŭ recunósce greşala lor, şi vorŭ cere ertăcĭune pentru greşala făcută. Numaĭ într'unŭ aseminea cazŭ, şi adunându-se unŭ Sinodŭ mare, se póte pune în discuţiune cestiunea celor căiţĭ. Biserica, este în genere cunoscutŭ, nu póte să alunge pre ceĭ, ce vinŭ în modŭ sincerŭ la dînsa, când se va convinge de căinţa lor cea adevĕrată. De altă parte, ĭarăşĭ nu póte, să decline cât de puţin de la tradiţiunile bisericescĭ; fiind că ea umblă pre urmele părinţilor bisericeĭ şi în diversele circumstărĭ grele îşĭ forméză regulele de conduită din istoria bisericéscă.

Articulul XXII din tractatul de San-Ştefano ḑice despre monastirile din s-tul Munte : «Monachiĭ s-tuluĭ Munte de origine rusă rămânŭ în monastirile lor bucurându-se de prerogativele anterióre, şi continuă a se bucura de aceléşĭ prerogative şi drepturĭ în cele

treĭ monastirĭ ale lor, precum şi în dependintele lor. ca şi celelalte stabilimente religióse şi monastirĭ din muntele Atonuluĭ.

La cuprinderea acestuĭ articul fóĭa patriarchală «Stéoa Orientuluĭ» observă :

«Art. XXII al tractatuluĭ de San-Stefano, prin cele treĭ monastirĭ rusescĭ, se vede că înţelege, afară de monastirea s-lu Panteleimon, pre a Zografuluĭ (bulgăréscă) şi pre a Hilindaruluĭ (sêrbéscă), în care a dominatŭ deprinderea, ca serviciul divinŭ săse facĕ în limba slavică.

« Pre lôngă aceste monastirile Atonuluĭ, orĭ de ce naţionalitate ar fi, monachiĭ din dênsele, se supunŭ bisericesce Tronuluĭ patriarchieĭ de Constantinupolŭ. Despre acésta nu esistă nicĭ o îndoĭală.

Pentru ca lectoriĭ noştri să cunóscĕ maĭ de aprópe cestiunile ce se agită în Constantinupolŭ, respectivŭ de starea actuală a lucrurilor, facemŭ locŭ următoruluĭ articul din ḑiarul «Bizantida», unde se presintă relaţiunile dintre armata învingĕtóre şi clerul Bisericeĭ de Constantinupolŭ :

« In numĕrul precedentŭ al ḑiaruluĭ nostru, ḑice Bizantida, am arătatŭ, că lucrările secrete, petrecute în Patriarchie, în respectul negaţiuneĭ schismeĭ, sûntŭ cu totul nefundate şi kĭar rĕŭ-voitóre. Dar ḑiarele, ce aŭ rĕspânditŭ acéstă famă, aŭ fostŭ motivate de nisce publicaţiunĭ din partea Patriarchieĭ, séŭ de visita, ce patru din membriĭ s-luĭ Sinodŭ aŭ făcutŭ mareluĭ Duce Nicolaŭ; şi cu acéstă osasiune aŭ sulevatŭ o altă cestiune eclesiastică, adecă opiniunea, de a se declara tótă populaţiunea rusă, ca schismatică. Este adevĕrat, că unul din aceste ḑiare a interpretatŭ în modŭ ironicŭ primirea, făcută de M. Duce, celor patru Archiereĭ sinodalĭ şi apoĭ emite o opiniune, carea trece preste margenile buneĭ-cuviinţe. La cele cuprinse prin acestŭ ḑiarŭ nicĭ ūnŭ omŭ cu minte nu póte sĕ dea atenţiune, şi acésta cu atâta maĭ mult, că aicĭ nu vede cine-va unŭ şirŭ de ideĭ, dar maĭ mult unŭ chaosŭ confusŭ, unde se observă maĭ ales înjuria şi impietatea.

« Respectiv de primirea, ce aŭ avutŭ prea Sânţitiĭ Archiereĭ în palatul Consulatuluĭ rusescŭ; adecă, că «aŭ fostŭ conduşĭ într'o cameră miserabilă, unde se aflaŭ numaĭ patru scaune vekĭ, ĭar maĭ pre urmă aŭ fostŭ conduşĭ de D. Onu, într'o altă cameră, unde nu eraŭ kibriturĭ, cu care să-şĭ aprindĕ ţigările, şi în fine, că nicĭ kĭar

servitoriĭ de uşĭ nu lĭ-aŭ arătatŭ stima cuviinciósă, cu tóte că cu trămiterea lor ecstra-ordinară totul se rĕsfângea asupra Patriarchieĭ». Tóte aceste, ḑicemŭ, suntŭ fŏrĕ de fundamentŭ, inventale de cătrĕ cine-va din servitoriĭ Archiereilor, ca să nu ḑicemŭ de cătrĕ cine-va din membriĭ acesteĭ deputaţiunĭ, séŭ în fine de cătrĕ vre o persónă din Patriarchie, care are pretenţiunea, de a cunósce totul. Décă în adevĕr, primirea nu s'a făcutŭ cum trebuia, pentru acésta nu póte să fie inculpatŭ prea sântul Patriarchŭ. In genere, dupre cum am spusŭ, primirea s'a făcutŭ din partea Mareluĭ Duce cu multă îngrijire; singurul neajunsŭ al primireĭ este, că Prea sânţiţiĭ Archiereĭ n'aŭ fostŭ serviţĭ cu cafele şi ţigărĭ. Dar se vede, că autorul acesteĭ scirĭ nu cunósce reguleie visitelor şi specialminte cele făcute persónelor înalte.

«Ce se atinge de punctul al doilea, ne credemŭ obligaţĭ, de a rĕspunde, pentru ca nu cum-va ceĭ uşor creḑetorĭ, influentaţĭ de frase, să-şĭ formeze o opiniune greşită. Séŭ că s'a făcutŭ o primire ne cuviinciósă representanţilor Patriarchieĭ ecumenice, din partea comendantuluĭ supremŭ al armatelor rusescĭ de Sudŭ, séŭ că nu s'a făcutŭ, nimene, credemŭ, nu are dreptul în ambele suposiţiunĭ, de a inculpa pre capul ortodocsieĭ, că s'a grăbitŭ, de a face unŭ anunçŭ, precum se face tot-dé-una şi kiar pentru persónele maĭ inferióre, şi dupre cum s'a făcutŭ în cele din urmă cu visita, făcută representantuluĭ Republiceĭ francese, D. Furnie. De altă parte, nicĭ se putea prevedea de cătrĕ Prea sântul Patriarchu primirea, ce puteaŭ să o aibă representanţiĭ sĕĭ, pentru ca să se pórte în modŭ corespunḑĕtorŭ şi să ĭea mĕsurile de precauţiune, pre care le propunŭ astă-ḑĭ uniĭ din păruţiĭ apărătorĭ aĭ Bisericeĭ ortodocse. In tóte împrejurările este cutesătóre şi periculósă opiniunea, pre carea a emis'o uniĭ, că adecă, *Sinodul rusescŭ trebuea însciinţatŭ că Patriarchia ecumenică, ne putênd să primĭascĕ, dupre judecata sa imparţială comunicarea cu schismaticiĭ şi să recunóscĕ de valabilă bine cuvêntarea unuĭ clerŭ caterisitŭ şi anatematisatŭ, este necesitată, ca să aplice s-tele canóne, şi să proclame de schismaticĭ pre toţĭ aceĭ Ruşĭ, cariĭ vorŭ continua a se purta cu nedemnitate,* avênd pentru acésta de motivŭ modul, cum aŭ fostŭ primiţĭ Prea Sânţiţiĭ Archiereĭ. Şi décă în cele politicescĭ modul primireĭ la visită póte a-şĭ avea importanţa sa, acésta însĕ nu are nicĭ o însĕmnătate

ANUL IV. BUCURESCI, IUNIE 1878 No. 9.

„BISERICA ORTHODOXĂ ROMANA“

JURNALU PERIODICU ECLESIASTICU

APARE O DATA PE LUNA

« Predică cuvêntul »
II Tim. IV, 2.

PĂRINŢIĬ SECULULUI II ŞI III-LE (DE LA 140—312).

Obĭectul principalŭ, asupra căruĭa a fostŭ întórsă atenţiunea părinţilor din secului al II-le şi al III-le a fostŭ păgânismul în lupta luĭ cu creştinismul. Păgâniĭ nu aveaŭ o cunoscinţă clară despre D-ḑeul celŭ adevĕratŭ. Dar fiind că calumniile circulaŭ în poporŭ, ĭar guvernul celŭ debilŭ şi limitatŭ se supunea populaţiuneĭ şi popilor eĭ şi pre basa acestora decretase nimicirea ómenilor «de prejudiciile cele noĕ şi periculóse», apoĭ în faça unor asemine circumstanţe, trebuia)redicată nu numaĭ credinţa, dar maĭ ales trebuia să se probeze)ăgânilor kĭar propria lor posiţiune şi raporturile credinţeĭ lor ătrĕ diferitele cerinţe ale spirituluĭ lor, trebuia să se demunstreze, ă aceĭa, ce este sântŭ pentru minte şi inimă, aceĭa, ce este emnŭ de respectatŭ pentru fie-care omu, nu se póte afla aĭurea,)rĕ numaĭ în religiunea luĭ Christos. Domnul a mişcatŭ pentru cestŭ lucru pre bărbaţiĭ putereĭ, a cărora minte şi inimă aŭ înţe-)sŭ şi aŭ simţitŭ însĕmnătatea veritâţeĭ luĭ Christos, şi cariĭ se nu- lescŭ apostoliĭ luĭ Christos.

De aseminea şi ereticiĭ creştinismuluĭ aŭ provocatŭ multe opere. ărbaţiĭ apostolicĭ nu apucaŭ, ca să combată în scrisŭ erorile unor reticĭ, şi alţiĭ se iviaŭ în locul acelora. De la 150 pênĕ la 310 Va- ntiniéniĭ şi Marcioniţiĭ aŭ propagatŭ o amestecătură de principiĭ

în cele bisericescĭ. Biserica ortodocsă nu póte să întrerupĕ pentru tot-dé-una relaţiunile séle cu unŭ poporŭ omodocsŭ (de acelaşĭ credinţă), numaĭ pentru singurul cuvêntŭ, că nu s'aŭ păzitŭ regulele de etiketă într'o visită, al căria caracterŭ era o simplă cuviinţă. Ce se atinge de comunicarea cu schismaticiĭ şi de bine-cuvêntarea din partea unuĭ clerŭ caterisitŭ şi anatematisatŭ, noĭ, dupre cât cunóscemŭ lucrurile, nu şĭ-aŭ avutŭ locul nicĭ un felŭ de pertractărĭ. Comunicarea eclesiatică nu s'a făcutŭ; fiind că Ecsarchul bulgarŭ n'a liturgisitŭ în paraclisul consulatuluĭ rusŭ, şi prin urmare nicĭ a pututŭ să se róge pentru soldaţiĭ ruşiĭ, căḑuţĭ în resbelŭ. Dar kĭar şi în casul, când tóte aceste ş'ar fi avutŭ loculŭ, schisma nu este clătită. Din contră, schisma cuprinde atâtea principiĭ şi base, în cât e de prisos orĭ-ce relaţiunĭ cu Biserica rusă, carea pênĕ acum nu se află cu dînsa în nicĭ o comunicaţiune şi nicĭ are relaţiunĭ cu Esarchul bulgarŭ. Putemŭ ḑice maĭ mult, că Biserica ruséscă căutând a nu se pronunça contra schismeĭ bulgare, prin acésta kĭar a recunoscut'o în modŭ tăcutŭ, necutezând de a atăca basele, pre care ea se fundéză.

«Astŭ-felŭ fiind lucrurile, nu vedemŭ necesitatea, de a alerga la mesurile extreme, pre care le recomêndă unele organe de publicitate. Iar ce se atinge de cestiunea relativă la modul, cum se potŭ împăca evenimentele politice, pre care le-a adusŭ tractatul de San-Stefano cu interesele Bisericeĭ celeĭ marĭ, acésta trebue să o recunóscĕ şi autoriĭ articulelor din cestiune că este prematurŭ, de a se pune pre tapetŭ o cestiune, carea intră în marea cestiune a Orientuluĭ şi despre carea încă nu există nimicŭ determinatŭ.

ARCH. Genadie Enăcénu.

păgâne cu principiile creştinismuluĭ, ĭar maĭ pre urmă de la 360 a făcutŭ acésta Manes. Inimiciĭ ceĭ noĭ şi internĭ aĭ creştinismuluĭ aŭ luatŭ unŭ caracterŭ noŭ. Familiarisându-se maĭ mult cu principiile creştinismuluĭ, ómeniĭ, cŭ tótă corupţiunea lor, nu puteaŭ să nu recŭnóscĕ credinţeĭ creştine importanţa eĭ faça cu celelalte opiniunĭ preecsistânde; amestecul celŭ grosolanŭ al păgânismuluĭ cu creştinismul a fostŭ cu totul părăsitŭ, şi naturele cele neastâmpărate aŭ începutŭ să-şĭ deducĕ nedumeririle lor kĭar din creştinismŭ. Pracseŭ, Teodot bizantinénul şi Noet şĭ-aŭ întorsŭ privirile lor asupra obĭectuluĭ fundamentalŭ al credinţeĭ creştine, spre divinitatea Fiiuluĭ luĭ D-ḑeŭ şi a combătutŭ acestŭ obĭectŭ al credinţeĭ cu unitatea divinităţeĭ. Beril, Savelin şi Paul Samosatul aŭ trasŭ din acelaşĭ principiu al unităţeĭ divine argumente pentru refutaţiunea esistenţeĭ personale a Fiiuluĭ luĭ D-ḑeŭ şi a S-luĭ Spiritŭ. In acelaşĭ timpŭ cu Pracseŭ, Montan, unŭ fantasticŭ escentricŭ, şĭ-a presentatŭ că Paracletul, promisŭ de Fiiul, lucuesce în dînsul; de aicĭ apoĭ conclusiunea, că Montan şi comunitatea luĭ sûntŭ creştinĭ spiritualĭ, pentru cariĭ este interḑisă nunta a doa, şi nu este permisŭ a fugi de persecuţiunile, ce ar veni asupra fraţilor etc. Totŭ cu acestŭ spiritŭ de fantasie estremă s'a presentatŭ şi comunitatea luĭ Novat, care predica o rigurositate escepţională în raportŭ cătrĕ ceĭ căḑuţĭ şi minorĭ, cariĭ maĭ pre urmă s'aŭ unitŭ cu montaniştiĭ, şi cu comunitatea luĭ Meletie Alecsandrénul.

Când cu timpul amăgirile se înmulţise, ĭar învĕţătoriĭ erorilor, pre lôngă aceĭa, că corupeaŭ tecstul s-teĭ Scripturĭ, începuse kĭar a inventa şi cărţĭ canónice ale lor, atuncĭ învĕţătoriĭ Bisericeĭ, dupre o consecinţă naturală, aŭ întorsŭ atenţiunea lor asupra *cărţilor, inspirate de D-ḑeŭ,* ca asupra avereĭ celeĭ neatacabile de nicĭ o minte umană, şi aŭ căutatŭ, ca să le punĕ în cunoscinţa comună. Acesta în adevĕr a fostŭ obĭectul stăruinţelor celor maĭ marĭ ale învĕţătorilor distinşĭ din acestŭ timpŭ. Tot în acestŭ sensŭ părinţiĭ s'aŭ ocupatŭ nu numaĭ cu esplicaţiunea s-teĭ Scripturĭ, dar kĭar şi cu observaţiunile critice ale tecstuluĭ şi cu traducerea luĭ în diferite limbĭ. Cu acéstă ocasiune s'a făcutŭ traducerea *italică* şi cea *siriacă.*

Ajutórele ordinare și estra-ordinare ale cultureĭ din acéstă epochă. Pentru tóte aceste lupte darul luĭ Christos fortifica pre învĕţătoriĭ Bisericeĭ, ca unŭ ajutorŭ internŭ; dar

şi mijlócele esteriôre, din acestŭ timpŭ eraŭ aşa de multe, că s-tul Irineŭ, contimpuranul lor, nu póte să le enumere.

Diferitele circumstanţe aŭ probatŭ, că pentru lupta cu păgânil şi iudeiĭ învăţaţĭ era necesară şi sciinţa umană. Acéstă sciinţă era necesară şi pentru combatera ereticilor, cariĭ se iniciase în cunoscinţa misterilor divine. Cu modul acesta, creştiniĭ, simţind necesitatea spre cultură, eĭ îşĭ daŭ copiiĭ lor spre învĕţătură kĭar în şcólele păgâne; « necesitatea, ḑice Tertulian, îĭ permite celuĭ, ce se învaţă, fiind că el altrăminte nu póte să înveţe». Şi numaĭ maĭ pre urmă şĭ-aŭ avutŭ locul şi şcólele creştine, propriu ḑise, în conformitate, se înţelege, cu circumstările timpurilor.

Incă din timpurile apostoliior s'a fundatŭ în Alecsandria o şcólă creştină (διδασκαλεῖον ἱερῶν λόγων), şcólă pentru catechumenĭ (τὸ τῆς κατηχήσεως διδασκαλεῖον).

Atenagora şi Panten (189—195) în calitate de superiorĭ aĭ acesteĭ şcóle, sûntŭ ceĭ ântăĭ, cariĭ, împreună cu talentele lor, întruniaŭ cunoscinţele teologice şi filosofice. Maĭ pre urmă succesoriĭ lor, Panten şi Climent aŭ făcutŭ din filosofie conducĕtórea în cunoscinţele credinţeĭ.

Succesorul luĭ Climent, Origen, a înmulţitŭ şi maĭ mult sciinţele din acéstă şcólă. Mulţimea ascultătorilor seĭ, cariĭ veniaŭ aicĭ, ca să asculte séŭ catechisaţiunile creştine, séŭ esplicaţiunile cuvêntuluĭ luĭ D-ḑeŭ, séŭ infine cunoscinţĭ, relative la literatură, filosofie şi matematice, l'a facutŭ pre Origenŭ, ca să împarţă pre auditoriĭ sĕĭ în doĕ secţiunĭ. De o parte eraŭ aceĭ ascultătorĭ, cariĭ voiaŭ să înveţe cunoscinţele elementare despre credinţă, precum şi din filosofie sciinţele introductive — literatura şi aritmetica, şi în capul aceste divisiunĭ se afla Ieroclu; iar pentru sine Origen şĭ-a reservatŭ sciinţele superióre atât din filosofie, cât şi din teologie. Dupŏ Origen aŭ condusŭ acéstă şcólă Dionisie (223—264), Pieriu (265—218), Teognost (282--289), Serapion (290—295), Petru martirul (295—312), cariĭ cu zelul lor aŭ atrasŭ pre mulţĭ auditorĭ în scóla alecsandrénă.

Când Origen a părăsitŭ Alecsandria, şi s'a stabilitŭ în Cesaria Palestineĭ, atuncĭ el aicĭ la 233 a fundatŭ o altă scólă, unde se adunaŭ auditorĭ din tóte părţile, ca să asculte pre renumitul învĕţătorŭ. S-tul Pamfil (anul 278) a restabilitŭ acéstă scólă, care se

închisese de când Origen a fostŭ închisŭ în carceră. Invĕţăcelul luĭ Pieriu a înavuţitŭ biblioteca acesteĭ scóle cu o mulţime de cărţĭ, şi a făcutŭ, ca să se cunóscĕ importanţa scóleĭ séle. In Alecsandria s'a făcutŭ cunoscută biblioteca, fundată de cătrĕ Alecsandru, amicul luĭ Origen.

Dintre părinţiĭ seculuіuĭ II-le şi al III-le ceĭ maĭ însĕmnaţĭ sûnt: S-tul Justin filosoful, Teofil antiochénul, Irineŭ, Ipolit, Ciprian, Gregoriu făcĕtorul de minunĭ, Lucian, Metodiu şi s-tul Petru al Alecsandrieĭ.

S-TUL JUSTIN

Biografia luĭ. Justin s'a născutŭ pre la 105 în Flavia şi în oraşul Neapol, vekĭul Sichem, care acum se numesce Napluza. Domnul l'a dăruitŭ pre Justin cu talente şi amóre spre sciinţă, şi el cu o aviditate particulară a căutatŭ adevĕrul. Tindênd la adevĕrŭ, Justin, dupre cum ni spune singurŭ, s'a îndreptatŭ cătrĕ filosofia stoicilor, dar din acésta el n'a căpătatŭ nicĭ o cunoscinţă nouă despre D-ḑeŭ, fiind că nicĭ stoicismul nu avea o cunoscinţă despre D-ḑeŭ şi nicĭ că se ocupa în modŭ specialŭ de aseminea cunoscinţe. Dupŏ acésta Justin a trecutŭ la unŭ peripateticŭ, care dupŏ câte-va ḑile a începutŭ să cérĕ de la Justin plata pentru lecţiunile luĭ. Acésta l'a întristatŭ fórte mult pre Justin, care căuta adevĕrul celŭ fŏrĕ de interesŭ. Părăsind cu despreţŭ pre interesantul peripaticŭ, el s'a adresatŭ cătrĕ unŭ petagoreŭ. Acesta, ţinênd fórte mult la sciinţa sa mistică, cerea de la Justin cunoscinţĭ prealabile în muzică, astronomie şi geometrie, pre care le considera, ca sciinţĭ preparative pentru contemplaţiunea frumuseţeĭ supreme. Justin a recunoscutŭ, că el nu s'a ocupatŭ cu aceste sciinţe, şi petagoreul l-a refusatŭ, de a-l primi între eleviĭ seĭ. Acésta însĕ n'a nimicitŭ din sufletul luĭ Justin dorinţa spre studiul filosofieĭ. El a intratŭ în relaţiunĭ şi cu unŭ filosofŭ platonicŭ, şi aicĭ a aflatŭ multe cunoscinţe dupre dorinţa sufletuluĭ seŭ. O dată el retrăgêndu-se la malul măreĭ, pentru meditaţiune, el aicĭ a întâlnitŭ unŭ bătrînŭ, care cu privirea sa şi cu liniscea feţeĭ séle atrăgea respectul privitorilor. Justin, intrând în conversaţiune cu dînsul, a începutŭ să laude filosofia. Acésta a motivatŭ pre bătrînŭ, ca să vorbéscĕ despre cunóscerea ade-

vĕruluĭ; el ĭ-a vorbitŭ luĭ Justin despre Causatorul totuluĭ, făcênd a se vedea adevĕrata sursă a cunóscereĭ de D-ḑeŭ, kĭar în inima omuluĭ. In fine bătrînul a consiliatŭ pre Justin, ca să se róge, pentru ca însuşĭ Fiiul luĭ D-ḑeŭ să arate cunóscerea adevĕruluĭ sĕŭ. Şi recunoscŭ toţĭ, că acéstă întrevorbire s'a petrecut afară de zidĭurileEfesuluĭ cu s-tul Policarp.

In Imperiu pre aceste timpurĭ se persecutaŭ creştiniĭ fórte mult, inculpaţĭ fiind cu diverse calumniĭ. Justin a observatŭ suferinţele martirilor luĭ Christos şi el a vĕḑutŭ, că aceştĭ ómenĭ nu potŭ să fie astŭ-felŭ, dupre cum eĭ eraŭ consideraţĭ. Acéstă împrejurare a fortificatŭ Spiritul luĭ în credinţa luĭ Christos, şi la anul 30 al etăţeĭ séle (133) el a primitŭ creştinismul. In mantia de filosofŭ el a călătoritŭ prin maĭ multe locurĭ cu dorinţa sinceră, de a împărtăşi şi altora aceĭa, ce el cunoscea acum; şi disputa în modŭ inspiratŭ materiile credinţeĭ cu Iudeiĭ, păgâniĭ şi cu Ereticiĭ. In Roma el a deskisŭ o scólă pentru pietatea creştină, şi predica aicĭ veritatatea luĭ Christos; şi cu o tărie particulară el s'a opusŭ luĭ Marcion, ce se întărea aicĭ, scriind contra luĭ o carte, precum şi altă carte contra celoralalte eresiĭ. La începutul administraţiuneĭ nouluĭ imperatorŭ, poporul şi administratoriĭ districtelor, căutând, ca să-lŭ linguşĭascĕ, a organisatŭ o persecuţiune contra creştinilor. Justin a scrisŭ o apologie şi a dat'o kĭar imperatoruluĭ Antonin I. Acéstă apologie n'a rĕmasu fŏrĕ de efectŭ. Imperatorul a publicatŭ unŭ edictŭ, ordonând, ca creştiniĭ să nu fie persecutaţĭ numaĭ pentru numele de creştinŭ, şi Justin cu acestŭ decretŭ a şi plecatŭ în Asia. Aicĭ a avutŭ o întrevorbire cu Trifon, unŭ iudeŭ învĕţatŭ, pre care Eusebie îlŭ consideră, ca pre celŭ maĭ însĕmnatŭ dintre Iudeiĭ timpuluĭ. Intorcêndu-se în Roma, el a reînceputŭ ocupaţiunile séle de maĭ 'nainte.

Pre timpul Imperatoruluĭ celuĭ noŭ, filosoful Marc-Aureliu, din noŭ aŭ începutŭ să se persecute creştiniĭ. Treĭ din învĕţăceiĭ luĭ Justin aŭ fostŭ torturaţĭ în Roma de cătrĕ prefectul Ubric. Justin cunoscea fórte bine ura, ce o aveaŭ cătrĕ dînsul păgâniĭ şi iudeiĭ, pentru zelul luĭ cătrĕ credinţă luĭ Christos. Dar acésta nu l'a împedicatŭ de locŭ, ca la anul 165 să dea o altă apologie Imperatoruluĭ şi Senatuluĭ, pentru apărarea credinţeĭ luĭ Christos celeĭ persecutate. « Eŭ sciu, scriea s-tul Justin, că filosofiĭ caută să mĕ prinḑĕ în machinaţiunile lor, şi eŭ asceptŭ acésta de la Crescent ». Astŭ-felŭ s'a

şi întâmplatŭ. Cinicul Crescent, inimicul credinţeĭ luĭ Christos, demascatŭ de Justin, că are o minte mărginită, dar rĕutăcĭósă şi o viéţă coruptă, a calumniatŭ pre Justin şi l'a datŭ judecăţeĭ. Din ce constă învĕţătura creştină, a întrebatŭ prefectul Rustic pre Justin? «Noĭ credemŭ în D-ḑeŭ creatorul celor vĕḑute şi nevĕḑute, şi mărturisimŭ pre Domnul nostru Iisus Christos de Fiiu al luĭ D-ḑeŭ, anunçatŭ de profeţĭ, Causatorul şi învĕţătorul mântuireĭ, Judecătorul tuturor ómenilor». Rĕspunde Justin. Dupŏ aceste adaugă prefectul: «Ascultă, tu, care creḑĭ, că aĭ aflatŭ filosofia cea adevĕrată, creḑĭ tu, că te veĭ sui la cerurĭ»? «Da, sperŭ, adause Justin, să capătŭ aceĭa, ce el mĭ-a promisŭ, décă voiŭ putea suferi aceĭa, despre care tu îmĭ vorbescĭ». «Cum! Tu creḑĭ să te suĭ la cerurĭ»? a ḑisŭ Rustic. «Nu numaĭ că credŭ, dar sûntŭ kĭar convinsŭ întru acésta şi pentru acésta nu-şĭ póte avea locŭ nicĭ o îndoélă» adaugă S-tul. Cu unŭ curajŭ particularŭ S-tul Justin a suferitŭ tóte maltratările şi dupre espresiunea luĭ Eusebie, el a încununatŭ viéţa luĭ cea sântă cu martiriul. Acesta s'a întâmplatŭ la 166 dupŏ Christos.

OPERELE S-LUĬ JUSTIN

Din operele apologetice ale s-luĭ Justin sûntŭ însemnate următórele: doĕ apologiĭ şi dialogul cu Trifon (1).

In apologia ântâia Justin refutéză causele, pentru care s'aŭ persecutatŭ creştiniĭ şi tot-o-dată esplică verităţile creştine. Pre creştiniĭ ĭ-aŭ persecutatŭ numaĭ pentru numele de creştinŭ. Justin ḑice: «pentru unŭ nume, făcênd escepţiune de causele cirsumstanţiale, nu se póte cine-va nicĭ lauda, şi nicĭ critica»... Pre creştiniĭ ĭ-aŭ numitŭ ateĭ, şi el la aceste rĕspunde: «noĭ recunóscemŭ,

(1) Ediţiunile cele maĭ bune ale operelor S-luĭ Justin se consideră acea de Paris (op. s. Justini omnia, quae exstant una cum epist. ad Diognetum item Tatiani, Athenagorae, Theophili Antioch. et Hermiae philosophi cum appendice Graec. lat. Paris 1473). Ea a fostŭ retipărită, dar fŏrĕ de adnotaţiunĭ de cătrĕ Obertur (op. S. Justini. Wiceburg. 1777—78). de Holland (in Biblioth. Patr T. II, opera S. Justini omn. grae. lat ed. Ott. T. I—III. Ienae 1842). Aicĭ se găsescŭ adnotaţiunĭ scurte, dar folositóre. Şi s'a tipăritŭ şi in patrologia de Mygne (T. VI). Publicaţiunea s'a maĭ făcutŭ şi în volumarĭ separate. Aşa Dialogus cum Tryphone cum notis grae. et lat. ed. Sam. Iebb. London 1719. Apologiae duae et dialogus c Tryphone grae. lat. cum notis. Thirby Lond. 1723. Apologiae 2 graece in usum praelect. ed. a Brauno Bonn. 1830.

că sûntemŭ ateĭ în raportŭ cătrĕ ḑeiĭ ceĭ mincinoşĭ, dar nu şi în raportŭ cătrĕ D-ḑeul celŭ adevĕratŭ » Noĭ adorămŭ cu o închinăciune respectuósă pre D-ḑeŭ şi pre Fiiul luĭ, celŭ ce a venitŭ de la dînsul şi care nĭ-a datŭ noĭ acéstă învĕţătură, precum şi pre S. Spiritŭ profetisătorul (celŭ ce a grăitŭ prin profeţĭ). Noĭ dămŭ luĭ D-ḑeŭ acéstă înkĭnăcĭune cu cuvêntul şi cu adevĕrul, predicând la arătare fie-căruĭa, ce voĭesce a cunósce aceĭa, ce noĭ scimŭ » (§ 6). La aceste adaugă, că adevĕraţiĭ creştinĭ nu se lépădă de Christos numaĭ pentru aceĭa, că eĭ preçuescŭ fórte mult veritatea luĭ D-ḑeŭ, cea pentru mântuirea lor eternă (§ 7, 8); nu aducŭ sacrificiĭ ḑeilor pentru aceĭa, fiind că acestĭ ḑeĭ nu sûntŭ ḑeĭ, dar creaturĭ ale ómenilor, pre care eĭ iĭ gliptéză, iĭ cĭoplescŭ, iĭ tórnă şi iĭ pilescŭ, (§ 9); şi încă şi pentru aceĭa, că D-ḑeŭ fiind spiritŭ, nu cere sacrificiĭ materiale (§ 10). Ḑice şi aceĭa că creştiniĭ cautǎ nu cele pămêntescĭ, dar cele cerescĭ, şi în favórea lor este mintea cea sănătósă (§. 11—13) ; şi aceĭa, că cele preḑise « de Fiiul Părinteluĭ tuturor şi trămisul luĭ » s'aŭ împlinitŭ pênĕ acum ; ĭar acésta dovedesce şi maĭ mult sânţenia adevĕrurilor creştine (§ 14, 15). De aseminea se dovedesce valórea întrensică a învĕţătureĭ speculative şi practice a creştinismuluĭ şi din opiniunile păgânilor celor maĭ însĕmnaţĭ, ḑicênd : « să vĕ fie voĭ cunoscutŭ, că în genere adevĕratŭ este numaĭ aceĭa, ce învĕţămu noĭ cunoscênd şi noĭ de la Christos şi de la predecesoriĭ luĭ, profeţiĭ, cariĭ sûntŭ maĭ vekĭ, de cât scriitoriĭ voştri ». Ducŭ o viéţa culpabilă nu creştiniĭ, déră ereticiĭ ceĭ corupţĭ, pre cariĭ păgâniĭ iĭ stiméză cu o onóre divină, (§ 34. 35); tot acestŭ defectŭ s-tul Justin ilŭ găsesce şi în religiunea păgână (§ 36, 37). Arată cum se efectuă serviciile divine ale creştinilor, asupra cărora aŭ vĕrsat păgâniĭ atâtea calumniĭ, şi demunstréză importanţa lor faţă cu serviciile păgâne (§ 38. 39). Eĭ ḑice, că în adunările sânţite se citĭaŭ scrierile apostolilor şi ale profeţilor. Despre s-ta eucharistie ni comunică acéstă credinţă a Bisericeĭ : « Noĭ primimŭ aceste, nu ca pre o pâne simplă şi nicĭ ca pre o bĕutură ordinară; dar noĭ credemŭ, că mâncarea acésta, asupra căria s'a pronunçatŭ bine-cuvêntarea prin mijlocul rugăcĭuneĭ cu cuvintele Luĭ, şi care prin întroducerea în noĭ nutresce sângele şi corpul nostru, este corpul şi sângele kĭar al luĭ Iisus, celŭ ce s'a încorporatŭ» (§ 36). In conclusiune adaugă, că păgâniĭ nu trebue să fie nedrepţĭ în ra-

portŭ cătrĕ creştinĭ, şi alătura edictul imperatoruluĭ Adrian în raportŭ cătrĕ creştinĭ.

Apologia a doa nu este aşa de avută în conţinutul eĭ, ca acea dintăiŭ; şi acésta pentru cuvêntul, că autorul n'a voitŭ să repete aceĭa, ce a ḑisŭ în apologia ântăia. Apologia adoa se póte considera, ca o complinire aceleĭ ântăia, provocată de o persecuţiune noă în contra creştinilor. Vorbind despre motivul apologieĭ, (§ 1—3) S-tul Justin rĕspunde la obĭecţiunile inimicilor credinţeĭ, cariĭ ḑiceaŭ, că creştiniĭ se sinucidŭ, dorind mórtea. La aceste s-tul Justin ḑice: « viéţa ni este dată de D-ḑeŭ şi numaĭ în urmarea disposiţiunilor luĭ, noĭ putemŭ să o părăsimŭ; de aceĭa uciderea de sine nu conduce la scopul creştinilor — fericirea eternă. Din contra, mărturisirea liberă a credinţeĭ 'naintea inimicilor eĭ, kĭar şi décă se termină cu mórte, este unŭ sacrificiu, plăcutŭ luĭ D-ḑeŭ (§ 4, 5). Adoa obĭecţiune: Décă D-ḑeŭ este apărătorul creştinilor, pentru ce el permite uciderea lor? Filosoful arată, că causa principală a acestuĭ lucru este lupta dintre bine şi rĕŭ, care s'a începutŭ cu căderea voluntară a spiritelor şi care pentru principiul libertăţeĭ a fostŭ permisă de bunul Creatorŭ.

Dialogul cu Trifon cuprinde treĭ părţĭ. In partea ântăia se resolvă doĕ prejudiciĭ, — creştiniĭ nu împlinescŭ legea luĭ Moisi, şi eĭ nu se închină niciĭ celuĭ restignitŭ. Pentru celŭ dintăiŭ Justin ḑice: că creştiniĭ nu împlinescŭ legea cultuluĭ luĭ Moisi pentru cuvêntul, că puterea obligativităţeĭ luĭ s'a terminatŭ cu venirea luĭ Mesia; dupre doctrina profeţilor importanţa legeĭ era temporală; formele disparŭ, când se arătă veritatea. « Cu baĭa botezuluĭ şi cu cunóscerea de D-ḑeŭ noĭ am ajunsŭ la credinţa cea dupre profetul, şi noĭ mărturisimŭ, că numaĭ acestŭ botezŭ, predicatŭ de dînsul, este apa vieţeĭ, care póte curăţi pre ceĭ, ce facŭ penitenţă. Iar voĭ săpaţĭ cisterne lipsite de apă şi fŏrĕ de folosŭ. La ce servesce spălarea aceĭa, care curăţă numaĭ corpul? Inimele vóstre sûntŭ pline de ură, invidie, şi rĕutate etc. (§. 11—17). Aceĭa, ce este folositorŭ din ceremoniĭ, este luatŭ de la patriarchĭ, ĭar eĭ aŭ ajunsŭ dreptatea fŏrĕ de spălare. Altrăminte ceremoniile sûntŭ numaĭ nisce frêne pentru poporul celŭ puţin cugetătorŭ (§ 18—29). La creştinĭ este o lege supremă, fŏrĕ de carea nu este mântuire. « Niciĭ Egipţenilor, niciĭ fiilor luĭ Moab, niciĭ aĭ luĭ Edom circumcisiunea nu li aduce niciĭ unŭ

folosŭ. Dar fie cine-va Scit, séŭ Pers, numaĭ să cunóscĕ pre D-ḑeŭ şi pre Christosul luĭ, şi să observe legile eterne, şi el este circumcisŭ îndeajuns, cu circumcisiunea mântuireĭ, el este amicul luĭ D-ḑeŭ şi darurile luĭ sunt plăcute luĭ D-ḑeŭ (§ 17—30). In contra prejudiciuluĭ al doile, S-tul Justin rĕspunde, că venirea luĭ Christos s'a preanunçatŭ de cătrĕ profeţĭ, una umilă şi degradată şi alta înfricoşată şi măréţă. In úna şi aceĭaşĭ persónă profeţiĭ vĕdŭ când pre Domnul armelor, când pre Domnul născêndu-se şi pătimind. Şi cu modul acesta scandalul Iudeilor atacă pre profeţĭ (§ 31—47).

In partea adoa se resolvéză nedumeririle luĭ Trifon. Christos este D-ḑeŭ eternŭ şi tot-o-dată el este omŭ şi omŭ răstignitŭ. S-tul Justin face pre Trifon atentŭ la arătarea luĭ D-ḑeŭ patriarchilor, unde îngerul luĭ D-ḑeŭ se distinge de D-ḑeŭ Creatorul, şi tot-o-dată se presintă şi cu proprietăţile divinităţeĭ; apoĭ citéză ecspresiunile profeţilor de asemenea cuprindere, şi întórce o atenţiune particulară asupra cuvintelor luĭ Isaia (VII, 14 în § 48—85). Pre scandalul, relativ la crucea luĭ Christos, apologetul îlŭ nimicesce cu preînkipuirile cruceĭ, adecă cu încrucişarea mânelor de cătrĕ Moisi la rugăciune, cu şérpele celŭ rădicatŭ în pustie şi alte semne din vekĭul Testamentŭ. Dupŏ aceste arată, că dupre profeţiĭ, Mesia trebuea nu numaĭ să pătimĭască, dar să şi învieze (§ 86—108).

Partea a trea ecsplică luĭ Trifon aceĭa, că credincioşiĭ luĭ Iisus Christos trebue, dupre profeţiĭ, să erediteze promisiunile luĭ D-ḑeŭ. Maĭ ântăĭ de tóte se esplică aicĭ profeţia luĭ Michea, despre convertirea păgânilor, dupŏ aceĭa profeţiile luĭ Zaharia şi Malachia despre proaducerea sacrificiilor spirituale (§ 109— 119); se arătă cine sûntŭ turma luĭ Abraam (§ 120—133); şi se esplică formele Bisericeĭ (§ 134—141). In conclusiune Trifon mulţemesce învĕţătoruluĭ creştinŭ pentru învĕţătură. (§ 142).

CARACTERUL S-LUĬ JUSTÍN CA INVĔŢĂTORŬ, IMPORTANŢA OPERELOR LUĬ.

Toţĭ ceĭ antici respectaŭ fórte mult pre S-tul Justin, ca pre învĕţătorul celŭ maĭ mare al Bisericeĭ. Dupre opiniunea S-luĭ Metodie, Justin este «unŭ bărbatŭ, care nu era departe de apostolĭ şi dupre timpŭ, precum şi dupre calităţile luĭ cele înalte». Fotie ḑice,

că S-tul Justin a fostŭ filosofŭ creştinŭ profundŭ, şi pre lîngă acoste el cunoscea şi filosofia păgână. Opiniunea luĭ Fotie represintă caracteristica distinctivă a luĭ Justin. Fotie vede în Justin cunoscinţe întinse despre credinţă şi în sistemele filosofice. Dar Justin a fostŭ filosofŭ dupre spiritul sĕŭ. Astŭ-felŭ ni se presintă el în viéţă, şi totŭ astŭ-felŭ el ni se arată şi în operele séle. Cu cunoscinţa cea adevĕrată a sciinţeĭ revelate, el întrunĭa şi nisce privirĭ profunde asupra creştinismuluĭ. El a espusŭ ideile séle nu în forma cea simplă a învĕţăturilor, dupre cum făceaŭ bărbaţiĭ apostolicĭ; el urmăresce, compară şi probéză. Vorbind cu păgânul despre verităţile creştine, el introduce pre păgânŭ în cugetarea asupra acestor veritâţĭ, espune lucrurile cu precisiune şi claritate, pentru ca în urmă să-lŭ punĕ pre păgânŭ în posiţiune, de a rĕmânea fără de cuvêntŭ 'naintea consciinţeĭ séle pentru necredinţă. Vorbesce el cu Judeul Trifon? Aicĭ el ecspune sensul cuvintelor profetice, ne părăsînd privirile critice asupra veritâţeĭ.

Operile S-luĭ Justin, şi în particular dialogul luĭ cu Trifon, sûntŭ fórte importante pentru cunóscerea S-teĭ Scripturĭ. Justin, fiind fórte apropiétŭ de timpurile apostolice, a reprodusŭ locurĭ din tuspatru Evangeliile, considerându-le, ca cărţĭ inspirate de D-ḑeŭ. Acésta este fórte importantŭ pentru convingerea posteriorilor în autenticitatea canonică a S-telor Evangeliĭ. Luĭ îĭ este cunoscută şi epistola ântăia cătrĕ Corintenĭ. El vorbesce despre Apocalipsŭ şi pre autorul luĭ îlŭ numesce apostolul Ioan.

Tecstul grecŭ al vekĭuluĭ Testamentŭ, citatŭ de Justin, câte-o-dată concade cu tecstul ebraicŭ originalŭ, ĭar acum aceste locurĭ se întâlnescŭ numaĭ în unele tecsturĭ ale vekĭuluĭ Testamentŭ; alte-orĭ corespunde în totul cu tecstul ebraicŭ, care se distinge cu totul de tecstul celor LXX şi sémănă cu tecstul luĭ Teodotion şi al luĭ Simach. Acésta ni dă dreptul, de a conkide, că s-tul Justin, nesciind limba ebraică, s'a folositŭ de vre o traducţiune veke a vekĭuluĭ Testamentŭ, de care s'a folositŭ maĭ pre urmă Teodotion şi Simach. In urmarea acestora devine înţelesŭ, pentru ce Justin aproba fórte des tecstul celor LXX şi mustra pre Ebreiĭ contimpuranĭ în coruperea tecstuluĭ ebraicŭ; lucru ce de altă parte, nu ne lasă, ca să ḑicemŭ, că el recunoscea importanţa necondiţionată a traducereĭ celor LXX. Décă Justin prescriea aceste traducţiunĭ maĭ multă importanţă, apoĭ

acésta provenia de acolo, că Iudeiĭ, după alungarea lor din Ierusalem, despreçuind totŭ, ce era grecescŭ, eĭ despreçuiaŭ şi tecstul celor LXX, şi indiferinţa lor către creştinismŭ o învĕliaŭ în vorbele: «nu este astŭ-felŭ în tecstul ebraicŭ». Indicaţiunile luĭ Justin despre începutul tecstuluĭ celor LXX sémănă în multe privinţĭ cu cele spuse de Iosif Flavie şi Filon, conţinênd numaĭ micĭ diferinţĭ. Despre acésta nu este îndoĭală, că rĕutatea şi abusurile rabinilor de pre timpul luĭ Justin, eraŭ la culme. Dar, de altă parte, se observă şi aceĭa, că nu tot-dé-una inculpările luĭ Justin în coruperea tecstuluĭ se făceaŭ cu o cercetare scrupulósă (1).

Fórte bine cugetă s-tul Justin despre inspiraţiunea profeţilor şi a scriitorilor cărţilor sânţite canonice. « Eŭ nu cutezŭ nicĭ cum a presupune, ḑice filosoful, ca scripturile să fie contrare una altia. Şi décă câte unŭ locŭ mie mi se pare, că este încontradicţiune, apoĭ acésta provine de acolo, că eŭ nu-lŭ înţelegŭ bine » (dial. cum Tryph). In dialogul cu Trifon s-tul Justin, celŭ ântâiŭ dintre învĕţătoriĭ creştinĭ, a adunatŭ şi a esplicatŭ profeţiile şi preînkipuirile despre Christos şi Biserica creştină.

Pentru doctrina despre credinţă operele luĭ Justin conţinŭ în sine învĕţăturĭ fórte solide. Şi acésta pentru cuvêntul, că el a avutŭ a apăra multe dogme în contra argumentaţiunilor celor nedrepte ale păgânilor şi ale Iudeilor. Se distinge maĭ ales doctrina luĭ Justin, despre divinitatea Fiiuluĭ luĭ D-ḑeu. Dupre doctrina luĭ Justin Fiul luĭ D-ḑeŭ « este singurŭ născutŭ de la D-ḑeŭ; Cuvêntul luĭ; Unulu născutŭ şi Putere ; Cuvêntul, ce a coesistatŭ cu Dînsul maĭ 'nainte de creaţiune ; Domnŭ şi D-ḑeŭ ; Creatorŭ şi Administratorŭ al lumeĭ». Justin recunósce pre ângerĭ, ca fiinţe personale cu voĭe liberă ; dar se atrage de opiniunea despre Timpul căidereĭ Spiritelor.

Corupţiunea comună a ómenilor o presintă, ca pre o consecinţă a nascereĭ din părinţĭ păcătoşĭ, şi pentru acésta nu este unŭ lucru al voĭeĭ omuluĭ. « Ne sciind prima nascere, ḑice el, din necesitate noĭ ne nascemu din sĕmênţă necurată, prin amestecarea părinţilor,

(1) De esemplu el ḑice, că « Iudeiĭ aŭ lăsatŭ nisce cuvinte din cartea luĭ Ezdra, unde se vorbesce despre pască, şi citéză kĭar aceste vorbe». Dar în cartea luĭ Ezdra nu esistŭ astŭ-felŭ de vorbe, ce i se prescrieaŭ de Justin.

şi ne educămŭ în deprinderĭ rele şi în legĭ corupătóre »; de aicĭ apoĭ necesitatea, ca noĭ să fimŭ nu turma necesităţeĭ şi a nesciinţeĭ, dar ómenĭ aleşĭ şi aĭ lumineĭ, şi să primimŭ prin botezŭ ertarea pĕcatelor. De aicĭ apoĭ el deduce şi necesitatea în Rĕscumpărătorul, pre care el îlŭ numesce singurul luminătorŭ al lumeĭ, preutŭ eternŭ, proadūsŭ pre sine pentru pĕcatele ómenilor, şi imperatorŭ adevĕratŭ, care, învingĕnd pre toţĭ inimiciĭ luĭ D-ḑeŭ, ni deskide împĕrăţia eternă. Doctrina luĭ despre misterele botezuluĭ şi al eucharistieĭ este ïarăşĭ clară şi precisă. Sórta ultimară a lumeĭ este esplicată cu amărunţime de cătrĕ S-tul Justin. El n'a fostŭ liberŭ de opiniunea despre împĕrăţia cea de o mie de anĭ a luĭ Iisus Christos. El a desvoltatŭ fórte bine idea despre învierea morţilor, vorbind cu unŭ păgânŭ.

S-TUL TEOFIL AL ANTIOCHIEĬ.

Biografia luĭ. S-tul Teofil, episcopul Antiochieĭ, este aprópe de spiritul filosofuluĭ Justin. Născutŭ în păgânismŭ, el a primitŭ o instrucţiune întinsă în cunoscinţele timpuluĭ sĕŭ, şi maĭ pre urmă a aflatŭ şi despre adevĕrul s-teĭ Scripturĭ. « Eŭ singurŭ, ḑice el, n'am creḑutŭ în înviere; eŭ am căpătatŭ s-ta Scriptură şi pre profeţĭ, cariĭ prin s-tul Spiritŭ aŭ vorbitŭ despre trecutŭ aşa, cum el s'a petrecutŭ, despre presentŭ cum el este, şi despre viitorŭ în ordinea, în care are să se petrécĕ. Şi când eŭ am aflatŭ, că aceïa, ce se petrece acum, a fostŭ preḑisŭ, atuncĭ eŭ nu rĕmânŭ maĭ mult necredincïosŭ, dar credŭ, supunĕndu-mĕ luĭ D-ḑeŭ ». Dupŏ mórtea luĭ Erota, al cincilea Episcopŭ al Antiochieĭ, s-tul Teofil a fostŭ rădicatŭ pre tronul de Antiochia (168). Activitatea luĭ păstorală a reclamatŭ multe ostenele, şi el a lucratŭ cu totŭ zelul cătrĕ s-ta credinţă. El a administratŭ Biserica 13 anĭ şi a muritŭ pre la 181, trăind pre timpul celŭ greŭ al imperatoruluĭ Marc-Aureliu.

OPERELE S-LUĬ TEOFIL.

Cartea despre credinţă, cuprinderea şi importanţa eĭ. Din mulţimea de opere ale s-luĭ Teofil pênĕ la noĭ aŭ ajūnsŭ nu-

maĭ cartea despre credinţă (1). Autolic, pentru care a fostŭ scrisă de către pastorul Bisericeĭ de Antiochia cartea despre credinţă, dupre cum ni arată însuşĭ opera (cart. III, § 4, 19), era unŭ păgânŭ instruitŭ, care se ocupase mult cu citirea cărţilor, şi dupre cum se póte presupune, ocupa funcţiunea de prefectŭ. Dupre cum ni spune s-tul Teofil, el în genere era omŭ dreptŭ şi activŭ, dar nu ĭubia pre creştinĭ (cart. III, § 4, 31) şi despreçuĭa învĕţătura lor. (cart. II, § 1).

Cuprinderea *cărţeĭ ântăia* este cea următóre: Espunênd obĭecţiunile păgânuluĭ, Teofil a respunsŭ fórte bine la cerinţele luĭ. « Arată-mĭ mie pre D-ḑeul tĕŭ. . . îţĭ rĕspundŭ, arată'mĭ mie prê omul tĕŭ, şi eŭ îţĭ voiŭ arăta pre D-ḑeul meŭ. Arată-mĭ aceĭa, ce okiĭ Spirituluĭ tĕŭ vĕdŭ, şi urekile inimeĭ tale audŭ ». Şi desvoltând condiţiunile pentru cunóscerea obĭectelor materiale, adaugă : « D-ḑeŭ este vĕḑutŭ numaĭ de acia, cariĭ potŭ să-lŭ vaḑă pre dînsul, adecă de acia, aĭ cărora okĭ sufletescĭ sûntŭ deskişĭ. Toţĭ aŭ okĭ, dar la uniĭ sûntŭ atât de întunecaţĭ, că nu potŭ să vaḑĕ lumina sóreluĭ; şi cu tóte aceste sórele nu perde din splendórea sa, décă ceĭ orbĭ nu-lŭ vĕdŭ. . . . Décă în omŭ locuesce pecatul, el nu póte să contempleze pre D-ḑeŭ » : « Desonórea te întunecă pre tine şi nu poţĭ, să veḑĭ pre D-ḑeŭ » (§ 1—4). Păgânul ḑice : « Décă tu l'aĭ vĕḑutŭ, represintă-mĭ mie forma luĭ D-ḑeŭ ». Următorul luĭ Christos rĕspunde, că D-ḑeŭ este ne'nţelesŭ şi nerepresentabilŭ pentru omŭ, că omul vede numaĭ proprietăţile intelegibile ale luĭ D-ḑeŭ (§ 5). Dupŏ aceste descrie proprietăţile luĭ D-ḑeŭ (§ 6), şi actele luĭ de Creatorŭ şi Providenţiatorŭ (§ 7—10). Şi fiind că păgânul din causa orbireĭ nu póte să vaḑĕ pre D-ḑeŭ, apoĭ de aceĭa învĕţătorul luĭ Christos îĭ recomândă, ca să caute unŭ medicŭ (§ 11) şi acesta este Cuvêntul, prin care s'a făcutŭ totul (§ 12). Ilŭ convinge, ca să se încréḑĕ Cuvêntuluĭ, şi îĭ demunstréză, cât este de naturală credinţa pentru omŭ (§ 13). Kĭar cu credinţa păgânuluĭ el îĭ arată necesitatea, de a crede în D-ḑeŭ, invitându-lŭ, ca să primĭascĕ nealterată acéstă credinţă şi apoĭ combate falşitatea obiectuluĭ credinţeĭ păgâne, adecă

(1) Ediţiunile cele maĭ bune ale cărţeĭ despre Credinţă sûntŭ : S. Theophili liber de fide notis locupl. grec et lat. ed. Wolfius Hamb. 1724. Holland T. II. Bibl. patr.

ḑeiĭ păgânescĭ (§ 14—16). In conclusiune esplică şi numele de creştinŭ, celŭ derisŭ de dînsul (§ 17).

Păgânul nu credea în învierea morţilor şi cerea, ca să i-se arate unŭ mortŭ înviétŭ. La aceste Teofil rĕspunde: «Eŭ ţĭ-aşĭ arăta ţie unŭ înviatŭ, care trăesce şi acum, dar tu nu veĭ crede şi acestuĭa». Dupŏ aceste îĭ arată luĭ kĭar în natură esemple despre înviere; şi cu esemplul kĭar al persóneĭ séle, despre întórcerea la creştinismŭ, convinge pre păgânŭ, ca să créḑĕ în învĕţătura s teĭ Scripturĭ despre învierea morţilor (§ 18--19). In fine îl învită, ca să citéscĕ s-ta Scriptură, ameninţându-lŭ cu judecata luĭ D-ḑeŭ asupra celor nesupuşĭ voĭeĭ luĭ (§ 20).

In *cartea a doa* S-tul Teofil conform dorinţeĭ luĭ Autolic, esplică, în amărunţime falsitatea religiuneĭ păgâne. Iĭ observă, că este ridicul, de a considera cine-va, ca D-ḑeŭ, nisce idolĭ, făcuţĭ de cătrĕ ómenĭ (§ 1); şi nu este nicĭ cum rationabilŭ, de a considera pre ómenĭ, ca ḑeĭ (§ 2—3); în fine probéză, că opiniunile contraḑicĕtóre ale filosofilor nu merită, de a avea rangul de credinţă — D-ḑeŭ este neskimbabilŭ (§ 4, 5). Combate falşitatea teogoniilor din poeţĭ § 8, 10), unde citéză (§ 2) nisce versurĭ ale luĭ Arat, din care kĭar apostolul citéză o parte din versetŭ (Fapt. XVII, 28). Probéză că totŭ aceĭa, ce este bunŭ la scriitoriĭ păgânĭ, este conformŭ cu doctrina profeţilor; şi pre lôngă aceste, profeţiĭ sûntŭ instruiţĭ de spiritul luĭ D-ḑeŭ şi de cuvêntul creatorŭ, ĭar Biserica luĭ Christos este în tóte privinţele institutricea cea credinciósă (§ 11, 12). Cu de amăruntul studiéză dupre Moisi istoria creaţiuneĭ lumeĭ şi a omuluĭ, arătând consonanţa acesteĭ istoriĭ cu mintea cea sănătósă (§ 23 — 28). Tot aicĭ s-tul Teofil întrebuinţéză cuvêntul de Τριὰς = treime cu privire la persónele divinităţeĭ. «Treĭ ḑile, care presistŭ creaţiuneĭ luminătorilor, sûntŭ tipiĭ trinităţeĭ luĭ D-ḑeŭ, a cuvêntuluĭ luĭ şi a înţelepcĭuneĭ luĭ». Continuând cu studierea istorieĭ luĭ Moisi pênĕ la împărţirea popórelor, esplică istoria omuluĭ inocentŭ şi apoĭ decăḑutŭ, şi resolvéză maĭ multe cestiunĭ din cartea Faceireĭ (§ 29—37).

In *cartea a trea* S-tûl Teofil refutéză doĕ inculpaţiunĭ contra creştinilor, presentate de cătrĕ Autolic; — una constă în aceĭa, că cărţile creştine sûntŭ noĕ, a doa, că viéţa creştină este urîcĭósă. Spre refutaţiunea celeĭ din urmă el probéză luĭ Autolic, că scriitoriĭ păgânĭ aŭ predicatŭ morala cea maĭ urîcĭóse şi maĭ diformă, şi cu

contradicţiunĭ interne (§ 1—6). Spre refutaţiunea înculpăreĭ a doa, că cărţile sânţite sûntŭ noĕ, S-tul Teofil cu studiul amărunţitŭ al chronologieĭ biblice şi păgâne demunstréză, că cărţile s-teĭ Scripturĭ sûntŭ maĭ vekĭ şi maĭ vere, de cât cărţile păgâne. In conclusiune el recomândă, ca să citéscă cu atenţiune şi fŏrĕ precugetare cartea luĭ despre credinţă. (§ 17—31).

Cartea despre credinţă este una din operele cele maĭ bune ale anticităţeĭ. Ea arată, că autorul a dispusŭ de o cunoscinţă întinsă a sistemelor filosofice şi a poeţilor. Cugetările autoruluĭ sûntŭ totdé-una reflectate şi nu apărţinŭ la o ordine de ideĭ comune; privirile autoruluĭ la doctrina creştină sûntŭ privirĭ profunde şi clare. Misterele creştine se esplică de cătrĕ unŭ învĕţătorŭ eruditŭ unuĭ păgânŭ eruditŭ dupre principiile filosofice şi tot-o-dată se ţine şi de veritatea adevĕrurilor revelate. In opera, scrisă cu inspiraţiune şi sub influenţa amóreĭ celeĭ maĭ pure, stilul este uşorŭ şi plăcutŭ; şi de aceĭa fericitul Ieronim a recunoscutŭ acéstă operă, ca pre cea maĭ bună în privinţa formeĭ esterióre. — Cartea despre credinţă, privită din punctul de vedere al cuprindereĭ eĭ, are importanţă nu numaĭ ca carte apologetică, dar ea cuprinde multŭ şi în privinţa dogmatică, adecă în privinţa doctrineĭ despre dogmele credinţeĭ, şi specialminte despre trinitatea persónelor divinităţeĭ, despre creaţiunea lumeĭ şi a omuluĭ, despre urmările cădereĭ omuluĭ, despre importanţa Bisericeĭ luĭ Christos, şi despre învierea morţilor.

S-TUL IRINEŬ EPISCOPUL LIONULUĬ.

Biografia luĭ. S-tul Irineŭ, kĭar dupre vorbele luĭ, «încă în copilărie a ascultatŭ pre bătrînŭl Policarp de Smirna, în Asia mică» şi tot acolo a ascultatŭ şi pre alţĭ învĕţăceĭ aĭ apostolilor. Operele luĭ ni probéză, că el dispunea de cultura complectă a timpuluĭ sĕŭ. El cunoscea de aprópe pre poeţiĭ vekĭ, pre filosofĭ, cu tóte opiniunile contimpurane, resultate din raporturile lor cu creştinismul. De la Rĕsăritŭ el a fostŭ trămisŭ în Galia de cătrĕ s-tul Policarp la Potin, Episcopul de Lion, de sigur pentru ca să-lŭ ajute în predicarea credinţeĭ. Râdicatŭ de cătrĕ Potin la rangul de Presviterŭ, el maĭ ales în timpul persecuţiunilor din Galia (177) a arătatŭ «zelul sĕŭ cătrĕ Testamentul luĭ Christos».

Şi îndată ce s-tul Potin, Episcopul de Lion, cu mulţî din păstoriţiî seî, a murită cu mórte de martiră, atunci Irineŭ a fostŭ râdicatŭ, ca succesorŭ al luî. In posiţiunea de Episcopŭ el a acţionatŭ cu tótă ardórea pentru gloria Domnuluî seŭ. «In timpul celŭ maî scurtŭ el cu predica sa a transformatŭ oraşul întregŭ în oraşŭ creştinŭ». Când pre marginea Ronuluî următoriî luî Valentin aŭ începutŭ să rĕspândiască doctrinele lor, s-tul Irineŭ î-aŭ urmăritŭ din eparchia sa atât oral, cât şi în scris, nelăsându-î în pace nicî la Roma. In acestŭ timpŭ aŭ fostŭ scrise de către s. Irineu operele cele maî însĕmnate «Refutaţiunea resonuluî falşŭ». Victor, Episcopul de Roma, şî-a permisŭ, de a pronunça anatema asupra Bisericeî de Orient (196) numaî pentru cuvêntul, că păstoriî eî nu se învoîaŭ, de a serba pascele în aceeaşî ḑi cu Occidentaliî. Atuncî Irineu cu esemplul sĕŭ a arătatŭ cum trebue să fie adevĕratul păstorŭ al creştinătăţeî în nisce asemine împrejurărî. S-tul Irineŭ cu moderaţiune, dar totodată şi cu tărie a mustratŭ pre Episcopul nerăbdătorŭ şi neiubitorŭ de pace, presentând neconformitatea actelor séle cu spiritul creştinŭ, arătând importanţa diferinţeî în privinţa sĕrbăreî pascelor, scriind despre acéstă dispută şi celora-alţî Episcopî şi în fine, făcêndŭ pre Victor, ca să se împace cu Orientul. Pre timpul persecuţiuneî luî Septimie Sever (202), Biserica de Lion a fostŭ supusă suferinţelor maî mult, de cât cele-alte Bisericî. S-tul Irineŭ a trecutŭ la Christos cu o mie din păstoriţiî seî, cariî aŭ primitŭ onórea de martirî, împreună cu păstorul lor.

OPERELE S-LUĬ IRINEU.

S-tul Irineŭ a scrisu fórte multe opere. Unele ni sânt cunoscute astă-ḑî numaî pre nume, din altele nu nî-a rĕmasŭ, de cât bucăţî micî. In forma eî complectă noî avemŭ o singură operă întitulată. «Refutaţiunea şi mustrarea sciinţeî celeî false». (1)

Opera contra eresiilor se compune din cincî cărţî. In *cartea ântăia* autorul opune eresiilor credinţa Bisericeî, simbolul credinţeî

(1) Ediţiunea cea maî bună a operelor este acea de Massuet (S. Irinaei adv-heres una cum fragmentis. Paris 1710); aicî se găsescŭ adunate şi controlate tóte bucăţile originale. Tecstul grecŭ originalŭ a fostŭ cititŭ de Epifanie, Eusebie, Teodorit şi alţiî; îar traducerea latină era cunoscută luî Tertulian şi Ciprian.

(§ 10); arată diferințele și contradicțiunile eresiilor între dînsele; face genealogia eresiilor (§ 10—28) și termină cu învĕțătura canaiților (§ 29—31).

In *cartea a doa* autorul refutéză utopiile Valentinienilor despre eonurĭ, și probéză neconformitatea ideilor lor despre D-ḑeŭ cu mintea sănătósă. Restórnă argumentele, pre care ereticiĭ le estrăgeaŭ pentru învĕțăturele lor din s-ta Scriptură, prin mijlocul alegorismuluĭ, și adaugă, că argumentele trebue să se ĭea din locurile clarĭ ale Scriptureĭ. In fine supune criticeĭ opiniunile antropologice ale Valentinienilor (§ 29—35). Pre lôngă aceste, combătênd opiniunile, ce se efectuă în Biserică: « Uniĭ, ḑice autorul, vorbind despre credincioșiĭ timpuluĭ sĕŭ, alungă și astă-ḑĭ demoniĭ în modŭ realŭ, și fórte des se întîmplă, că ceĭ eliberațĭ de demonĭ, primescŭ credința și devinŭ fiĭ aĭ Bisericeĭ. Alțiĭ aŭ darul prevedereĭ viitoruluĭ și al profetisăreĭ. Alțiĭ vindecă pre bolnavĭ prin punerea mânelor. Mulțĭ sûntŭ înviețĭ din morțĭ, cariĭ aŭ trăitŭ după acela maĭ mulțĭ anĭ. In genere sûntŭ multe darurile, pre care le primesce Biserica universală de la D-ḑeŭ; astŭ-felŭ, că ea în numele luĭ Iisus Christos, celŭ răstignitŭ pre timpul luĭ Ponțiŭ Pilat, efectuă în fie-care ḑi minunĭ spre mântuirea păgânilor ».

In *cartea a treea* s-tul Irineu ni presintă datele istorice, relative la ordinea, în care s'aŭ produsŭ cele patru evangeliĭ. Arătând cum ereticiĭ refugŭ la tradițiune, fiind combătuțĭ cu scriptura și la scriptură, când sûntŭ combătuțĭ cu tradițiunea, s-tul Irineu adaugă, că tradițiunea se păstréză numaĭ în Biserică, unde se află adevĕrațiĭ succesorĭ aĭ apostolilor, și enumĕră pre succesorĭ. Fiind că atuncĭ ereticiĭ, ca și neologiĭ de astă-ḑĭ spre a-șĭ apăra arbitrarietățile lor ḑiceaŭ, că apostoliĭ în predicarea cuvêntuluĭ luĭ D-ḑeŭ s'aŭ conformatŭ cu privirile popórelor, apoĭ la aceste s-tul Irineŭ ḑice: Domnul nostru Iisus Christos este adevĕrul (Ioan XIV,6), și minciună la dînsul nu esistă. Apostoliĭ, fiind învĕțăceiĭ adevĕruluĭ, eraŭ streinĭ de orĭ-ce minciună. Adevĕrul nu are nimicŭ comunŭ cu minciuna, precum nicĭ lumina cu întunerecul . . . Aicĭ are rangul de lege acelŭ adevĕrŭ, care lovesce cu anatemă pre totŭ celŭ, ce împedică pre orbŭ în calea sa (Leg. XXVII,18). Apostoliĭ, căutând pre ceĭ rătăcițĭ, luminând pre orbĭ, puteaŭ eĭ săse conformeze cu privirile lor, și nu cu adevĕrul ? Și kĭar ómeniĭ sûntŭ nedrepțĭ, când

eĭ ar sfătui pre ceĭ orbĭ şi ameninţaţĭ de periculŭ, ca să nu părăsĭască calea cea periculósă. Domnul, este medicul, ce a venitŭ, ca să vindice pre ceĭ bolnavĭ. El singŭr ḑice : «n'am venitŭ, ca să kĭemŭ la penitenţă pre ceĭ drepţĭ, dar pre ceĭ păcătoşĭ (Luc. V, 32). Domnul a comunicatŭ învĕţăceilor sĕĭ cunoscinţa, şi prin dînsul eĭ aŭ vindecatŭ pre ceĭ suferinḑĭ şi pre pĕcătoşĭ ĭ-a rĕţinutŭ de la pĕcate» (cap. IV). Maĭ de parte studiază învăţătura Scripturei despre Creatorul lumeĭ (cap. V—XV). Pre basa învĕţătureĭ apostolice refutéză doctrina gnosticilor despre persóna luĭ Iisus Christos, demunstrând, că tot acelaşĭ Iisus Christos este şi Dḑeŭ adevĕratŭ şi omŭ adevĕratŭ. Analiséză profeţia luĭ Isaia despre nascerea luĭ Emanuel din Fecĭóră şi arată scopul venireĭ luĭ Christos pre pămêntŭ. (cap. XVI—XXV).

In *cartea a patra*, probând contra ereticilor, că D-ḑeŭ creatorul este unul, esplică cu acésta conformitea vekĭuluĭ Testamentŭ cu celŭ noŭ, ĭar cu aplicarea profeţiilor în noul Testamentŭ esplică legătura dintre ambele Testamente (cap. XXIX—XXXVI). In fine Irineŭ, apărând libertatea omuluĭ, arată pentru ce D-ḑeŭ la începutŭ n'a făcutŭ pre omŭ neskimbabilŭ, dar capabilŭ atât de rĕŭ cât şi de bine (cap.XXXVII—XL).

In *cartea a cincea* probéză contra luĭ Valentin învierea morţilor cu puterea eucharistieĭ. De aseminea probéză învierea morţilor cu atot-putericia luĭ D-ḑeŭ şi cu rĕmânerea în corpul celor credincĭoşĭ (cap· III—X). Esplică doctrina despre pĕcatul originalŭ şi încorporarea Fiuluĭ luĭ D-ḑeŭ şi vorbesce despre raporturile credincĭoşilor cătrĕ Christos şi diavoluluŭ.

CARACTERUL S-TULUI IRINEU, CA ÎNVĔŢĂTORŬ.

IMPORTANŢA OPERELOR LOR.

S-tul Irineŭ în raporturile séle cu ereticĭ profită de tótă întinderea cunoscinţelor séle, şi cu agerimea dialecticeĭ urmăresce pre adversariĭ sĕĭ pre tóte căile cugetăreĭ lor ; şi pretutindenea manifestéză unŭ caracterŭ distinctivŭ,—amórea simplă a spirituluĭ cătrĕ tradiţiunea apostolică. Acestŭ caracterŭ distinctivŭ al sĕŭ, el l'a ară-

tătŭ maĭ ales într'o scrisóre a sa, unde el singurŭ scrie despre sine la bătrînețĭ : «Eŭ atuncĭ cand te-am vĕḑutŭ pre tine (Florin) la Policarp, eram copilŭ. Eu mĭ-aducŭ aminte, că atuncĭ s'a petrecutŭ maĭ mult, de cât se petrece astă-ḑĭ. Și acum eŭ pot să-țĭ descriu ție locurile, unde de ordinar s-tul Policarp ședea și conversa; potŭ să-țĭ descriu modul vieţeĭ luĭ, forma corpuluĭ, și învățăturile, ce el le vorbĭa poporuluĭ, familiritatea, carea cum ḑicea el, o avea cu s-tul Ioan și cu cialalțĭ, cariĭ vĕḑuseră pre Domnul, și totŭ ce-șĭ aducea el aminte despre acele vorbe, ce ḑiceaŭ, că le-aŭ auḑitŭ dela Domnul... Eŭ ascultam aceste atuncĭ cu zelul, datŭ mie de D-ḑeŭ și le-am scrisŭ nu pre chârtie, dar în inimă». Fiind marturŭ al unor cunoscințe periculóse, la care conducea gnoticismul ilusoriu, ce voĭa a reforma doctrina luĭ Christos, s-tul Irineŭ căuta a convinge că ómeniĭ sûnt datorĭ a se referi maĭ mult la credința cea simplă, eșită din cuvêntul luĭ D-ḑeŭ și la manuducerea Bisericeĭ. Diferitelor opiniunĭ ale gnosticilor s-tul Irineŭ opunea unitatea veritățeĭ luĭ Christos, predicată de cătrĕ Biserică preste totŭ universul. «Biserica, ḑice el, este răspândită preste tot universul; dar observă credința, ca și când ea s'ar afla într'o singură casă. Ea crede în acelașĭ modŭ, ca și când ar avea o inimă și unŭ spiritŭ. Predică în aceĭașĭ voce, ca și când ar avea unele și singure buse. Precum sórele, creatura luĭ D-ḑeŭ, este unul și acelașĭ în tótă lumea, așa una și aceĭașĭ credință predicată luminéză pretutindenea pre toțĭ îĭ instruesce, aducêndu-ĭ la cunoscința adevĕruluĭ». Cuvêntul, pentru care Biserica are una și aceiașĭ credință, el îlŭ fundéză pre doĕ adevĕrurĭ, adecă că în Biserică se conservă cuvêntul luĭ D-ḑeŭ nealterabilŭ și tot în dînsa se stabilescŭ învĕțătoriĭ credințeĭ de acelașĭ Spiritŭ divinŭ. In Biserică, vorbesce el cu cuvintele apostoluluĭ, D-ḑeŭ a stabilitŭ pre apostolĭ, pre profețĭ, și pre învĕțătorĭ. (I Cor. XII, 28). «Unde este Biserica, acolo este și Spiritul luĭ D-ḑeŭ, acolo este și Biserica și totŭ darul». «Fundându-ne pre Scriptura divină, carea este adevĕrulŭ celŭ cunoscutŭ și ne'ndoibilŭ, însĕmnéză, că noĭ construimŭ casa nóstră pre pétră tare; dar părăsind scriptura, și fundându-ne pre óre-care opiniunĭ, însĕmnéză a ni prepara singurĭ periculul».

Respectiv de canonul vekĭuluĭ Testamentŭ al s-teĭ Scripturĭ, s-tul Irineŭ nu comunică opiniunea Bisericeĭ; dar despre Evangeliĭ ḑice

numaĭ, că ele sûntŭ patru (cart. III), Apocalipsul şi treĭ epistole ale apostoluluĭ Ioan, învĕţăcelul Domnuluĭ (1).

In opera contra eresiilor nu citéză locurĭ din epistola cătrĕ Ebreĭ; dar face mençiune de dînsa în cartea despre diverse cugetărĭ, pre carea o citéză Eusebie şi carea n'a ajunsŭ pênĕ la noĭ.

Refutaţiunea luĭ Irineŭ este cea maĭ nemerită pentru toţĭ aceĭ reformatorĭ aĭ credinţeĭ, cariĭ aŭ luatŭ asupra lor sarcina, de a îndrepta doctrina apostolilor, ce aŭ scrisŭ cu aplicaţiune la tóte timpurile. Eacă încă câte-va cuvinte despre acelaşĭ obiectŭ: « este neresonabilŭ a afirma, cum cutéză uniĭ, cariĭ se daŭ pre sine de îndreptătorĭ klar aĭ apostolilor, şi a ḑice, că apostoliĭ, predicând Evangelia, n'aŭ primitŭ descoperirea întrégă şi complectă. Dupŏ învierea Domnuluĭ apostoliĭ prin pogorîrea asupra lor a s-luĭ Spiritŭ aŭ primitŭ putere de sus şi s'au umplutŭ de tóte darurile s-luĭ Spiritŭ. De la acelŭ timpŭ eĭ aŭ dispusŭ de cunoscinţa complectă, şi rĕspândindu-se pênĕ la marginile lumeĭ aŭ anunçatŭ darurile, acordate noĭ de D-ḑeŭ ».

Espune într'unŭ modŭ fórte clarŭ şi precisŭ doctrina despre D-ḑeŭ, Creatorul lumeĭ şi al omuluĭ, despre divinitatea Fiĭuluĭ luĭ D-ḑeŭ şi despre persóna luĭ Iisus Christos, despre învierea morţilor şi despre s-ta eucharistie. Respectiv de unele materiĭ, ale credinţeĭ, dar nu esenţiale, s-tul Irineŭ îşĭ avea privirile séle propriĭ. Astŭfelŭ era cestiunea despre împĕrăţia cea de o mie de anĭ a luĭ Christos, şi despre corporalitate spiritelor.

ARCH. G. **Enăcénu.**

---

(1) Despre Apocalipsŭ (cart. IV, § 20). Despre epistole (cart. III, cap. 16, § 51). Aicĭ trebue să notămŭ, că dupŏ ce el citéză vorbele din epistola I, aduce nisce espresiunĭ din epistola II astŭ-felŭ : « învĕţăcelul luĭ — Ioan, în epistola, citată maĭ sus, ordonă » ĭar cu acésta ne face să cugetămŭ, că epistolele a II şi III ale luĭ Ioan eraŭ o continuaţiune a celeĭ dintêiŭ în tecstul s-luĭ Irineŭ şi póte că şi în alte tecsturĭ. Vorbele din epistola luĭ Iacob şi II a luĭ Petru sûntŭ citate fŏrĕ de nume·

FRUCTELE CREȘTINISMULUI

IN

ORDINEA INTELECTUALA

Este în spiritul omuluĭ atâta debilitate, pre câtă miserie în inima sa. Totușĭ, acéstă debilitate atestă mărirea luĭ, dar numaĭ decăḑută, pre care se silesce în deșert a o reînălța earășĭ, fără a se putea rădica la ea. Tendințele tutulor facultăților séle nu'ĭ permitŭ a nu cunósce, că nu se termină totul cu corpul, și că o lume supra-naturală îlŭ încunjură; și tot o dată debilitatea acestor facultățĭ nu'ĭ permite a sci, cu siguranță ce anume este realŭ în acéstă lume supra-naturală, și ce așteptă el de aicĭ. Incapabilŭ de a sci totul, incapabilŭ de a ignora totul, neputêndu-se linisci nicĭ în negațiune, precum și nicĭ în afirmațiune; atrasŭ de adevĕrŭ, respinsŭ de îndoĭală, rațiunea luĭ este maĭ scurtă, de cât instinctul sĕŭ, și extrema sa sciință este *de a cunósce că nu scie nimicŭ*. Cuvêntul cel maĭ profundŭ, care a eșit din gura omuluĭ! pentru că el simte lucrurile, ce nu le cunósce, și esprimă înălțimea destinuluĭ sĕŭ prin strigătul decădereĭ séle.

Dincolo de îngusta limită a resonuluĭ sĕŭ se deschide și se întinde unŭ spațiu golŭ pentru el, unde se alungă fantomele ignoranțeĭ séle, unde vederea sa incetéză, unde numaĭ póte distinge lucrurile, și unde presupune cu tóte acestea, că suntŭ lucrurĭ marĭ. (1) Inclinatŭ asupra acestuĭ abisŭ ca Empedoclu, nu depinde de dînsul a se depărta de el, pentru că simte că acolo există pentru el totŭ

---

(1) Majus est quiddam suspicata est, ac pulchrius, — quod extra conspectum natura posuisset.
(Seneque. Quest Natur, 1. Praef).

destinul sĕŭ; şi nu depinde de el pentru al deschide indeajuns, spre a sci, ce se petrece acolo. (1) — Acestŭ Spaţiu golŭ, ce cu toţiĭ îlŭ purtăm în noĭ, acestŭ abisŭ, este regiunea *misteruluĭ*.

De aicĭ aŭ eşitŭ şi esŭ încă tóte sistemele acestea ideologice şi teogonice, a cărora vĕrtejŭ compune istoria filosofieĭ omenescĭ, şi a căria resultatŭ lipsesce tot-de-una. De aicĭ, dupre o altă desvoltare a eşit tóte superstiţiunile şi tóte estravaganţele religióse, care aŭ guvernatŭ pe rôndŭ pre pămêntŭ şi l'a făcutŭ prada atâtor fanaticĭ şi impostorĭ. De aicĭ în fine se înalţă câte o dată, pentru spiritele cele maĭ liniştite, nesiguranţe înspăĭmêntătóre, smintire momentană, teribilă *póte*, care le facŭ a se transforma în miĭ de suposiţiunĭ asupra destinuluĭ lor apropiétŭ, fŏrĕ a putea vre o dată să găsĭască o soluţiune; căcĭ ce e dreptul, cine ar fi în stare să se linistéscĕ în modŭ completŭ pre margenile unuĭ craterŭ? Peripeţiele filosofieĭ semănă cu unŭ Vulcanŭ, care fumegă tot-dé-una.

Religiunea luĭ Iisus Christos a venitŭ să satisfacă acéstă trebuinţă vastă a sufletuluĭ omenescŭ; ea a venit să aştérnă unŭ drumŭ prin acestŭ abisŭ.

Acéstă bine-facere mare, a făcutŭ să se uĭte trebuinţa, pentru care ni s'a datŭ creştinismul, şi noĭ întâlnimŭ de multe orĭ ómenĭ, cariĭ se fălescŭ că potŭ şi fŏrĕ de ajutorul credinţeĭ, şi cariĭ se ţinŭ, dupre cum ḑicŭ eĭ, maĭ pre-sus de orĭ ce credulitate, adecă fundându-se numaĭ pre raţiune.

Dar, aicĭ este o mare ilusiune. Necredinţa în sensul eĭ adevĕratŭ nu este, de cât o vorbă vagă; n'aŭ esistatŭ nicĭ o dată *necredinciosĭ*. Mĕ esplicŭ:

Fŏrĕ îndoĭală, aŭ fostŭ unŭ mare numĕrŭ de necredincioşĭ, décă se înţelege prin acésta aceĭ ómenĭ cariĭ aŭ respinsŭ dogmele Religiuneĭ creştine; şi încă sunt mulţĭ, cariĭ nu le-aŭ desrădăcinatŭ cu totul din spiritul lor. Toţĭ aceĭ, ce se parŭ şi cariĭ se credŭ necredincioşĭ, eĭ nu suntŭ astŭ-felŭ. Cea maĭ mare parte din aceştĭ ómenĭ

(1). . . Fŏrĕ voĭa'mĭ infinitul mĕ turmentă.
N'aşĭ putea gândi la el, fŏrĕ frică fŏr'a spera.
S'orĭ ce s'ar maĭ ḑice raţiunea-mĭ se'nspăĭmêntă.
Că nu'lŭ póte înţelege şi doresce a-l vedea.
(Alfred de Musset, Espoir en Dieu).

se asémănă cu acia carii aŭ frică nóptea şi carii cântă, ca să nu audă ce-va.

Când îĭ apucă vre unŭ periculŭ pre neaşteptate, aceştĭ vitejĭ falşĭ devinŭ maĭ credincioşĭ, de cât ar trebui, şi cu greŭ se potŭ smulge din desperarea, ce 'ĭ cuprinde.

Dar necredincioşiĭ desĕvêrşiţĭ, séŭ ca să vorbimŭ maĭ esact, *necredĕtoriĭ*, sunt eĭ *necredincioşĭ*? Nicĭ de cum, căcĭ, cum ḑice Bossut, «absurdităţile, în care cadŭ, negând Religiunea, suntŭ maĭ spăĭ-«mêntătóre, de cât verităţile, a căror înălţime îĭ miră; şi nevoind «să créḑă în mistere neînţelese, eĭ urméză una dupĕ alta erorile neraţionabile».

Nu se înlocuesce aceĭa ce trebue a crede cu necredinţa, fiind că macsimile necredinţeĭ ascundŭ în sine aceĭa ce este plin de pasiune. Dar, considerată în sine şi cu unŭ okiŭ filosoficŭ, impietatea nu póte respinge nicĭ unŭ articulŭ din credinţa creştină, fĕrĕ a 'l înlocui cu o opiniune de sute de orĭ maĭ neadmisibilă, şi fĕrĕ a pune o absurditate în locul uneĭ dificultăţĭ. Deiştiĭ, atheiĭ materialiştiĭ nu credŭ în Iisus Christos, în D-ḑeŭ, în spiritualitate; dar, pentru a funda necredinţa lor în aceste ordine diferite, sŭntŭ obligaţĭ de a profesa credinţĭ opuse, care revoltă bunul simţŭ al celuĭ maĭ umilit dintre creştinĭ şi 'lŭ făcu să despreţuéscĕ de sute de orĭ starea de degradare în care suntŭ căḑuţĭ. De esemplu, că lumea s'ar fi creatŭ de sine, şi aceĭa ce se schimbă şi móre în tóte ḑilele, ar esista prin sine în modŭ eternŭ; că hasardul ar face necontenit actŭ de supremă intelegenţă; că atomele, turburênduse şi uninduse, ar ajunge să facĕ totŭ mecanismul asestuĭ frumosŭ universŭ, şi că kiar aceste vêrtejurĭ ale atomelor nu strică opera lor şi o manţinŭ în ordinea perfectă, care ne răpesce; că materia ar fi prin sine însuşĭ d'odată cu mişcare, cu sentimentŭ, cu voinţă, cu inteligenţă şi cu consciinţă; că faptele istorice ale vieţeĭ luĭ Iisus Christos şi ale celor doĭ-spre-ḑece apostolĭ n'ar fi esistatŭ nicĭ o dată, şi că tótă istoria de la începutul Chreştinismuluĭ nu este de cât o alegorie mitologică, sub care s'a căutatŭ a se personifica cultul sóreluĭ şi al luneĭ şi al celor doĕ-spre-ḑece semne ale zodiaculuĭ.

Nu este curiosŭ ca o dată să se facĕ unŭ alegorismŭ plăcutŭ din tóte simbolurile necredinţeĭ! Totŭ ceĭa ce este maĭ estravagantŭ, maĭ secŭ şi maĭ absurdŭ *necredinciosul le crede, este obligatŭ de*

a crede. Credinciosul din contră nu crede aceste absurdităţĭ; fiind că el nu póte să le crédă; fiind că judecata sa se supără; fiind că el nu este credulŭ, într'unŭ cuvêntŭ, fiind că el este credinciosŭ. «Ar fi o lucrare frumósă, dice Aqueseau, de a dovedi că este maĭ greŭ a «nu crede de cât a crede». De aceia unŭ spirit mare, Antoine de Fussal, după ce a esaminatŭ bine tóte secretele filosofice, a disŭ cu multă dreptate; «N'am găsitŭ nimicŭ maĭ bine, de cât a crede în Iisus «Christos». Este adevĕratŭ, că necredincioşiĭ aŭ unŭ avantajŭ, acela anume de a putea să skimbe sistemele; dar fiind că eĭ nu potŭ să skimbe de cât absurdităţile, pentru ca să linistéscă resonul lor, eĭ trebue să creadă ce-va; de aceia în uşurinţa skimbăreĭ lor noĭ îĭ vedemŭ credêndu-le pre tóte, şi cu modul acesta, asupra lor se aplică cu maĭ multă dreptate cuvêntul luĭ Pascal: «*Necredincioşiĭ ceĭ maĭ credincioşĭ*»

Cât pentru noĭ, n'avem trebuinţă să punemŭ curiositatea nóstră în jocŭ şi nicĭ să facem cercetărĭ alăturea cu Evangelia. Când credemŭ, nu voim să credem maĭ departe. Credemŭ kiar pentru aceĭa că nu maĭ e nimicŭ de credutŭ. Şi acésta se reduce la vorbele luĭ Joubert, care dice: «Religiunea opresce de a crede maĭ multŭ de câtŭ ceĭa ce învaţă ea»; şi se conformézá cu vorbele luĭ Portalis, care intră în punctul de vedere, de unde am plecatŭ: «Credinţa nu face «alta, de cât să împlinéscă golul ce'l lasă resonul, şi pre care ima«ginaţiunea l'ar umplea cu mult maĭ rĕŭ».

Dar nu s'a disŭ totu. Necredincioşiĭ declaraţĭ, nu s'aŭ mărginitŭ la acéstă credulitate, aşa dicênd necesară necredinţeĭ lor kiar, şi eĭ s'aŭ vĕdutŭ maĭ tot-dé-una cădênd în credinţĕ gratuite, în practecele superstiţiuneĭ ridicule şi grosolane. Esperienţa ni spune că aceĭ ce cred maĭ mult în fermecĭ, magie, feticism, sûntŭ de ordinarŭ aceĭ ómenĭ, cariĭ s'aŭ pronunţatŭ contra veritătilor credinţeĭ. Câţĭ necredincioşĭ sûntŭ cariĭ credŭ în dracul, fĕrĕ să crédĕ în D-deŭ! Cariĭ se lasă în superstiţiunĭ, în timp ce despreţuescŭ cele maĭ sânte şi cele maĭ nobile practice ale pietăţiĭ!....

Odinióră Iulian, aşa de filosofŭ în gubernarea sa, nu se arată el celŭ maĭ superstiţiosŭ din ómenĭ în ideile séle? Necredincioşi evuluĭ mediŭ Cardan, Pomponaţiu, Bodin nu s'aŭ lăsatŭ, în practecele şi opiniunile cele maĭ nebune? Şi secolul al XVIII-l

acestŭ seculŭ al necredinţeĭ prin escelenţă n'a fostŭ el jucăria şarlatanilor? Nu s'aŭ dedatŭ eĭ nebunesce la erorile cele maĭ fantastice? «Macsima timpuluĭ se părea a fi acésta, ḑice istoricul Lacretelle; «*Trebue a crede totul, afară de ceia, ce aŭ creḑutŭ părinţiĭ noştri*». Décă ni s'ar descoperi totŭ ceia, ce s'a petrecutŭ în întunericŭ şi pe sub pămêntŭ în acestŭ seculŭ *al raţiuneĭ şi al luminiĭ*, am fi rĕsturnaţĭ. «Câţĭ-va anĭ, înainte de revoluţi-«unea francesă, ḑice D. Portalis, unul din conservatoriĭ Biblioteceĭ «naţionale îmĭ ḑicea, că de cât-va timpŭ cea maĭ mare parte din «aceĭ ce veniaŭ a se instrui în acestŭ depositŭ vastŭ, nu cereaŭ, de «cât cărţĭ de fermece şi de cabală. — Invĕţatul P. Roubiès de «l'Oratoire, care era bibliotecarŭ publicŭ la Lyon, îmĭ arată, câte-«va lunĭ, maĭ înainte de mórtea sa funestă, întâmplată la anul 1793, «unŭ procesŭ verbalŭ, ce conţinea amĕrunţimile şi proba cea maĭ «palpabilă de misterele abominabile, ce se celebraŭ în adunările «nopturne şi periodice, mistere maĭ oribile, de cât tóte acele, a că-«ror amintire nĭ a conservat'o istoria păgânismuluĭ celuĭ maĭ gro-«solanŭ şi celuĭ maĭ decăḑutŭ».

Décă noĭ întâlnimŭ astă-ḑĭ puçine din aceste deplorabile rătăcirĭ ale spirituluĭ omenescŭ, apoĭ acésta provine de acolo că spiritul seculuiuĭ numaĭ este îndreptatŭ spre credinţă. Sûntŭ puçinĭ necredincĭoşĭ; nu sûntŭ, de cât indiferenţĭ şi incă numĕrul lor se micşurézǎ în tóte ḑilele. Credinţa Creştină este în onóre. Ea ne mântuesce de aceste urîcióse debilităţĭ, ea mântuesce kiar şi pre inimiciĭ acesteĭ credinţe. Se formézǎ în jurul lor unŭ feliŭ de spiritŭ generalŭ, care iĭ atrage fĕrĕ de voia lor, care lucrézǎ departe de focariuĭ sĕŭ, ca printr'o lege de gravitaţiune şi care regulézǎ pênĕ la óre-care punctŭ acţiunile şi cugetările lor. Décă s'ar putea face o abstracţiune complectă de credinţele creştine, s'ar vedea spiritul omenescŭ cufundatŭ în superstiţiunile cele maĭ impostóre şi cele maĭ perturbătóre, fĕrĕ ca minţile cele maĭ tarĭ, acele care credŭ a se poseda maĭ bine, să se pótă susţinea în momentele, ce contagiunea s'ar desfăşura în jurul lor. Căcĭ acelŭ abisŭ de care am vorbitŭ, şi care plécă de la marginea, unde se oprescŭ cunoscinţele nóstre naturale, şi se întinde pênĕ la acelŭ punctŭ indefinitŭ, unde se întindŭ intenţiunile şi instinctele nóstre, şi care se póte numi *domeniul misteruluĭ*, are trebuinţă de alimente, şi décă îĭ veĭ lua credinţa

raţionabilă, mintea nóstră ca să scape de abisŭ, este necesitată a se arunca în superstiţiune. De unde provine că Religiunile păgâne, or cât de false ar fi fostŭ ele, valoraŭ maĭ maĭ mult, de cât absenţa completă a religiuneĭ; era unŭ punctŭ de oprire pre povĕrnişul nelimitat al nebunieĭ, şi al rĕutăţeĭ. Şi tot de aicĭ provine că credinţa Creştină carea nu numaĭ ne feresce de eróre, dar ne şi dirige spre adevĕrŭ care este *calea, adevĕrul şi viéţa*, este celŭ maĭ plăcutŭ şi tot-o-dată şi celŭ maĭ sigurŭ adăpostŭ al raţiuneĭ.

Nu credemŭ că suntemŭ de rĕŭ augurŭ credênd că lectoriĭ noştri sûnt preocupaţĭ ca şi noĭ, de importanţa adevĕruluĭ, ce cautămŭ a'lŭ stabili în acestŭ momentŭ.

Eĭ ne vor permite de a-l sprijini încă cu douĕ autorităţĭ.

Celebrul Burke, publicistŭ aşa de bine inspiratŭ precât şi practicŭ în cartea publicată asupra revoluţiuneĭ francese, se esprimă în următorul modŭ, pentru ca în fine să pótĕ preserva pre Anglia, patria sa, de consecinţele revoluţiuneĭ :

«Scim, şi ne mândrimŭ cu sciinţa nóstră, că omul, din natura «sa este unŭ animalŭ religiosŭ ; că ateismul nu numaĭ că este o-«pusŭ raţiuneĭ nóstre, dar este şi contra instinctuluĭ nostru, şi nu «ne póte domina multŭ timpŭ. Şi décă într'unŭ momentŭ de decă-«dere, décă în delirulŭ uneĭ beţiĭ, causate de acestŭ spiritŭ de tur-«burare, ar trebui să descoperimŭ nuditatea nóstră lepădând reli-«giunea creştină, carea a făcutŭ pênĕ acum gloria şi consolaţiunea «nóstră, carea a fostŭ unŭ mare isvorŭ de civilisaţiune pentru noĭ, «ne tememŭ, că o superstiţiune grosolană, perniciósă şi degrădătóre «va lua locul religiuneĭ».

Adoua autoritate nu este maĭ puçinŭ remarcabilă şi împrejurarea confidenţială, în care aceste cuvinte aŭ fostŭ emise, li dă unŭ caracterŭ şi maĭ filosoficŭ; Acelŭ, care ni le rapórtă este unŭ spiritŭ distinsŭ prin sine însuşĭ, şi D. de Fontanes, face acésta în terminiĭ, cariĭ atestă preţul ce'lŭ are pentru dînsele.

Cuvintele luĭ Bonnet.

«Eram la Geneva în 1787 ; aveam dorinţa de a vedea pre ilus-«trul Bonnet, discipului luĭ Locke, antemergătorul luĭ Condilac, au-«torŭ al *Cercetareĭ analitice a facultăţilor sufletuluĭ şi al Obser-«vaţiunilor asupra Corpurilor Organisate*. L'am găsitu în casa

«luĭ, la Genthod, aşeḑată într'o posiţiune de rîsŭ, dar tot o dată «şi magnifică, pre marginile laculuĭ, între înălţimile Alpilor şi «Jura. Imĭ vorbi maĭ întêiŭ cu admiraţiune de Abba de l'Epée, a «căruĭ glorie a recules'o D. Sicard. care a perfecţionatŭ descope- «rirea luĭ. Imĭ arată apoĭ câte-va fragmente din correspondenţa sa «cu savantul Mosès, iudeŭ din Berlin, şi unul din ceĭ maĭ subtilĭ «metafisicĭ aĭ secululuĭ acestuia. In fine convorbirea căḑu asupra «iluminaţilor. El nu'mĭ ascundea că kiar ómeniĭ ilustri eraŭ atinşĭ «de acestŭ delirŭ. Cutezai alŭ întreba asupra causeĭ, şi écă cam «în ce terminĭ fu respunsul luĭ» :

«Filosofia modernă, îmĭ ḑise, a zdruncinatŭ fundamentele tutu- «ror credinţelor religióse. Spiritul umanŭ, smulsŭ imprudentŭ de «la opiniunile pre care se repausa de atâtea secole, numaĭ scie de «unde se începă şi unde să se oprescă. Absenţa religiuneĭ lasă unŭ «golŭ imensŭ în gândirile şi în afecţiunile omuluĭ; şi pre acestŭ «golŭ el îlŭ umple de fantomele cele maĭ periculóse şi le pune în «locul unuĭ Consolator Inţeleptŭ şi Minunatŭ, conform cu trebuin- «ţele omuluĭ. Aşa omul, devenind necredinciosŭ se face şi maĭ pre- «cipitatŭ în superstiţiunĭ; el duce pênĕ la ateismŭ trebuinţa idei- «lor religióse, care sûntŭ o parte esenţială a fiinţeĭ séle şi care «trebue tot-dé-una sĕ formeze fericirea séŭ ocupaţiunea sa; el a- «buséză de propriele séle sciinţe amestecându-le cu cele maĭ surî- «ḑĕtóre visurĭ; el diviniséză efectele fiisice şi forţele natureĭ, şi în «urmă vede căḑênd într'un politeismŭ absurdŭ; cu unŭ cuvêntŭ el «devine dispusŭ a crede totul, în momentul când ḑice cu cruzime, «că nu crede nimicŭ. A venitŭ timpul, pentru ca adevărata filoso- «fie să se apropie, kiar pentru propriul sĕŭ interesŭ, de o Religi- «une, pre carea a despreţuit'o şi carea singură póte să-ĭ dea unŭ «zborŭ infinitŭ şi să reguleze miseriele inimeĭ nóstre. Trebue să «lăsămŭ imaginaţiuneĭ omenescĭ, alimentele sănătóse, décă nu vo- «imŭ ca ea să se nutréscă cu otravă».

«Ast-felŭ fură reflecsiunile luĭ Bonnet, continuă D. de Fontanes. «Mărturisescŭ că mĕ atinseră puçin în epocha în care le auḑîam, «şi de atuncĭ ele aŭ rĕmasŭ în memoria mea. Acum însă le ofer meditaţiuneĭ spiritelor bune».

Din tóte reflecsiunele acestea şi din tóte autorităţile acestea aşa de lămurite, aşa de tarĭ şi de unanime, şi care vin din tóte părţile

ca să formeze convicţiunea, trebue să se stabiléscĕ, că pre lângă aceĭa, ce raţiunea singură póte să cuprindĕ sûntŭ lucrurĭ, pre care sufletul omenescŭ le *doresce* în modŭ admirabilŭ; este în el o facultate specialminte religiósă, facultatea credinţeĭ misterelor, carea este tot aşa de naturală, tot aşa de esenţială omuluĭ, ca şi memoria imaginaţiunea, judecata, voinţa. Aceĭ cariĭ respingŭ credinţele creştine nu scapă de acéstă facultate. Numaĭ o deturnă de la religiune, şi ea se aruncă asupra unor alimente funeste. Şi décă sûnt uniĭ ómenĭ, cariĭ să fi ajunsŭ a o înăbuşi, şi cariĭ se credŭ pentru aceĭa maĭ înţelepţĭ, eĭ, propriŭ vorbind, nu sunt, de cât maĭ mărginiţĭ, le lipsesce unŭ simţŭ, simţul infinituluĭ, simţulŭ de D-deŭ. Prin întinderea şi infinitatea naturală a acesteĭ facultăţĭ omul este maĭ jos de cât îngeriĭ; dar prin privaţiunea de dênsa, el devine maĭ jos de omŭ. (1) Acestŭ adevĕrŭ are pentru el ceĭa, ce a fostŭ vre o dată maĭ universal şi maĭ constantŭ în natura umană. Décă omulŭ este unŭ *animalŭ raţionalŭ* nu este maĭ puţin şi unŭ *animalŭ religiosŭ*.

Ce urméză de aicĭ, fĕrĕ numaĭ că D-deŭ, care a dispusŭ tóte sensurile nóstre şi tóte facultăţile nóstre conform cu unŭ scopŭ, a trebuitŭ să determine unŭ obiectŭ şi pentru facultatea religiósă carea să o satisfacĕ şi să o dirigĕ? Când maĭ ales noĭ vedemŭ, că acéstă facultate lăsată de sine, face ca omul să cadă într'unŭ abisŭ fĕrĕ fundŭ, şi-ĭ turbură tótă iconomia fiinţeĭ luĭ morale, noĭ trebue să credemŭ că este pentru ea o stare normală de ordine, de satisfacţiune, de desvoltare care o feresce de acele căderĭ dureróse şi care o influenţéză pênĕ la mórtea omuluĭ. Şi apoĭ, când găsimŭ în doctrina luĭ Iisus Christosŭ şi în adesiunea sufletuluĭ omenescŭ la acéstă doctrină, resultate de ordine, de satisfacţiune şi de desvoltare religiósă; când vedemŭ că celelalte religiunĭ n'aŭ pututŭ de cât să ascundă séŭ să împedice disordinea acesteĭ facultăţĭ; şi numaĭ religiunea creştină ĭ-a procuratŭ totŭ binele; atuncĭ trebue să o salu-

(1) Ce e astă lume óre, şi ce vrem aci a face?
Decă Ceru 'nvĕlitŭ trebue; ca sĕ trăimŭ noĭ în pace?
Pămêntul ca turma trecênd, cu oki'n el pironiţĭ,
S'óre ómeniĭ renegânḑĭ, însémnă a fi fericiţĭ?
Nu! că numaĭ póte fi omŭ.......
(Alfred de Musset Espoir en Dien).

tămŭ, noĭ trebue să adorămŭ întrŭ acéstă bine-facere mare aceiaşĭ mână, care a creatŭ sufletul nostru, pentru că numaĭ ea a putut să'lŭ dirigĕ bine, trecênd prin atâtea prepăstiĭ, şi mergênd cătrĕ scopul sĕŭ.

Pentru ca să ne pĕtrundemŭ şi maĭ maĭ bine de acestŭ adevĕrŭ, să esaminămŭ maĭ de aprópe raporturile credinţeĭ creştine cu sufletul nostru şi în particular cu raţiunea.

A satisface facultatea religiosă a sufletuluĭ nostru cu plenitudine şi demnitate, fără a turbura pre celelalte facultăţĭ, fără a despreţui şi a întuneca raţiunea, făcêndu'o din contră să fie satisfăcută desfăşurându-şĭ tóte puterile séle, écă problema ce numaĭ Creştinismul a resolvat'o.

I. Şi maĭ întâiŭ Religiunea nu despreţuesce raţiunea, nu o limitéză nu o privéză de nimic din ceia ce póte el cunósce prin sine însuşĭ şi o lasă să acţioneze liber în cercul cunoscinţelor séle naturale. Nu calcă întru nimicŭ domeniul sĕŭ. Doctrina sa nu începe, decât în punctul unde raţiunea finesce, unde vederea sa se turbură se rătăcesce şi se perde. Credinţa vine numaĭ să adaugĕ puterile raţiuneĭ. Ea nu cere nicĭ kiar o supunere. Pentru că a ajunsŭ la acestŭ punctŭ raţiunea nu abdică, decât în casul de neputinţă, credinţa'ĭ cere numaĭ o consimţire, îĭ propune o alianţă, în carea caştigă totul şi nu se perde nimicŭ. Maĭ mult, de cât atâta, şi aicĭ se observă importanţa primeĭ consideraţiunĭ. Credinţa nu se unesce cu raţiunea prin *justaposiţiune*, décă se póte ḑice astfeliŭ, dar prin *încorporaţiune*. Creştinismul este singura Religiune carea admite argumentaţiunea. Inainte de a cere credinţa în misterele séle, el invită raţiunea a esamina autoritatea sa, îĭ presintă titlurile séle; şi numaĭ după ce a trebuitŭ, în urma luminelor naturale, să-ĭ recunóscă validitatea, divinitatea, cere credinţa în doctrinele séle şi practica aceşteĭ credinţe. Totul se face pre calea consecinţiĭ, adecă, pre calea raţiuneĭ. Credinţa se servesce de raţiune ca de unŭ instrumentŭ, ca de unŭ mijlocŭ de argumentaţiune, ḑice Apostolul, şi acésta se face prin mijlocul dovezilor intrinsece, de care este înzestrată credinţa şi pre care raţiunea nu le póte refusa, fără a perde ea însăşĭ. Creştinismul este singura Religiune, carea procede ast-fel, carea linistesce raţiunea, carea nu'ĭ

cere, decât aceia, ce religiuneĭ nu i se póte refusa, vorbind logic. Eacă în adevěr un caracter unic de veracitate.

II. Ea 'ĭ propune şi 'ĭ oferă propriele séle averĭ. In adevěr, esistă un numěr óre care de veritățĭ principale, care se află la marginile rațiuneĭ şi ale misteruluĭ, pre care rațiunea nu le póte cuprinde, şi înțelege decât numaĭ atingéndu-le într'unŭ modŭ plin de slăbiciune şi de sfiélă. Ast-felŭ sunt veritățile esistențeĭ luĭ D-ḑeŭ, unitățiĭ, provedințiĭ séle, şi ale atributelor divine, ale spiritualitățiĭ sufletuluĭ, ale libertățiĭ luĭ, ale responsabilitățiĭ, nemurireĭ, ale uneĭ stărĭ fiitóre de recompensă şi de pedépsă etc; în genere veritățĭ, care compunŭ ceia ce se numesce Teologia naturală. Aceste adevěrurĭ se potŭ numi veritățile rațiuneĭ, pentru că rațiunea percepe motivele principale, fundamentele necesare, dupre cum am věḑut la începutul acestor studiĭ. Totuşĭ este adevěrat, că o parte din aceste veritățĭ rěmân în nóptea misteruluĭ. Rațiunea nu le póte înțelege în modŭ completŭ, şi de aceia ea se vede espusă a şi le vedea disputate, a nu sci ea însăşĭ, décă trebue să şi le improprieze, séŭ să le păzéscă, séŭ kiar a-le suci într'unŭ modŭ periculosŭ şi a face obiecte de eróre şi desordine.

Pentru ca să cunóscemŭ starea naturală a spirituluĭ omenescŭ în raport către aceste veritățĭ trebue să scimŭ ce devenise ele în lumea păgână. Ele dispăruseră în nóptea politeismuluĭ pentru mulțimea ómenilor ; şi décă câțĭ-va filosofĭ ce păreaŭ, că le-aŭ conservatŭ, nu eraŭ, ḑice Socrat, decât ca *visurile uneĭ bătrâne în delirŭ*! séŭ precum ḑice Cicerone şi Seneca, ca *nisce visurĭ despre ceva, ce se doresce maĭ mult, decât se împlinesce.* Si încă în ce stare, în ce chaus de sisteme grosolane şi estravagante eraŭ învělite şi cufundate aceste veritățĭ!

Dar, Creştinismul a venitŭ să scóță la lumină aceste veritățĭ, să le restabiléscă în totŭ lustrul lor şi în completul lor acordŭ; el le-aŭ vulgarisatŭ, le-aŭ întăritŭ.

După ce le-a adusŭ la unŭ gradŭ de curățenie şi de sublimitate, care întrece orĭ ce filosofie în zborul sěŭ celŭ maĭ iscusitŭ, şi le a pusŭ în acelŭ gradŭ ca să le înțelégă tótă lumea şi să le ferĭască pentru tot-dé-una de orĭ ce alterațiune şi de orĭ-ce ruină, făcêndu-le supranaturale prin credință. «Este necesar omuluĭ, ḑice fórte

«bine un sânt Părinte, de a crede şi a primi prin mijlocul credinţeĭ «nu numaĭ lucrurile, care sûnt maĭ pre sus de raţiune, dar şi acele «pe care le póte cunósce raţiunea; şi acésta maĭ întâiŭ, pentru «ca omul să ajungă maĭ sigur la cunoscinţa veritâţiĭ creştine; şi al; «doilea pentru ca cunoştinţa de D-ḑeŭ să fie potrivivită cu înţele«gerea tuturor; al treilea în fine ca sĕ aĭbă certitudine. Raţiunea «omenéscă în adevĕr găsesce în lucrurile divine; dovadă filosofiĭ, «cariĭ kiar în lucrurĭ omenescĭ, aŭ căḑut cu raţiunea lor în greşelĭ «şi contraḑicerĭ. Pentru ca să se pótă avea o cunoscinţă de D-ḑeŭ «sigură şi lipsită de orĭ ce îndoială, a trebuit ca veritâţile divine «să fie transmise prin mijlocul credinţeĭ, ca şi cuvêntul luĭ D-ḑeŭ «care nu póte minţi».

Da! Ce bine-facere immensă a adus Creştinismul pre pămênt, nu numaĭ redând ómenilor aceste veritâţĭ mume, dar şi asigurându-le bucuria şi conservarea lor pentru tóte timpurile, prin demonstraţiunea prescurtată a credinţeĭ, carea fără a esclude metodul raţionamentalŭ, înlătură mulţimea immensă a dificultăţilor pre care nu le póte înţelege raţiunea, şi feresce de rătăcirĭ pre aceĭ, ce ar fi amăgiţĭ de însuşĭ spiritul lor. Prin acésta Creştinismul a constituit filosofia, dându-ĭ unŭ terenŭ solidŭ şi fecundŭ in loculŭ aceluĭ pămêntŭ mocirlosŭ şi sterilŭ al sistemelor, în care se cufunda filosofia antică la fie care pasŭ. Fiind că totul se petrece in înţelegerea nóstră, fundând aceste veritâţi prime pe basa credinţeĭ, apoĭ Creştinismul a posedatŭ tóte celelalte veritâţĭ de o ordine inferióră. Elŭ a pusŭ unŭ principiu de certiutdine în sufletul omenescŭ, care, puçin câte puçin a confirmatŭ tóte judecâţile resonuluĭ. Rĕspândind în poporŭ aceste veritâţĭ, el a făcutŭ, ca nu numaĭ să le coprindă toţĭ ómeniĭ şi fără distincţiune şi să profite de beneficiul lor, dar tot-odată a creatŭ aceĭa, ce se numesce resonul public, acestŭ focariŭ comunŭ aşa de puternicŭ, care previne séŭ reprimă rătăcirile resonuluĭ individualŭ al fie-căruĭ omŭ şi care este sufletul societăţilor moderne.

«Ferécă-mĕ D-ḑeŭ, să fiŭ nedrept, orĭ nerecunoscĕtor» striga «un filosofŭ deja citat — Bonnet. «Voĭ numĕra pe degete bine-fa«cerile religiuneĭ, şi voĭ recunósce, că adevĕrata filosofie îĭ datoresce «nascerea sa, progresele séle şi perfecţiunea sa. Indrăsni-voiŭ să asi«gurezŭ pre fie-cine, că décă *Părintele luminelor* n'ar fi bine-voitŭ

«a lumina pre ómenĭ, eŭ n'aşĭ fi idolatru? Născutŭ póte în sînul «întunereculuĭ celuĭ maĭ profundŭ, şi a uneĭ superstiţiĭ din cele maĭ «monstruóse, eŭ aşĭ fi zăcut în noroiul prejudicielor mele; n'aşĭ fi «vĕḑutŭ în natură şi în fiinţa mea proprie, decât unŭ chausŭ. Şi «dé ă aşĭ fi fostŭ aşa de fericitŭ séŭ destul de nenorocit, pentru a «mĕ înălţa pĕnĕ la îndoială asupra **Autoruluĭ** lucrurilor, asupra «destinuluĭ meŭ viitorŭ, etc. acéstă îndoială ar fi fost perpetuă; «n'aşĭ fi ajunsŭ a mĕ orienta vre-o dată şi îndoiala m'ar fi muncitŭ «în tótă viéţa».

In fine după ce a apropiatŭ de resonul comunŭ, şi a adusŭ la stare de certitudine şi de evidenţă pentru toţĭ ómeniĭ aceste cunoscinţe, acest conjecturĭ, care munciaŭ inteligenţile cele maĭ înalte, Creştinismul a descoperitŭ încă şi alte verităţĭ, care ar fi rĕmasŭ pentru tot-dé-una necunoscute geniuluĭ omenescŭ. Voiŭ să vorbesc de acele verităţĭ cuprinse în dogmele particulare ale Creştinismuluĭ. Trinitatea, Intruparea, Rescumpărarea, Căderea în Adam, rescularea în Iisus Christos şi tótă doctrina cea măréţă, iar practica eĭ presintă rapoturĭ frumóse, şi aplicaţiuĭ fecunde, şi care compunŭ materiile părţiĭ a doa a *studielor nóstre*. Aceste veritățĭ, care aparţinŭ teologieĭ, revelate, primescŭ şi lărgescŭ verităţile maĭ simple, care aparţinŭ teologieĭ naturale, kĭar când acestea satisfacŭ inclinaţiunile cele maĭ pure ale raţiuneĭ. Descoperindu-ni-le Creştinismul nĭ-a înfăcişatŭ unŭ tablou mare ce represintă aspiraţiunile raţiuneĭ nóstre, şi în care se represintă lămuritŭ totŭ ce ne preocupă şi aicĭ se luminéză totul în jurul nostru şi în noĭ înşine.

Cu tóte că noĭ n'am fi descoperitŭ nicĭ o dată doctrina chreştină, totuşĭ când ni s'a descoperitŭ, ea se găsesce conformă cu cele maĭ curate luminĭ ale raţiuneĭ, despre care se póte ḑice că, décă raţiunea nu cunósce prin sine acéstă doctrină, dar o recunósce tot-dé-una de adevĕrată.

Fŏră îndoială, acéstă doctrină este misteriósă în fondul sĕŭ, dar ea este luminată în reflectele séle; invincibilă, ea arată totul. Misterul este proprietatea infinituluĭ în raportŭ către finitŭ, dar acest raportŭ póte fi maĭ mult séŭ maĭ puçin strînsŭ, şi ne restrînge maĭ mult séŭ maĭ puçin în marginile ignoranţeĭ. Dar, Creştinismul a venitŭ să lărgéscă acestŭ raportŭ, să atingă acele marginĭ, să ne dea aerŭ, spaţiu, lumină să întindă privirea nóstră dincolo. El nu

nĭ-a adusŭ misterul. Misterulŭ deja şi el esistă într'unŭ modŭ óre care tot-dé-una, dar numaĭ în locŭ să ne ocupe de la începutŭ, el vine pre urmă. Creştinismul a eliberatŭ spiritul omenescŭ de primele mistere, care întunecaŭ vederea luĭ naturală; ĭ a descoperitŭ veritățĭ şi raporturĭ, pre care nicĭ le presupunea ca esistânde; şi în fine nu l'a făcutŭ să 'ntâlnéscă mistere noĕ decât pentru că natura lucrurilor o reclamă ca să fie aşa. Este de ajuns, că ni s'a datŭ destulă lumină, ca să ne luminăm asupra datoriilor nóstre. Să cuvine să nu ni se dea maĭ mult, pentru ca să putem concentra aicĭ atențiunea nóstră.

Apoĭ esistă o diferență mare intre misterele de care ne a eliberatŭ Creştinismul şi intre misterele care ni le-a adusŭ el; fiind că cele dintâĭ eraŭ mistere naturale, voĭ să ḑicŭ, că priviaŭ pre nisce lucrurĭ deja esistente în jurulŭ nostru şi în noĭ, rangul nostru în creațiune, enigma bineluĭ şi a rĕuluĭ în lume, principiul, regula şi obiectul destinuluĭ nostru; séŭ maĭ bine ḑicênd, ele tractaŭ despre divinitate în raporturile eĭ cu lumea, esistența divină, independența eĭ în creațiune, unitatea şi sanctitatea divină; în timpŭ ce noele mistere: Intruparea, Rĕscumpărarea, Charul etc. sunt din ordinea supra-naturală, şi privescŭ pre raporturile luĭ D-ḑeŭ în respectul moralŭ cu lumea. Aicĭ misterul se presintă mult maĭ propriŭ; este mult maĭ necesarŭ; este o operațiune noă a luĭ D-ḑeŭ; tótă operațiunea luĭ D-ḑeŭ este, prin natura sa, misteriósă, şi ea póte fi inteligibilă; dar D-ḑeŭ nu ni datoresce inteligența absolută a acesteĭ operațiunĭ, precum el nu ni datoresce nicĭ kiar acéstă operațiune. Rațiunea nu se póte plânge, că nu înțelege aceia, ce ĭ-a venit prin revelațiunile luĭ D-ḑeŭ maĭ mult, de câtŭ ceia ce naturalminte era kĭemat a sci, maĭ ales când noĭ scim, că ea datoresce acesteĭ revelațiunĭ restaurarea cunoscințelor naturale, pre care le perduse.

O altă diferență, ce se cuvine a o nota aicĭ este că misterele naturale ale destinuluĭ omenescŭ eraŭ misterele ignoranțeĭ şi ale eroreĭ, în timp ce misterele creştine sûnt numaĭ mistere ale credințeĭ. Cu modulŭ acesta nu era numaĭ lipsă de înțelegerea natureĭ luĭ D-ḑeŭ, de originea şi scopul omuluĭ, de adevĕratul luĭ bine, de adevĕratulŭ rĕŭ şi de natura lor cea opusă de miseria nóstră, de mărirea nóstră şi mijlócele, de a ne conduce în raportŭ cătrĕ D-

ḑeŭ şi ceĭ lalţĭ ómenĭ. Éră ignoranţa asupra tuturor punctelor acestora, aşa de importante. Era ĕncă şi maĭ rĕŭ; despreţul, erórea, rĕsturnarea domina omenirea; în timpŭ ce, prin efectulŭ misterelor creştine tóte puntele acestea aŭ devenitŭ învĕţate, cunoscute, înţelese, şi misterele creştine însuşĭ n'aŭ presentatŭ spirituluĭ omenescŭ altă dificultate, de cât o dificultate de înţelegere.

Noĭ cunóscem aceste veritățĭ perfect, noĭ le scim; ele sûnt pentru noĭ precise, determinate formalŭ; cugetarea nu se împiedică şi nicĭ se pĭerde în cercetarea lor; copilulŭ celŭ maĭ micŭ le învaţa şi le ţine minte, ele nu se află cufundate şi învĕluite în chausul raţiuneĭ; ele în modŭ separatŭ se învêrtescŭ cu armonie predeasupra capetelor nóstre în *firmamentul credinţeĭ.*

Ne înţelegerea lor kiar nu este absolută, nu este de cât relativă. Acest firmamentŭ linistesce okiul inteligentŭ, fŏrĕ a-l înkide; îl pironesce şi 'lŭ lasă sa pĕtrunḑĕ, dupĕ gradul de curăţenie ce'ĭ aduce contemplaţiunea.

In resumat, credinţa creştină este plină de folóse şi bine-facerĭ pentru raţiunea omenéscă.

Maĭ întêiŭ, ea nu'ĭ négă nimicŭ din ceia ce este propriŭ al eĭ, şi nu o ajută de cât la punctul, unde numaĭ póte nimicŭ. Aicĭ raţiunea nu se unesce cu credinţa în modŭ arbitrarŭ. Credinţa nu se impune. Credinţa face ca să fie priimită în modŭ raţionabilŭ. Ea cu natura sa visibilă, resultată din divinitatea eĭ, se unesce cu datele raţiuneĭ, aşa că acésta se afirmă pre sine însăşĭ, priimind fundamentul credinţeĭ, şi unirea credinţeĭ cu raţiunea devine o adiţiune, o urmare şi o prelungire a raţiuneĭ kiar. Cu modul acesta raţiunea se găsesce fórte mulţămită, căcĭ ea este satisfăcută în tendinţa sa permanentă de a fi în relaţiune cu infinitul, care o nobiléză şi ne încetat o agită, şi nu numaĭ satisfăcută, dar preservată de miĭ de erorĭ, de căderĭ deplorabile, la care ar fi condusŭ omul în modŭ inevitabilŭ, de acéstă necesară şi teribilă facultate, ce nu se póte înăbuşi fŏrĕ a se degrada, şi căriea nu se póte preda fŏrĕ a se pĭerde. Credinţa creştină a mântuitŭ ast-felŭ spiritul omenescŭ de de douĕ abisurĭ, a cárora alternativă este inevitabilă şi pe movêrnişul cărora a fostŭ pusŭ tot-dé-una omul, când s'a aflatŭ depărtatŭ de acestŭ ajutor diviuŭ; adecă scepticismul séŭ superstiţiunea, impietatea séŭ necuviinţa. Prin eserciţiul acestuĭ instrumentŭ ce-

rescŭ, raţiunea a intratŭ în cunoscinţa şi posesiunea sigură a o mulţime de verităţĭ primordiale, la a cărora margine, ele a ajunsŭ odinióră, dar care s'aŭ perdutŭ in abisul ignoranţeĭ luĭ resturnând din temelie tóte celelalte verităţĭ maĭ apropiate ce se ţineaŭ de ele. Redând raţiuneĭ aceste verităţĭ mume, primarĭ, credinţa le-a atestatŭ şi le-a vulgarisatŭ aşa ca fie care să se póte bucura de ele, fŏrĕ ca nimene să le pótă altera, şi că ele vor remânea pentru tot-dé-una averea publică a genuluĭ omenescŭ şi patrimoniul tuturor generaţiunilor. Pe lângă aceste verităţĭ primitive, redate şi asigurate, Creştinismul a maĭ dotat raţiunea cu verităţĭ în total noĕ, pe care raţiunea nu le-ar fi presupus nicĭ o dată prin sine însăşĭ, şi care se armonizéză cu primele verităţĭ, fiind că acéstă armonisare se efectuă în puterea celor maĭ intime legăturĭ ale raţiuneĭ. In fine acestŭ caracterŭ misteriosŭ al verităţilor supra-naturale revelate de Creştinismŭ, este cu totul diferitŭ de obscuritatea ignoranţeĭ şi a eróreĭ, care învĕlia o dată verităţile naturale; şi elŭ ne conduce la înţelegerea acestor verităţĭ şi nu la ignoranţa lor, fiind distincte şi precise în modŭ perfectŭ pênĕ a putea să intre şi în capul unuĭ copilŭ. Şi pre lângă acésta, décă aicĭ se observă o resistenţă în înţelegerea lor, acésta nu este absolută. Ea nu terorizéză raţiunea, ci o liniştesce, îĭ lasă a avea cu ce să se eserciteze, fără aĭ opune o altă veritate, cu care ar putea-o confunda. Şi după ce ĭ-a făcutŭ cunoscute şi înţelese o mulţime de lucrurĭ obscure şi confuse, ea îĭ presintă la sfârşit şi convingerea hotărîtă şi precisă în lucrurile, ce nu le înţelege klar.

Operaţiunea credinţeĭ a fost în totul sémănă cu acea, a unuĭ instrumentŭ opticŭ, care se potrivesce dupre vederea naturală şi nu este decât o prelungire; care apropie, îndreptéză şi arată curatŭ obiectele confuse şi nu lasĕ să espire vederea, decât la o distanţă infinit maĭ mare, decât aceia pe care ar putea-o percurge okiul naturalminte. Credinţa este telescopul inteligenţiĭ; ea îĭ măresce orizontul eĭ, îĭ descoperă stele noĕ în cerul cugetăreĭ şi al veritâţeĭ.

Lumea spirituală, fiind deskisă ast-felŭ inteligenţiĭ, ea s'a desfăşĭurat şi a găsitŭ o espansiune, care o face să domine sensurile şi natura în care o ţineaŭ înkisă superstiţiunile sensuale ale anticităţeĭ. Credinţa creştină a uşurat'o învăţând'o, prin autoritate, verităţĭ, a căror contemplaţiune ea acum le reînoesce.

Ea a eliberat'o de dispută si de scepticismŭ, dându-ĭ o bază fixă, de unde a pututŭ să revină a se linişti. In acelaşŭ timpŭ ea a creat imprejurulŭ eĭ prin difusiunea şi kĭar comunitatea luminelor, unŭ altŭ sensŭ comunŭ, care a ferit-o de greşalele individuale şi o pârghie puternică, care a insutitŭ puterile punênd pre cele comune la disposiţia fie căreia în parte. In fine prin comuniunea intimă, ce a stabilitŭ între sufletŭ şi Autorul sĕŭ, între adevĕrŭ şi virtute, a pusŭ în ea unŭ principiu de viéţă, care este pentru spiritŭ aceia, ce el însuşĭ este pentru corpŭ, care concentrézâ, disciplinézâ şi inspiră mişcările séle, o impedică de a degenera şi a se conrumpe, şi, dupre fericită espresiune a luĭ Bacon, este o aromă a cunoscinţelor séle: *Fides aroma scientiarum.*

Inarmatŭ de acestŭ ajutorŭ, spiritul omenescŭ, care remăsese în timpŭ de patru miĭ de anĭ ca ingenunkiatŭ în starea de copilărie, s'a rădicat la o î: ălţime ce nu o cunoscuse nicĭ odată; el a mersŭ din progresŭ în progresŭ, şi, prin tóte cuceririle séle, el s'a declaratŭ intr'unŭmodŭ solemnel pentru adevĕrul uneĭ Religiunĭ sub influinţa căriael a descoperitŭ tóte veritătţile. «Când vedĭ, ḑice Volter, că raţiu-«neaface progrese aşa de minunate, dar numaĭ din momentul predi-«căreĭ Evangelieĭ, atuncĭ trebue să privescĭ la credinţă ca o aliată, «careavine în ajutorul tĕŭ, şi nu ca un inimicŭ, pe carele trebue «a-l ataca. Incércă-te a o iubi şi nu te teme de ea.»

Se pare că supunerea tuturor lucrurilor inteligenţeĭ omenescĭ a fost preţul supunereĭ la credinţă a înseşĭ inteligenţiĭ. Şi acésta a trebuit să se éfectue dupre ordinea ierarchică a fiinţelor. Precum prin céea dîntâĭ revoltă contra luĭ D-ḑeŭ, omul vĕḑuse voinţa sa revoltându-se contra raţiuneĭ séle, sensurile séle contra voinţeĭ sale, natura contra sensurilor sale, şi ast-felŭ el a perdutŭ puterea asupra tuturor lucrurilor şi asupra sa însuşĭ. De asemenea profitând de ajutorul, ce i se oferise pentru a se ridica din căderea sa, el a trebuitŭ să simţă earăşĭ, kiar aicĭ jos, restaurarea, pre care nu o va atinge complet, decât în ceriŭ, conform cu cuvêntul Apostoluluĭ Pavel : *Rădicarea tuturor în Christosŭ.* Numaĭ puçin vedem că supunerea la legea luĭ Christos a ridicat earăşi puterea adevĕruluĭ asupra raţiuneĭ prin sciinţele teologice şi metafisice; imperiulŭ raţiuneĭ asupra voinţeĭ, şi a acestia asupra sensurilor prin sciinţele morale; şi imperiul sensurilor asupra natureĭ prin sciinţele esacte

şi industriale. Trei ramurĭ de cunoştinţĭ, a căror desvoltare minunată sub legea evangelică a condusŭ omenirea la tronul cel maĭ înaltŭ al civilisaţiuneĭ şi a verificat acestŭ frumosŭ adagio: *A servi pre D-ḑeŭ, este a împărăţi.* (1)

Pe lângă acestea, fōrĕ a intra în studiul istoricŭ al progreselor spirituluĭ Omenescŭ în raportul lor cu credinţa, ne ţinemŭ numaĭ de unŭ faptŭ mare; că în general, toţĭ filosofiĭ ceĭ adevĕraţĭ, tóte inteligenţele marĭ din lume, totŭ celŭ ce a purtatŭ capul în sus printre ómenĭ, s'a sprijinitŭ pe credinta creştină.

Ceĭ maĭ nobilĭ representanţĭ aĭ raţiuneĭ, conducĕtoriĭ omenireĭ, aŭ fostŭ apostolĭ, séŭ discipulĭ aĭ luĭ Iisus Christos: acesta este unŭ faptŭ. «S'ar putea produce uşor, ḑice d'Alembert, lista ómenilor «marĭ, cariĭ aŭ privitŭ religiunea, ca pre o operă a luĭ D-ḑeŭ; lista «ce ar fi capabilă, de a zgudui spiretele cele maĭ bune, şi satisfă- «cĕtóre pentru a impune tăcere uneĭ mulţimĭ de conjuraţĭ, inimiciĭ «slabĭ aĭ verităţilor necesare ómenilor, ce le-a apĕratŭ Pascal, care «le credea Newton, şi pe care le-a respectatŭ Descartes». (2)

Ce dovadă despre veritatea Creştinismuluĭ! Căcĭ kiar acele inteligenţĭ, care aŭ făcutŭ din Creştinism totŭ felul de cultŭ şi de adoraţiune, care a vieţuit în studiul şi în contemplaţiunea luĭ, care aŭ pusŭ în profitul cercetăreĭ creştinismuluĭ tóte forţele şi tótă neinteresarea, de care este capabil spiritul omenescŭ, care aŭ arătatŭ prin frumósele lor descoperirĭ, prin marile lucrărĭ în metafisică, în

(1) In deşertŭ se va obiecta contra acesteĭ privirĭ, că apogeul civilisaţiuneĭ s'a ajunsŭ în timpul necredinţeĭ.

1° Secolul necredinţeĭ a adunatŭ aceia ce seculele credinţeĭ aŭ semănatŭ, şi seculul talentelor marĭ a făcut seculul luminelor. Tóte progresele marĭ ale spirituluĭ omenescŭ în sciinţele esacte, de care suntem aşa de mândri, metodul inducţiuneĭ, legile mecaniceĭ cerescĭ, aplicaţiunea algebreĭ la geometrie, calculul diferenţial etc, aŭ fost găsite în timpul şi prin ómeniĭ credinţeĭ: Bacon, Newton Kepler Descartes, Leibniz, Paseal. (Veḑĭ elogiele luĭ Fontenelle şi d'Alembert). Noĭ nu suntem marĭ, maĭ marĭ de cât eĭ; de cât pentru că ne-am suitŭ pe umeriĭ lor. Eĭ sunt Moisiĭ pămĕntuluĭ promis al civilisaţiuneĭ intelectuale: lor nu li s'a datŭ de a intra în el, dar eĭ ne-aŭ condusŭ pre noĭ acolo. Nu vorbescŭ de cât de sciinţele fisice, căcĭ pentru sciinţele metafisice, este maĭ propriŭ a resolva kestiunea prin raportul lor cel strînsŭ, cu credinţa. Noĭ, nicĭ maĭ este îndoială, ne-am depărtatŭ de la aceştĭ ómenĭ marĭ; eĭ aŭ rĕmasŭ colónele progresuluĭ, Herculiĭ filosofieĭ; dupŏ eĭ, noĭ am datŭ înapoĭ pĕnĕ la materialismŭ, pĕnĕ la panteismul anticŭ; şi astă-ḑĭ kiar, pentru a acoperi sărăcia nóstră, golăciunea urîciósă, filosofia îmbracă earăşĭ mantalele lor. Necredinţa n'a produsŭ, ci a culesŭ fructele civilisaţiuneĭ; şi acésta este cu totul creştină în elementele séle şi datéză din seculiĭ credinţeĭ. 2° Ḑicŭ maĭ mult: necredinţa însăşĭ atesta implicit forţa principiuluĭ creştin de la care s'aŭ depărtatŭ

morală, în matematicĭ, în sciinţele naturale că sciiaŭ să'lŭ distingă şi să-lŭ găséscă, cărora datorim totul şi carĭ sunt pentru noĭ nisce canale, nisce fluviĭ, aceste inteligenţĭ, ḑicŭ, aŭ recunoscut, că Creştinismul era adevĕrŭl, însuşĭ *Adevĕrul*; eĭ l'aŭ proclamatŭ, l'aŭ profesatŭ nu numaĭ prin scrierile lor, dar şi prin acţiunile lor; eĭ aŭ făcut de aicĭ capitalul studielor şi al conduiteĭ lor; şi se pretinde că, eĭ s'aŭ amăgitŭ; s'aŭ amăgitŭ toţĭ într'un punctŭ óre care şi că, cu tótă erórea acésta, séŭ maĭ bine ḑis, sub influenţa acesteĭ erorĭ, eĭ aŭ descoperit adevĕrul în tóte ramurile cultureĭ. . . . .

Şi cine privesce altrăminte ? sûnt, de ordinar, spirete cari nu cunoscŭ veritatea creştină, care n'aŭ studiat'o nicĭ o dată, de cât în scrierile defăĭmătóre, şi care s'aŭ încercatŭ a o desfigura; care 'şĭ fundéză viéţa pre o mulţime de prejudiciĭ vekĭ, despre cari nu şi-a datŭ comptŭ o singură dată; sûnt acele spirite care pronunçă ne contenit că Bonnet, Euler, Kepler, Leibniz, Clarke, Pascal, Bossuet, Newton, Malebranche, Descartes, Bacon şi alte geniĭ marĭ ce aŭ făcŭt studiul consciinţiosŭ în tótă viéţa lor, s'aŭ amăgitŭ de tóte şi în tóte! . . . Maĭ ḑicŭ eĭ, că s'aŭ amăgitŭ şi în metafisică, în morală, în matematică, în astronomie, în sciinţele naturale; şi în genere eĭ se pronunçă contra tuturor luminelor, desaprobând pe cele ale credinţeĭ, şi maĭ ales négă legătura ce le unesce, dupre cum ḑice Bacon, *că sciinţa puţină duce la necredinţă, şi sciinţa multă re-*

In adevĕr, numaĭ pentru că spiritul omenescŭ a fost dusŭ aşa departe prin forţa acestuĭ principiu, el a trebuitŭ să plece capul. In culmea măririĭ séle şi în beţia bogăţielor séle, s'a creḑut de sine, pentru că s'a vĕḑut stăpân preste totu. Ne vĕḑênd, de cât aceĭa, ce a pusŭ sub piciórele séle, el a uitat mâna care l'a înălţatŭ ast-felŭ, ca şi cum nu ĭ-ar fi rĕmasŭ nimic din splendórea sa. El a comisŭ pĕcatul luĭ Adam, păcatul Ingeruluĭ; dar acésta, pén tru că Creştinismul l'a făcutŭ ca şi pre eĭ confident celuĭ Prea Inaltŭ. — 3° Pentru aceĭ ce vĕḑŭ mersul lucrurilor, cum trebue se fie, necredinţa prin care trecem, nu este de cât o crisă care a nu póte să dureze şi că în deşert caută a provoca alte crise noĕ, fiind că ea nu este compatibilă cu civilisaţiunea. Deaseminea o videm şi pe acésta skimbându-se în fie care ḑi, şi revenind la marele şi nemutabilile principiĭ ale credinţeĭ creştine. Sciinţele mult timp falsificate prin alianţa lor cu filosofia necredulă, astă-ḑĭ s'aŭ separatŭ complet de ea. De atuncĭ ele facŭ progrese neauḑite, şi, lucru admirabil! Ele aŭ regăsitŭ credinţa pre tóte căile verităţiĭ, şi ni presintă pre fie-care ḑi soluţiunĭ care confirmă credinţa.

Cât despre acéstă filosofie este evident că se află în agonia morţeĭ, căcĭ nu se maĭ susţine de cât prin negaţiune, minciună şi favóre. Totul dovidesce, că ea se află la marginea esistenţeĭ séle.

(2) D'Alembert, Eloge de Bernoulli.

aduce la credinţă. Adevĕrŭ, despre care unŭ spiritŭ distinsŭ al secululuĭ nostru, Benjamin Constant, mărturisesce, că a făcutŭ personalminte o esperienţă fericită; «Lucrarea mea; ḑice el, este o «dovadă particulară a acestuĭ adevĕrŭ alŭ luĭ Bacon. Positiv, apro«fundând faptele, adunându-le din tóte părţile, şi luptându-mĕ cu «dificultăţĭ nenumĕrate, ce eĭ opunŭ necredinţeĭ, m'am vĕḑutŭ nevo«itŭ a recurge la ideile religióse. Am făcut'o de sigur prea de bună «credinţă, căcĭ fie care pasŭ retrogradŭ m'a costatŭ multŭ. Incă şi «acum tóte datinele mele şi tóte obiceiurile mele sûnt filosofice, şi «aparŭ una câte una tóte influenţile ce Religiunea redobândesce a«supra mea! . . » (1)

Maĭ am óre trebuinţă se observŭ, că micul numĕrŭ de spirite superióre, care aŭ făcut profesiune de necredinţă, nu slăbesce acestŭ adevĕrŭ? din contră, ilŭ confirmă, pentru că el în sine este prea evidentŭ. Furia de a se distinge, imoralitatea, invidia, ura şi tóte passiunile urîte, care ducŭ la eróre, aŭ fostŭ rĕdĕcinile necredinţeĭ lor. Şi de altă parte că, cu tóte causele acestea puternice de orbire, cu tóte decisiunile luate, cu tótă lipsa de căinţă, eĭ aŭ presentatŭ lumeĭ, spectaculul laudelor celor maĭ ridicule şi s'a manifestatŭ de sute de orĭ contra lor, forţa invincibilă a adevĕruluĭ ce eĭ aŭ căutatŭ a'l resturna.

Să se facă o comparaţiune, să se pună în cele două discurĭ ale cumpeneĭ, caracterul şi moravurile luĭ Volterŭ, caracterele şi moravurile luĭ Bossuet, viéţa luĭ Rouseau şi viéţa luĭ Fenelon? să se recunóscă că nu este unŭ singurŭ cuvênt în operele unora, care sĕ pótĕ fi indreptatŭ contra credinţeĭ lor, şi că s'ar putea compune volume din aceia, ce aŭ scrisŭ ceilalţĭ contra necredinţeĭ lor proprie, şi nu se va opri de a recunósce cŭ noĭ, că impietatea acestor geniuri funeste este o dovadă fórte evidentă despre divinitatea credinţeĭ nóstre. Pana necredincioşilor este ca lancea luĭ Ahil, care vindeca ranele, ce le făcea.

Veritatea creştinismuluĭ se arată şi din comparaţiunea fructelor, produse de geniul creştinŭ cu acele născocite de geniul omenescŭ afară de Creştinismŭ. De sigurŭ geniul este de o potrivă împărţit între ómenĭ; şi sub raportul caracteruluĭ luĭ n'avem nimic maĭ

(1) Benjamin Constant Lettre à M. Hochet, publiée par M. de Chateaubriand préface des études historiques.

bunŭ, decât Platon, Socrat, Aristotel, Ciceron, Seneca şi mulţĭ alţĭ filosofi aĭ anticităţiĭ, şi în acéstă privinţă trebue să o mărturisimŭ, eĭ cu producţiunile lor filosofice şi specialminte cu Logica şi Retorica lor, nĭ-aŭ servitŭ de profesorĭ. Eĭ bine! comparaţĭ operele lor metafisice şi morale cu ale nóstre, puneţĭ operele luĭ Cicerone lângă acele a le luĭ Augustin, operele luĭ Platon lângă ale luĭ Tomas d'Anquin, ale luĭ Seneca lângă ale St. Paul, Aristotel lângă Bossuet, Epictete, Marc Aureliu, lângă ale luĭ Bourdaloue Massillon, Fenelon, Pascal, Malebranche Leibniz, tótă filosofia în genere antică lângă cărticica; *Imitaţiunile luĭ Iisus Christos*, şi spuneţĭ, décă nu este în producţiunile acestora, nu în respectul formeĭ, dar al fonduluĭ, o profunditate, o amplificare, o dreptate, o perfecţiune, o comunitate de videre infinit superióră? décă nu este între cele dintâi şi cele de al doilea tótă distanţa de vis şi realitate? şi décă nu se vede lămurit, in céstă comparaţiune, că filosofiĭ păgânĭ, cum le ḑicea St. Paul, 'ntâlniaŭ adevĕrul numaĭ din întâmplare şi pe pipăite, şi că o lumină mare s'a ivitŭ în lume prin Iisusŭ. «Aşĭ voi ca pentru plăcerea şi instrucţia nóstră, ḑice Volteru, toţĭ filosofiĭ marĭ aĭ anticităţiĭ, ca Zoroastru, Mercur Trismegistul, (1) «Numa «kiar, să revie astă-ḑĭ pre pămêntŭ şi să convorbéscă cu Pascal, «ce ḑic eŭ? cu ómeniĭ maĭ puçin savanţĭ din ḑilele nóstre, cariĭ nu «sûnt maĭ puçin simţitorĭ; cer ertare anticităţiĭ, dar eŭ cred că «ea ar face o figură tristă! Bieţiĭ şarlatanĭ; eĭ nu ş'ar putea as«tă-ḑĭ vinde leacurile lorŭ». (2)

Aicĭ este de notatŭ, dupre cum observă Volteru, că nu cugetatoriĭ noştri ceĭ marĭ, *dar ómeniĭ ceĭ maĭ puçin savanţĭ din ḑilele nóstre,* ni ar fi de ajuns pentru a-ĭ opune celor maĭ celebri filosofĭ aĭ anticicităţiĭ, şi nu numaĭ sub mantaua de filosofŭ, dar sub haĭne ordinare, se găsescŭ Socraţiĭ şi Epicteţiĭ noştriĭ, formaţĭ *din scienţa sublimă a Evangelieĭ*, la care ajunge cineva kiar, când n'are unŭ spiritŭ aşa de întinsŭ pentru a studia sciinţele înalte. (3)

(1) Mercur séŭ *Hermis Trismegistul* — de treĭ orĭ prea mare, se numia ast-felŭ unŭ filosofŭ respectatŭ de Egipteni, căruia'ĭ atribuea tóte operele lor de teologie şi astrologie. Climent Alixandrénul ḑice că ar fi compus patru ḑecĭ şi două de volume. El fu confundat cu patriarchiĭ, căcĭ se maĭ numia şi Ouvanaĭ—Mântuitorul lumii, supra-nume dat şi patriarchuluĭ Iosif.

(Migne. Dictionaire de la Bible tom. III. p. 476).

(2) Voltaire, citat în Raison du Christianisme, la cuvêntul Aveux.

(3) Idem.

Acésta este o proprietate în adevĕr divină a acesteĭ doctrine. Ea se face tuturor tóte pentru a comunica minunatele séle învĕţăturĭ tuturor spiritelor, care trecŭ fără raţionamentŭ, pentru a mulţămi pre ceĭ maĭ iscusiţĭ; lumina eĭ sĕ rĕsfrânge în raze, cari intră în okiul cel maĭ micŭ fără a pierde nimicŭ din substanţa sa, şi se desvoltă în capacităţile inteligenţeĭ pĕnĕ a satura pre cele maĭ vaste, continuând tot-dé-una a se presenta sub forma de învĕţăminte! Creştinismul singur presintă acéstă alianţă a filosofieĭ transcendentale cu Religiunea populară. Bossuet făcea cathechismul la nisce copiĭ micĭ, şi comunicându-le totŭ ce şciea, câte odată el se învaţă şi singur sécretele perfecţiuneĭ Evangelice de la oile cele maĭ umilite ale turmiĭ sele, edificându-se din exemplul lor şi instruindu-se din rĕspunsurile lor maĭ mult, decât îĭ învĕţa el prin cestiunile séle. Ce spectacul!.... O ḑicŭ cu o convicţiune profundă: martur mi-e D-ḑeŭ. Numaĭ Acel ce a făcut sórele a pututŭ să dea Evangelieĭ tóte proprîetăţile lumineĭ séle: Illuminans onnes hommes. Pentru că Evangelia este în gradul cel maĭ înalt de sublimitate, ceia ce se numesce unŭ *principiŭ,* de aceĭa ea se póte numi Principiul prin escelenţă.

Ómeniĭ nu facŭ principiĭ, eĭ le primescŭ şi le transmitŭ. Eĭ nu le demonstréză kiar, le baséză pre autoritatea sensuluĭ comunŭ şi prin aceste principiĭ eĭ demonstréză alte verităţĭ. De aceĭa principiele sûnt comune la tótă lumea, ca tot ceia ce vine direct de la D-ḑeŭ. Principiele n'aŭ alt institutorŭ, afară de D-ḑeŭ. Este veritatea în substanţă, direct comunicată raţiuneĭ omenescĭ prin Autorul eĭ; *lumina carea luminéză pre tot omul ce vine în lume.* Acéstă lumină n'a fostŭ aprinsă, decât odată la începutŭ, în tr'o proporţiune determinată şi care este egală pentru toţĭ. Diferinţa luminilor între indivizĭ şi între popóre, nu vine de cât din diferinţa fidelităţeĭ, de a conserva acéstă lumină principiu, a deduce consecinţele şi a-le aplica. Dar în sine însuşĭ, o repet, suma principiilor, care constituescŭ acéstă lumină naturală, n'ar fi în stare să se adaugĕ, de cât prin o acţiune semină cu aceia, care a dotatŭ o dată raţiunea, prin o *revelaţiune.*

Tóte inteligenţile omenescĭ reunite, n'ar putea introduce în lume unŭ principiŭ maĭ mult, de câtŭ acele, ce sûnt în circulaţiune. De altă parte spiritul omenescŭ, care nu 'şĭ póte crea singur principiĭ noĕ, póte perde pe acele, ce le a primit de la Autorul lor; el le

póte falsifica, resturna; şi când acéstă degradare, acéstă resturnare a fost progresivă, ea a devenitŭ generală şi întru tóte naturală, cum era în etatea din urmă a lumeĭ păgâne. Apoĭ numaĭ aceiaşĭ mână care le-a instituit o dată în raţiune, a pututŭ să le şi restabiléscĕ.

In fine, fiind că aceiaşĭ causă corumpătóre şi disolvată, care a întunecatŭ o dată şi a rĕsturnatŭ lumina principielor, continuă a lucra, trebue naturalminte să aducĕ aceĭaşĭ impuçinare şi aceiaşĭ degradare a principielor, şi de aicĭ se vede lămurit, că numaĭ Autorul principielor, care, dupĕ ce le-a restabilitŭ şi le-a crescutŭ, póte să le şi mănţinĕ inviolabilŭ în sînul natureĭ nóstre, debilă prin sine însuşĭ ale conserva, şi care tinde necontenit a le perverti. Decĭ, ast-felŭ sunt cele treĭ caractere de acţiune ale luĭ Iisus Christos şi ale Evangelieĭ séle în lume.

1° El a restabilitŭ în splendórea lor primitivă principiele raţiuneĭ şi ale moraleĭ naturale ; el le-a restabilit într'o epochă, când eraŭ aşa de întunecate şi degradate ; că acéstă restabilire sĕ credu la început ca o nebunie şi o crimă ce *vatămŭ genul omenescŭ*, cum dice Tacit : *Odio humani generis convicti sunt* (Anal : libr. XV. c. 44).

2° A întinsŭ, a adus maĭ sus, a adaugatŭ lumina naturală a raţiuneĭ prin principiĭ noĕ şi superióre celor ce le restabilia, dupre cum a disŭ singur : *n'am venitŭ să stric legea, ci să o plinescŭ*;(1) adecă ea a făcutŭ îndoit şi cu o singură acţiune aceĭa, ce ómeniĭ nu puteaŭ face, şi ceia ce n'aŭ fost făcut, de cât o dată, la început de cătrĕ Creatorul, şi cu ast-felŭ de caracterŭ, că principiele evangelice aŭ devenitŭ comune, vulgare, naturale că acele ale primeĭ revelaţiunĭ, fĕrĕ ca se le putem deosebi. De unde apoĭ urméză : că kiar aceĭ, cariĭ combatŭ faptul revelaţiuneĭ Evangelice, îĭ mănţinŭ luminele, vieţuescŭ cu ele, şi n'aŭ aĭ opune alte cunoscinţe, de câtŭ acele care proviaŭ de la ea.

3° In fine a stabilitŭ acestŭ corpŭ de principie restabilitŭ şi com-

---

(1) Religiunea Naturală, a dis fórte bine Volter, este începutul Creştinismuluĭ şi creştinismul este legea naturală perfecţionată ; dar trebue să maĭ adăogăm că acéstă religiune naturală la începutul Creştinismuluĭ, era distrusă, când Crestinismul veni să o perfecţioneze; şi ast-felŭ el o *restabili* şi o *perfectionă* în acelaşĭ timpŭ, precum el o şi *mănţine* de atuncĭ.

pletatŭ pe o bază fisică şi de acum nemutabilă; aşa că numaĭ póte fi, ca înainte alterată, nicĭ resturnată. A făcut ce-va viŭ şi însufleţitŭ de o viéţă proprie şi distinctă, care se conservă, care se apără, care se propagă care înlătură totŭ, ce se opune cuprinsuluĭ eĭ. De altă parte ea a stabilitŭ unŭ fenomenŭ vĕdutŭ supra-naturalŭ în ordinea morală şi kiar în constituirea luĭ sensibilă, care este Biserica. Lumina naturală se debilită, în óre ce lumina Evangelică se adaugă. Lumea disfigurase veritatea primitivă; veritatea evangelică a transfigurat lumea; şi prin acestŭ din urmă efectŭ ca şi prin celelalte doĕ Autorul eĭ, Iisus Christos, a justificatŭ într'unŭ modŭ măreţŭ ceia ce a ḑisŭ despre sine însuşĭ: *Eŭ sunt Adevĕrul şi Viéţa, eŭ sûnt lumina lumiĭ, eŭ sunt* **Principiul** (Ióп, VIII. 25).

(Va urma)

Archid. **Gherasim Thimus.**

DESCRIPȚIUNEA BISERICEI
SANTEI SOFII DIN CONSTANTINOPOL (1).

Biserica Sântei Sofiĭ este construită (2) pe unul din cele șépte délurĭ petróse ale Constantinopoluluĭ. Dinnaintea galerieĭ din partea despre apus, së afla óre când o curte séŭ ogradă fórte mare, împrumusețată cu maĭ multe colóne. La antreul principal al curțeĭ se afla așa numitele ușĭ de metal corintén sculptate cu fórte multă artă; acestea aparțineaŭ celuĭ maĭ înflorit secul de artă al grecilor, și póte că eraŭ luate kiar de la óre care templu păgân. De-asupra acestor ușĭ se afla un mosaic (3) splendid, care prin frumusețea sa (ce să păstreadă într'un desemn) umple și astă-dĭ de mirare pe toțĭ ceĭ ce'l věd. Maica domnuluĭ de la Vlacherna cu fiiul în brațe era aședată pe un tron, ĭar pe de laturĭ staŭ doĭ Imperatorĭ îmbrăcațĭ în dalmatice (4) de o colóre lila, și cu omoforurĭ de aur; în piciórele acestor Imperatori se aflaŭ un fel de încălțăminte regale roșiĭ, ĭar pe capul lor diademĭ de petrĭ scumpe. Ambiĭ Imperatorĭ eraŭ fără barbe. Unul, adică cel din partea dréptă, presenta Maiceĭ luĭ Dumnedeu un Oraș, la porțile căaruĭ se aflaŭ douě crucĭ, ĭar pe de laturĭ inscripțiunea : *«Cel dintru*

---

(1) Descripțiunea acésta este edată dupe jurnalul bisericesc de Petersburg numit « Церковный Вѣстникъ»

(2) Acéstă Biserică este construită de Imperatorii Justin I și Justinian, în I-ia jumětate a seculuĭ VI-lea.

(3) Mosaic se numesce un obiect făcut din petricele micĭ séŭ din bucățele de smalț. care s'aŭ împreunat și s'aŭ potrivit ast-fel în cât înkipuesc óre care figure.

(4) Dalmatică se numesce un fel de tunică lungă și largă, întrebuințată maĭ întâiŭ de Dalmațiĭ anticĭ, ear după aceea de Imperatoriĭ Comod și Eleogabal. Ea pare a compune sacosul Archieresc de astă-dĭ.

sânţi marele Imperator Constantin». Al doilea Imperator îl presenta Biserica sântei Sofii cu inscripţiunea : «*Imperatorul Justinian dea pururea pomenitul*». La antreul din partea despre sud, era o galerie lungă maĭ de 30 stânjenĭ şi largă aprópe de 5. Acoperemêntul galerieĭ era lucrat în mosaicurĭ de aur cu crucĭ, care acum sunt prefăcute în formă de crucĭ arabice. De aicĭ 9 porţĭ conduc spre biserică, dintre care cele din miḑloc, ce se ḑic şi Impăratescĭ, sunt acoperite cu marmoră. Sub acest acoperemînt este înkipuit (cu mosaicurĭ) Sântul Spirit în forma de Columb, care se pogóră asupra Evangelieĭ, érŏ d'asupra acoperĕmântuluĭ era înkipuit Mântuitorul şeḑênd pe tron cu Evangelia deskisă la cuvintele: «*Pace vouă ! Eŭ sânt lumina lumeĭ*»

Acest kip al Domnuluĭ avea okiĭ rotunḑĭ, façia lungăreaţă. barba scurtă întocmaĭ ca şi kipul Mântuitoruluĭ admis în decomun maĭ de toţĭ pictoriĭ însemnaţĭ; dreapta cu care bine-cuvintéză presintă anume nesce litere din compunerea degetelor, cu totul explicite--Is. Xs.

Pĕ ambe laturile acesteĭ imaginĭ se află kipul (in micĭ circomferinţe) Prea Sânteĭ Feciórе şi al Arhangeluluĭ Gavriil bine-vestitorul eĭ. La piciórele Mântuitoruluĭ era proaşternut un imperator în aceeaşĭ diademă ca şi ceĭ doĭ dântêiŭ, numaĭ nu în dalmatică, ci în o lungă mantiă cu crucĭ de aurŭ şi florĭ pe câmp alb, şi cu barba lungă blondină.

Intrând în însăşĭ biserica, noĭ avem înaintea okilor tótă întinderea şi lungimea eĭ, pênĕ în fundul altaruluĭ; iar pe de laturĭ şi d'asupra vedem rândurĭ de colóne prea frumóse. Aspectul este aşa de splendid în cat — dupre cum se exprimă editorul descripţiunilor Sânteĭ Sofiĭ reînoite—, «cine va remâne orbit de asemenea măreţiă, şi eŭ nu sciŭ alt monument, al căruia diametru să fiă aşa de întins şi măreţ. . . . . . în original acéstă este casa luĭ Dumneḑeŭ !».

«Insăşĭ impresiunea comună, ḑice un alt invĕstigator al celebreĭ bisericĭ, ce se produce asupra privitoruluĭ la acest edificiŭ complicat, vorbesce despre măreţia şi splendórea eĭ; aspectul este minunat! Mergênd prin biserică, privirea se silesce a pĕtrunde horurile, ĭar de aicea înălţânduse de la un arcu la altul ajunge la

bolta cea măréţă . . . la fiă-care pas se descoper aspecte nóue şi luciri de marmora, precum şi armonia deşteptă în privitori simţul de mulţămire şi de transport . . . . . . ». Cu deosebire uimesc pe privitori una sută şépte colóne, din care opt sunt de porfir Egiptéuu (de colóre roşu închis), iar cele-lalte de marmoră verde antică. Radele luminéză cu abondenţă tot interiorul bisericeĭ şi tóte diferitele eĭ înfrumuseţări Mulţimile de întăriturĭ pe care se sprijine bolta, sunt învelite cu marmoră colorată, precum, iaspis (1) şi porfir : privirile, óre cum extasiate, alunecă pe acéstă frumósă boltă şi ajung pênĕ la rôndurile de désupra ale colónelor—kiar la bolta aurită, perdênduse în marea întindere a eĭ, care să póte dice că este inundată de lumină. Numaĭ puçin splendidă este întretăitura păreţilor Bisericeĭ cu marmură de diferite colorĭ. «Trebue a vedea Biserica sânteĭ Sofiĭ pe la vecernie, dise un voiajor, când radele sóreluĭ pĕtrund în tótă profunditatea eĭ, prin feréstra de sus a galerieĭ despre apus», pentru ca sĕ-ţĭ poţĭ face o idee perfectă despre frumuseţa eĭ. Radele sóreluĭ care apune, rasfrêngând miĭ de focurĭ asupra acoperemintelor aurite şi a marmurilor strălucite, pun sufletul credinciosuluĭ într'un transport religios, şi ast-fel el uĭtând presentul şi referindu-se la trecutul, cel depărtat, aude óre-cum în măreaţa biserică sonurile imnuluĭ de la vecernie : «Lumină lină a sânteĭ mărirĭ, a Tatăluĭ ceresc, a sântuluĭ fericituluĭ Iisuse Christóse !».

Arta bizantină a ajuns în biserica sânteĭ Sofiĭ resultatele cele maĭ înspăĭmîntătóre; ea, dupre cum sĕ pare, a sciut a uni lucrurĭ cu greŭ de unit : adecă, masivitatea si aglomeraţiunea, cu uşurătatea şi escelinţa séŭ fineţea. Intariturile bolţeĭ se presintă în mase enorme ; dér acéstă impresiune, îndată se perde prin semicercurile şi şirurile a dóuă rôndurĭ de colóne unul peste altul. Tot edificiu ocupă maĭ mult de 70 mii piciórе (2) în întindere. Dér cu tótă colosalitatea luĭ, în tóte părţile se vede o perfectă simetrie şi proporţiune : lungimea luĭ este de 250 piciórе, ĭar lărgimea de 235. Bolta care are în diametru 107 piciórе, se înalţă d'asupra tavanuluĭ cu 108 piciórе (3). Patru-decĭ ferestre ce să afla în păreţiĭ ceĭ groşĭ aĭ

(1) Un fel de piatră tare împestriţată cu maĭ multe colorĭ.

(2) Un piciór este o mĕsură care are 12 degete séŭ 234 milimetre.

(3) Cifrele acestea sunt luate din dicţionarul istoric al luĭ Şmit.

bolţeĭ revarsă în miḑlocul bisericeĭ torente colosale de lumină.

Iconostasul séŭ Catapetézma din biserica sânteĭ Sofiĭ, nu era masivă, după cum sĕ întrebuinţéză acum pe unele locurĭ, ci era întretăeată séŭ deskisă ca la biserica sântuluĭ Marcu din Veneţia. Ea consta din nisce base de marmură preveḑiĭ sculptate cu artă; pe aceste base sta nesce colóne fine de porfir garnite cu împletiturĭ făcute din Columbĭ şi cruciuliţĭ. Doi stâlpĭ cu asemenea garnitură eraŭ aşeḑaţĭ spre podóbă la întrarea în biserică din partea despre răsărit; ĭar dóuă trepte sculptate din naintea iconostasuluĭ ţineaŭ locul de grilaj (de amândóuă părţile horurilor) (1), acolo unde ele se apropie de altar. In dosul acesteĭ îngraditurĭ preveḑiĭ, séŭ ale icónostasuluĭ, în nisce sciute timpurĭ ale serviciuluĭ divin, sĕ trăgea o perdea splendidă, îmfrumuseţată cu o mulţime de kipurĭ de heruvimĭ care despartea «Sânta Sântelor», şi acésta pentru cuvêntul că Justinian insista a imita pe Solomon.

Décă în biserica sânteĭ Sofiĭ extasiază pe privitorĭ splendórea architectureĭ, escelinţa parţilor separate, diferenţă şi splendórea marmurelor, apoĭ nu puçin puternică impresiune produce şi frumseţea mosaicurilor care acoper arcurile şi acoperemântul, şi care nu arare-orĭ represintă horurile Domnuluĭ şi ale sânţilor. «Acest gen de pictură — observă unul dintre investigatorĭ, — cu tot dreptul póte a se numi monumental: încă şi producţiunile eĭ strălucesc cu aceiaşĭ vie frumuseţe, ca şi cum de abia ar fi eşit din mânile artistuluĭ; nicĭ praful de miĭ de anĭ, nicĭ tencuelile făcute de mahomedanĭ, nicĭ stergerea cu peria şi cu leşie ĭute, întrebuinţată la reparaţiunile maĭ din urmă — nimic nu 'ĭ-a micşorat strălucirea eĭ» Materialul este neperitor: sticla împodobită cu o colóre clară, era formată în tubuleţe, ĭar acestea cu ajutorul unuĭ ciment particular să lipiaŭ unul peste altul la bolte dupĕ planul dat de artist. Pentru mosaicurile de aur ce acoperiaŭ marile întinderĭ ale boltelor, eraŭ întrebuinţate sticle transparente în năuntrul cărora era pusă nesce betélă fină de aur: care înkisă în sticlă de cristal duréză miĭ de anĭ. De asemenea şi mosaicurile de argint formaŭ o particularitate a sânteĭ Sofiĭ, pentru că în alte locurĭ ele nu se întâmpină. Colorile

(1) Hor sĕ numeşce locul unde staŭ cântăreţĭ.

întrebuinţate maĭ des la înfrumuseţarea acesteĭ bisericĭ, pe lângă cea aurie şi argintie eraŭ roşiŭ, seriŭ şĭ verde, afară de înkipuirea persónelor şi a figurilor la care s'aŭ întrebuinţat şi posibile umbre. Cea maĭ principală imvenţiune a artiştilor veki era acea, că pentru fie care boltă séŭ arc, formase câte un desemn deosebit, care cu frumuseţea şi escelinţa lor umplu de mirare pre privitori.

De-asupra celor d'ântêiŭ icóne se aflaŭ nesce mosaicurĭ admirabile : Maica Domnuluĭ lucrată în mosaic, era pe un tron purpuriŭ şi lângă ea, sta pruncul bine-cuvêntând; hainele eĭ eraŭ de colóre azurie; mâna cea dreaptă a eĭ sta pe umărul drept al pruncuIuĭ Iisus, care era îmbrăcat în tunică albă şi încins cu un cordon de aur. De ambele părţĭ ale boltelor altaruluĭ eraŭ înkipuiţĭ doĭ îngerĭ marĭ ţinênd în mâna dréptă câte un toĭag, ĭar în cea stângă câte un glob. Dintr'aceştia s'a păstrat în tótă întregimea numaĭ cel din partea dréptă, şi strana Prea Sânteĭ Fecióre. Alte mosaicurĭ pe păreţiĭ altaruluĭ nu eraŭ; dér în skimbul acestora, păreţiĭ sĕ aflaŭ împodobiţĭ cu cel maĭ luxos şi escelinte mosaic de marmură. Pe unul din arcurile principale din partea despre răsărit a bolteĭ— în centru se afla o mĕsuţă îngustă de aur, cu dóue perniţe verḑĭ pe care sta o carte aurită, iar pe carte era înkipuită o cruce. De a stânga acestĭ imaginĭ se afia strana Maiceĭ Domnuluĭ, cu inscripţiunea : «*Măresce suflete al meŭ pre Domnul şi s'a bucurat spiritul meŭ de Dumneḑeŭ Mântuitorul mêŭ*»; iar în drépta era strana sântuluĭ Ioan, Innainte-Mergĕtorul în care el este înkipuit cu un toiag în mână, cu periĭ lungĭ şi cu barba în furculiţă avênd haina de desupt de pĕr iar cea de deasupra de o materie strălucitóre. Dedesuptul straneĭ Maiceĭ Domnuluĭ era desemnat Imperatorul Ioan Paleologul (secolul XIV) care a întărit acest arc; partea din jos a acestui kip este stricată (ştearsă). La arcul opus, seŭ din partea despre apus, încă era kipul Maiceĭ Domnuluĭ lucrat în mosaicurĭ cu pruncul la sîn aşeḑat kĭar în vêrful arculuĭ; din partea dreaptă se vede figura sântuluĭ apostol Petru, căruia numaĭ capul 'ĭ-a rĕmas întreg; iar din stânga se vede figura sântuluĭ apostol Pavel. Façia Prea Sânteĭ Fecióre are trasurĭ fórte regulate,— obraji rumenĭ şi oki verḑĭ înkişĭ. Acoperemântul capuluĭ şi haina eraŭ de colóre azurie. De la pruncul Iisus se păstrézâ numaĭ aureola de la treĭ raze de argint aşeḑate pe câmp aurit. Capul sântuluĭ Petru sĕ distinge

prin o expresiune curagiósă : okiĭ ĭĭ sunt verḑĭ înkişĭ, aureola din jurul capuluĭ este azurie, iar hainele serio-azuriĭ. La apostolul Pavel haina d'asupra este verde cu diferite umbre argintiĭ, iar cea de desupt galbeno-verde.

Pe cóstele bolteĭ, adecă, în locurile unde la noĭ de ordinar să înkipuesc apostoliĭ, sunt nesce heruvimĭ marĭ câte cu şése aripĭ împestriţate cu o mulţime de ochĭ. Acestĭ heruvimĭ sunt şi acum descoperiţĭ, afară de façia lor, care e vopsită cu colóre serie, şi acésta pentru că Turciĭ în genere nu sufer înkipuirĭ. In miḑlocul bolteĭ se vede ĭarăşĭ imaginea Domnuluĭ a tóte-ţiitoruluĭ, care acum este acoperită; de la ea sĕ împart în tóte părţile arabesce (1) aurite. In părţile despre nord şi sud ale bisericei înnainte era câte o fereastră mare, ĭar pe urmă pentru întărirea boltelor aceste ferestre, s'aŭ înkis, şi s'aŭ făcut dóuĕ rândurĭ maĭ micĭ cu mosaicurĭ printre dânsele. Din imaginile profeţilor marĭ, care óre când îmfrumuseţaŭ părţile acesteĭ bisericĭ acum se păstrézä în partea stângă numaĭ a luĭ Isaia cu profeţia despre Sânta Fecióră, pe când a luĭ Daniil nu se cunósce. Dintre profeţiĭ micĭ să pot cunósce nu maĭ Avacum şi Sofonie. Sub profeţĭ sunt maĭ multe imaginĭ ale sânţilor, păstrate întregĭ, afară de una.

Aicĭ sunt înkipuiţĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ parinţĭ aĭ Bisericeĭ şi patriarchi din Constantinopol din secolul al IV până la al X. In miḑlocul bisericeĭ se aflaŭ nesce despărţirĭ destinate pentru femeĭ. Prin aceste eraŭ maĭ multe antreurĭ dintre care unele conduceaŭ spre uşĭ, ĭar altele care serviaŭ pentru diaconĭ, când mergeaŭ să cădéscă prin secţiunile în care staŭ femeile.

In locul zebrelelor de la galeria de sus, fură puse nesce table înguste de marmură cu diferite sculpturĭ şi încungiurate de un rônd de colóre prea frumósă. Boltele şi păreţiĭ galerieĭ eraŭ acoperite cu mosaicurĭ. Aicĭ se afla locul pentru aristocraţĭ, şi la miḑloc în partea despre nord a grupelor — între locul de stat şi boltă era adânc sĕpată pe o tablă de marmură următórea înscripţiune: «locul Teodoreĭ numită patriciană». Uniĭ sunt de părere că acesta este soţia luĭ Justinian, care aŭ ocupat acest loc înnainte de a fi Im-

(1) Arabisc să numesce un ornament în relief.

peratrice. In secţiunea grupelor (lojelor) de sud, locul din miḑloc era destinat pentru Imperatrice cu suita eĭ. Aicĭ eraŭ mulţime de mosaicurĭ şi portretele împĕrătescĭ.

Intre mosaicurile ce se aflaŭ pe boltă unul presintă pogorîrea Sântuluĭ Spirit asupra Apostolilor. De asupra se afla Domnul nostru Iisus Christos, iar pe de laturĭ Apostoliĭ cu limbi de foc, care în oki spectatoruluĭ Ierusalimnean, este un evenementu fórte mare. Din nenorocire acest mosaic nu se păstréză în întregime. Pe partea stângă a păreteluĭ se încep portretele împărătescĭ, care nu sunt aşeḑate în ordine hronologică. Imperatoriĭ Grecĭ, spre a inspira maĭ mult respect, a ordonat a fi desemnaţĭ stând la rugăciune de amêndóuĕ părţile Maiceĭ Domnuluĭ, care era între dênşiĭ cu pruncul în braţe. Inscripţiunea tuturor este acésta : «credinciosul în Christos Imperator şi singurul stăpânitor Roman». Aşa, de ambe părţile Maiceĭ luĭ Dumneḑeŭ sunt desemnaţi Imperatorul Constantin Monomachul şi soţiea luĭ Zoea; în urmă Constantin şi Irina, muma luĭ. Imperatorul Alexie şi Alexandru, fratele Imperatoruluĭ Ion Inţeleptul. Imperatoriĭ sûnt cu barbe; hainele lor sunt împestriţate cu fir séŭ florĭ de aur şi cu petre scumpe; pe capete aŭ corone în formă de mitră; capetele Imperatricelor Zoea şi Irina eraŭ împodobite cu nisce coróne înalte, ce aveaŭ deasupra câte treĭ dinţĭ, iar corpurile, cu haine strălucite. Fie care imperator ţinea în mână câte un ce, care semăna cu un săculeţ, şi care să presupune că era plin cu pămênt, spre semn că şi ómeniĭ marĭ sunt înaintea luĭ Dumneḑeŭ pulbere şi praf. Imperatriça Zoea avea în mâinĭ un mare bucium de chârtie cu inscripţiunea : «din némul luĭ Constantin», iar de desuptul eĭ «Zoea bine cinstitórea imperatrice». Asemenea inscripţiune avea şi Irina. Iată amintirile ce aŭ ajuns pênĕ în timpul nostru despre mosaicurile bisericeĭ sânteĭ Sofiĭ. Dér şi aceea ce s'a păstrat, acum este ascuns okilor noştri din causă că turciĭ nu sufer a vedea imaginĭ crescine.

Arch. **S. Balanescu.**

CUVÊNTU

LA

CELEBRAREA MISTERIULUI NUNȚEI

«Si făcêndu-se nunta în Cana Galileeĭ, era și muma luĭ Iisusŭ acolo, și a fostŭ chiematŭ și Iisusŭ și uceniciĭ luĭ la nuntă (Ión 2, 1, 2).

Frațilorŭ!

Toțĭ, ceĭ ce aŭ intratŭ și voescŭ a intra în viéța conjugală, aŭ avutŭ și aŭ trebuință de a primi asupra lorŭ celebrarea misteriuluĭ nunțeĭ, care este unulŭ din cele șépte mistere ale sânteĭ nóstre biserici, și care nu se póte săvêrși de câtŭ numaĭ prin con unirea a două persóne, adică : prin buna înțelegere a bărbatuluĭ si a femeeĭ.

Misterulŭ nunțeĭ a fostŭ instituit în biserica primără încă de la crearea lumeĭ, — în paradisŭ cândŭ prea bunulŭ D ḑeŭ celuĭ dîntâĭ omŭ—luĭ Adamŭ 'ĭ a făcutŭ femeiă întru ajutoriŭ ḑicêndŭ : *Nu este bine sĕ fie omulŭ singurŭ 'i voiŭ face lui ajutoriŭ, care să fie asemenea lui* (facer. 2. 18). Iară în Noulŭ Testamentŭ Iisusŭ Christosŭ, fiiulŭ luĭ D-ḑeŭ restatornicesce și sânțesce acestŭ misterŭ, prin venirea sa în Cana Galileeĭ, cândŭ acolo, în presența mumeĭ séle, a ucenicilorŭ sĕĭ și a publiculuĭ asistentŭ, prin prefacerea apeĭ în vinŭ, a săvârșitŭ cea întâĭ minune, după cumŭ ne spune sânta Evangelie ce vi s'a cetitŭ la acéstă ocasiune : *Si făcêndu-se nuntă*

în Cana Galileei, era şi muma lui Iisusŭ acolo şi a fostŭ chiematŭ şi Iisusŭ şi ucenicii lui la nuntă (Ión 2, 1, 2). —Din tóte aceste vedemŭ că nunta este unŭ misterŭ în biserica nóstră ortodocsă aşedatŭ de însuşĭ Iisusŭ Christosŭ,—care ca şi cele alte mistere este de mare trebuinţă pentru om,—pentru că prin nuntă omulŭ póte să 'şĭ capete şi mântuirea sufletuluĭ sĕŭ pentru vecĭ, dacă o va păzi cu sanctitate adică : dacă va îndeplini condiţiunile ce se cerŭ de la ea, şi dacă va suporta greutăţile ce le arŭ întîmpina în viaţa familiară.

Insă maĭ înainte de a intra cineva în căsătorie, trebue să ştie că o dată intrândŭ în legătura căsătorescă, elŭ va remâne pênĕ la mórte ; — de aceia pentru ca familia să fie norocită, este de trebuinţă ca celŭ ce voiesce a păşi către căsătorie, să aibă în de ajunsŭ sanĕtate corporală să fie dreptŭ credincĭosŭ şi capabilŭ de a înţelege şi a suporta obligaţiunile şi greutăţile căsătorieĭ ; — trebue a'şĭ face singurŭ întrebarea : este permisŭ óre a face căsătorie cu cutare persónă ? Oare nu ascunde în sine acea persónă vre unŭ casŭ de bănuélă ? în fine persóna alésă pentru căsătorie, posedă saŭ îndeplinesce óre calităţile necesare, pentru ca familiea să fie norocită ? Si pe urmă să procedeḑe la căsătorie.

Pe lângă aceste celŭ ce voesce a'şĭ alege o soţie, să nu se razime numaĭ pe experienţa sa şi în cercetarea ce arŭ fi făcut'o în acéstă privintă, — ci trebue a'şĭ pune tótă speranţa în puterea celuĭ prea înaltŭ prin care *să îndreptéză paşii omului* (Prov. 20, v. 24.), — trebue a se ruga luĭ D-ḑeŭ cu tótă inima, ca Elŭ singurŭ să'lŭ conducă în alegerea soçieĭ, adică Elŭ singurŭ să'ĭ dea o soçie cu minte şi vîrtósă, *Căci femeia vîrtósă este coróna bărbatului sĕŭ, éră femeia ce face ruşine este ca putreḑire în ósele lui* (Prov. 8, v. 4.), fiindŭ ca părinţĭ potŭ da avere, potŭ să înzestreze pe copiĭ lorŭ cumŭ se cuvine, *dară o femeiă cu minte numai Dumneḑeŭ o póte da*

(Prov. 19, v. 14), dice Inţeleptulŭ.— Tóte aceste orĭ cine este datorŭ a nu le perde din vedere, ci a-le îndeplini maĭ înainte de a intra în căsătorie.

Afară de aceste iubiţiĭ meĭ fraţĭ, trebue să ştiţĭ că misterulŭ nunţeĭ ca şi tóte cele alte mistere, aduce maĭ multe folóse séŭ bunurĭ — omuluĭ în viéţa conjugală, şi anume: 1) Infrănarea séŭ abţinere corpuluĭ de la poftele lumescĭ, 2) Legĭuita nascere a pruncilorŭ şi 3) Adjutorulŭ reciprocŭ. — Vĕ voiŭ arăta pă fie care în parte rugându-vă de a avea puçină pacienţă (răbdare) spre a puté asculta cu atenţiune.

1°) Prin nunta, fraţilorŭ, omulŭ póte scăpa fórte lesne de curvie şi de ne'nfrânare, căcĭ îndată ce omulŭ se căsătoresce, numaĭ de câtŭ 'şĭ îngrădesce şi 'şĭ înfrânéză poftele corpuluĭ sĕŭ, după cumŭ mărturisesce Apost. Pavelŭ dicêndŭ : *Spre a se feri de curvie fie care să 'şi aibă femeia sa, şi fie care femeiă să 'şi aibă bărbatulŭ sĕŭ . . . . Căci voescŭ ca toţi ómenii să fie precum şi eŭ, însă fie care are darul sĕŭ de la D deu, unulŭ aşa éră altul într'altŭ chipŭ. Dară dicŭ celorŭ necăsătoriţi şi văduvelorŭ: bine este lorŭ de vorŭ rămânea precumŭ şi eŭ. Iară de nu se vorŭ putea ţinea, să se căsătorêscă : că mai bine este să se căsătosêscă, da câtŭ să se aprindă* (1. Corint 7, v. 2, 7—10). Totu acelaşŭ Apostolŭ în prima sa epistolă către Timoteiŭ, aspru mustră pe învăţătoriĭ ceĭ mincinoşĭ cariĭ oprescŭ căsătoria (1. Timot, 4, v. 3). — Iată dară unŭ folosŭ saŭ un bunŭ ce aduce nunta în viaţa conjugală, — scăparea de curvie şi de ne 'nfrănare, după recomandaţia Apostolul luĭ.

2°) Alŭ doilea folosŭ ce aduce nunta în viéţa conjugală este legĭuita nascere a pruncilorŭ. Insuşĭ D deŭ a bine voitŭ a da ómenilorŭ bine-cuvîntarea la îmulţirea urmaşilorŭ lorŭ în persóna luĭ Adamŭ şi apoĭ a luĭ Noe după eşire din arca (corabie), dicêndŭ : *Cresceţi şi vă*

înmulţiţi, umpleţi pămêntulu şi 'lu stăpâniţi pre dînsulu (facer. 1. 28 şi 9. 1). Acestŭ folosŭ pe de o parte este particularŭ, căcĭ omulŭ căsătoritŭ simte mare bucurie în sine, cândŭ 'şĭ vede pre fiiĭ sĕĭ ca nişte mlădite tinere de maslinŭ în giurulŭ meseĭ séle,—éră pe de altă parte este generalŭ pentru o bună organisare şi o necontenită generalisare a uneĭ societăţĭ civile saŭ a uneĭ ţĕrĭ întregĭ.

3°) Adjutorulŭ reciprocŭ, adică : adjutorul ce'lŭ potŭ face unulŭ altuia, — de exemplu la vre un casŭ de maladie (bóla), bărbatulŭ îngrijesce de femeia sa şi femeia de bărbatulŭ sĕŭ, după marea şi strînsa onóre ce există între eĭ, despre care mărturisesce şi sânta scriptură, ḑicêndŭ : *Pentru aceia va lăsa omulu pe tatălu sĕu şi pe muma sa şi sĕ va lipi de femeia sa şi voru fi ambii unu corpu* (facer. 2, v. 24). De asemenea şi Inţeleptulŭ ḑice : *Mai bine doi de câtu unulu, căci au unu folosu mai bunu din ostenéla loru, căci de cade unulu ridică pre celu altu, dară vai de acela care este singurŭ, când cade, căci nu este altul ca să 'lu ridice* (Ecles. 4, v. 9—11). Totŭ asemenea şi Apost. Pavelŭ în prima sa epistolă către Corintenĭ ḑice : *Femeia corpulu sĕu nu'şi stăpânesce, ci bărbatulu: Asemenea şi bărbatulu corpulu sĕu nu'şi stăpânesce, ci femeia* (1 Corint. 7, v. 4.). — Prin aceste cuvinte lămuritu se arată şi fidelitatea (credincioşia) conjugală, ce trebue să existe între ceĭ însoţiţĭ, după cumŭ totŭ acelaşĭ Apostolŭ în altŭ locŭ ḑics : *Legatu-te-ai cu femeia, nu căuta deslegare* (1 corint. 7, v. 27). Adică bărbatulŭ şi femeia trebue să fie credincioşĭ unulŭ altuia pênĕ la mórte, căcĭ eĭ uninduse odată prin misterulŭ nunteĭ, numaĭ aŭ o stăpânire separată asupra corpuluĭ lorŭ, ci sântŭ ambiĭ unŭ corpŭ. Acésta fidelitate Mântuitorulŭ o cere să fie fórte mare, pentru că cea maĭ mică privire pofticiósă a bărbatuluĭ la femeiă streină saŭ a femeeĭ la bărbat străinŭ o numesce prea-curvie :

Audit'ați, dice Elŭ, *că s'au disu celor de demultu: să nu prea-curvesci. Iară Eu dicu vouă: ca totu cela ce caută la femeiă streină spre a o pofti pre ea, étă că a precurvitu cu dînsa întru inima sa* (Mat. 5, v. 27, 28). Acéstă fidelitate trebuia să fie unică, invariabilă (neschimbătóre) și însuflețită de frica D-luĭ. Pe lângă acésta celŭ con-unitŭ în căsătorie trebue să maĭ aibă și o amóre reciprocă, răbdare, încredere unulŭ în altulŭ, zelŭ și activitate în creșterea pruncilorŭ și iubire de ostenélă în afacerile familiare. — Tóte aceste condițiunĭ și maĭ alesŭ fidelitate conjugală trebue să însuflețiască pe căsătorițĭ pênĕ la finitul vieţeĭ lorŭ.

Aceste condițiunĭ, frațilorŭ, se cerŭ a le avea nu numaĭ ceĭ ce aŭ contractatŭ astădĭ căsătoria înaintea altaruluĭ, ci trebuia să le aibă toțĭ ceĭ ce aŭ primitŭ și vorŭ primi asupra lorŭ celebrarea acestuĭ sântŭ misterŭ,— Căcĭ numaĭ atuncea con-unițiĭ în căsătorie vorŭ primi darurile bine cuvêntăreĭ de la părintele cerescŭ, — numaĭ atuncea casele lorŭ vorŭ fi pline de tótă îndestularea, — numaĭ atuncea nunta se va asĕmăna cu acea din Cana Galileĭ, despre care ne spune Sânta Evangelie, ce aŭ avutŭ norocire de a se învrednici de presența mântuitoruluĭ Christosŭ,— numaĭ atuncea acésta unire va deveni pentru dênșiĭ un mijlocŭ de mântuire.

Iară la din contră călcarea acestuĭ sântŭ misterŭ, adică a condițiunilorŭ ce cerŭ de la căsătorițĭ, le aduce gâlcévă, desordine și neunire între eĭ, desorganisare în avere, desonóre și negligență în crescerea pruncilorŭ,— cariĭ crescêndŭ sub neascultare și educându-se în imoralitate, vorŭ deveni maĭ rĕĭ decâtŭ părințiĭ lorŭ; — Cu un cuvênt se strică și se atacă sânta legătură sigilată prin misterulŭ nunțeĭ, pentru acésta și legea luĭ Moisi pedépsia cu mórte pe asemenea călcătorĭ de lege, cariĭ sunt contra porunciĭ a șéptea (a decaloguluĭ. Lev. 20. 10) —De asemenea și sântulŭ Apost. Pavelŭ ne spune: *Nici*

curvarii, nici prea curvarii împărăția lui D-deu nu o voru mosceni (1 Corint. 6. 9); — de acea după disa sa: *Nunta* trebue *să fie cinstită și patulu ne'ntinatu.*

Din acele vorbite pêně aicea, credŭ fraților, că ațĭ auditŭ care suntŭ folósele acestuĭ misterŭ, despre care nu me îndoescŭ că și voĭ ca familiarĭ le ațĭ gustatŭ și le vețĭ gusta încă în viéța vóstră familiară. Pentru care darŭ trebue a ne ruga luĭ D-deŭ care a revěrsatŭ nemărginita sa bunătate către noĭ păcătoșiĭ!

O! D-deule, și Dómne alŭ milelorŭ, care pentru nemărginita și nespusa ta bunătate ce aĭ avut'o și o aĭ tot d'a-una către noĭ păcătoșiĭ, aĭ venitŭ în Cana Galileĭ și aĭ bine cuvêntatŭ nunta ce era acolo, vino și aicea prin presența ta cea nevědută de vederea omenéscă și bine cuvintéză nunta acésta, — dă acestorŭ tinerĭ care s'aŭ unit astădĭ unulŭ cu altulŭ, lungime de dile și prosperare spre totŭ lucrulŭ bunŭ și bine plăcutŭ ție, învrednicesce-i aicea pe pămîntŭ de tóte bunătățile lumescĭ,— fă ca acéstă unire să devină pentru dînșiĭ unŭ mijlocŭ de mântuire și 'ĭ fă în viéța viitóre moscenitorĭ împărăției tale Amin.

Preut, **Panait I Collescu.**
Comuna Voinescu, Judec. Cahulŭ

OBICEIURĬ
SUPERSTIŢIOASE DIN POPORU

Poporulŭ Românŭ, ca descendentŭ al poporuluĭ Romanŭ, posedă în sine multe obiceiurĭ ce aŭ rămasu tradiţionalŭ dela străbuniĭ lor, carĭ privéŭ auguriile (1), ca pe nisce interpreţĭ a ḑeilor; creḑând în ele cu atâta tărie, încâtŭ nu întreprindéŭ nicĭ un lucru însemnatŭ, fărĕ a nu le consulta, şi a nu conchide dupĕ ele, pe sucesulŭ acelor întreprinderĭ. Conchiderea se făcea dupĕ cântarea pasirilor, forma sboruluĭ şi a apetituluĭ cu care mâncaŭ, maĭ cu sémă puiĭ ceĭ sacri (2); şi dupĕ semnele ce se aflaŭ în intestinele (maţile) victemilor. Istoria ne arată multe exemple despre acestea auguriĭ, séŭ semne prevestitóre de cari se ţinéŭ Romaniĭ. Spre aşĭ putea face cine-va o idee clară despre ele, vom cita una : Anibalu constrângênd pe regele de Prusias (3) a se lăsa la bătae cu Romaniĭ, acesta se scuză, ḑicênd : că victimile se opunu; la care adăoga Animalu cu indignaţiune: *Ce! preferĭ măĭ multu semnele dela un berbece de câtu sfatulu unuĭ bătrânu generalu* (4)?

---

(1) «*Auguriĭ*» saŭ semne prevestitóre se numea forma cu care sburaŭ pasĕrile, cântarea lor, apetitulŭ şi *direcţiunea* mersuluĭ lor. De aseminea se ḑicéŭ auguriĭ phenomenile aerice, precum . Fulgerile, furtunele, tunetele, ect. Originea acestor superstiţiunĭ fu în Chaldea, de unde trecu în Grecia, în Etruscia şi în fine la Romanĭ de la cariĭ aŭ remasŭ şi între poporulŭ Ronânŭ descendenţiĭ Romanilor. Adunăfura acestor semne prevestitóre s'aŭ numitŭ «*sciinţa augurică*» care fu fórte de tempuriŭ sguduită — Dict. de sciences et. litter. de Bouillet ed. Paris 1870 p. 127.

(2) *Puiĭ sacrĭ*, se numéŭ puĭ de gâscă (bobociĭ), cari se nutréŭ în Capitoliŭ. Romanii judecaŭ succesulŭ tuturor întreprinderilor lor dupĕ sborul şi apetitulŭ acestor puĭ.

(3) Prusias este apolitie in Bithinia din Asia Mică.

(4) Vedĭ Dict. de sciences occultes p. 146 ed. Paris 1846 din Encycloped. Theol. Migne.

Oamenii de statŭ începură fórte de tempuriŭ a nu mai da nici o importanţa acestorŭ augurii, recunoscêndule de superstiţiuni vane. Cicerone chiar scrisă o carte contra lor, prin care se desvălea vanitatea sciinţei augurice (1); dar poporulŭ *Romanu* rĕmase atâtŭ de tare ataşatŭ de ele, încâtŭ după mai multe secule, sĕ află încă existând în elŭ, ca trecute tradiţionalŭ din părinte în fiŭ şi asfeliŭ aŭ venitŭ pênĕ în ḑilele nóstre, după cum se póte proba îndestulŭ de clarŭ din observările, şi practicările superstiţióse, ce există în masa poporului Românŭ, care, ca descendentŭ a poporului Romanŭ, a posedatŭ şi tóte obiceiurile lui, cu tótă sforţarea christianismului, ce învĕţînd cunóscerea de D-ḑeŭ, a combătutŭ totŭ-dé-una şi cu tărie acestea superstiţiuni vane.

In urmarea acestor premise, noi ne vom sili, după putere, a arăta pe cele mai însemnate din acestea lucrări superstiţióse existînde în poporŭ, şi ale declara ce suntŭ ele însine însuşi — cum se consideră de persónele distincte, şi ce decide St. Biserică asupra celor-ce le practică.

I. Lucrările superstiţióse ce există în poporŭ suntŭ nenumĕrate; dar tóte suntŭ acompaniate de circonstanţe, ce n'aŭ înşine nici o virtute spre a produce efectele sperate. De exemplu, că: cântarea cucului ar face pre cine-va fericitŭ, de s'ar întempla sĕ'l audă cântându'i în faţă, şi ar avea asupra sa óre-care monedă în momentulŭ când avu fericirea al audi căntând pentru întâia-óră în acelŭ sesonŭ.

II. Efectele acestea pretinse, prin sine însuşi nu se potŭ atribui într'un modŭ raţionalŭ, nici puterei lui D-zeŭ, nici puterei physico-naturale, căci ar fi ridicolŭ ase atribui puterei devine preḑicerile după sborulŭ paserilor (Augurii), şi a ḑilelor faste, şi ne faste (norocite şi nenorocite), după întêlnirea în drumŭ cu persóne saŭ animale ḑise ca ar fi de rea însemnare, pre cum ierpurile . . . . . ect. — cari tóte suntŭ în sine numai nisce cursuri ordinare a circonstărilor, iară alta nimica : după cum le au consideratŭ tóte persónele destincte, atâtŭ civile câtŭ şi eclesiastice; înurma cărora st. Biserică le a condemnatŭ directŭ, ca pe nisce adevĕrate falsităţi — căci deşi s'aŭ făcutŭ de mulţi, prin puterea diavolului, óre-cari fantóme (inchipuiri), cele dă titula de minuni, spre înşelarea publicului, dar acestea încurênd fu cunoscute de falşităţi, din causa ne realisărei lor.

(1) Cicer. De devinat. lib. II, n. 149.

Lucrările superstiţióse existînde deja în poporulŭ românŭ, pênĕ în ḑioa de astăḑĭ, suntŭ fórte multe; dar noĭ vom aminti numaĭ pe cele maĭ principale, precum : Aruncarea de cărlige afarĕ de locuinţa în vreme nourosă, spre a se face tempŭ frumosŭ. Infingerea sabieĭ în catargulŭ corabieĭ spre a înceta fortuna — Lovirea la frunte cu farfecele, pentru sexulŭ femeninŭ, şi cu ferŭ pentru celŭ masculinŭ, în tempulŭ de oraganŭ spre a înceta vijelia când este cu plóie torenţială şi cu tunete. — Punerea unuĭ ferŭ între dinţĭ, în tempulŭ tragerea clopotelor din sămbăta Mare spre a nu avea durere de dinţi. — Legarea la mâna cu aţe numite «*Marţişóre*» la întêĭ Martie spre a lega nenorocirile fiitóre şi a scăpa de ele — Ţinerea a 9-a joĭ după Pascĭ în onórea luĭ jupiter, părintele ḑeilor păgânĭ, spre aĭ împlora protecţiunea de a nu trimite grindină asupra recoltelor (1). — Nelucrarea ḑilelor venereĭ de sexulŭ femeninŭ, dupĕ învĕţătura vrajitorilor, carĭ consacrându'o representaţiunelor sale mysteriósе, o declarară, contra spirituluĭ Creştinilor, de nefastă (nenorocită), carĭ o respectaŭ din causa morţeĭ Domnuluĭ nostru Iesus-Christos pentru rescumpărarea némuluĭ omenescŭ. Vrajitoriĭ, maĭ adăogaŭ o falşitate, că : «*orĭ ce lucrare începută în ḑioa venereĭ nu reusesce*». Acéstă causă, vană insine, facŭ pe femeĭ, ca pe nisce slabe de caracterŭ, de a nu cóse Vinerea pênĕ în ḑioa de astă-ḑĭ (2). — Ungerea cu usturoĭ a ţiţinelor caseĭ pe la ḑilele din miḑloculŭ şi finitulŭ luniĭ Noembrie, adecă la st. Filipŭ şi la st. Andreĭ : în cea *d'ëntâiu* spre a nu se ataca animalele domesnice de bestiile selbatice; iar în cea de a *doua* spre a opri intrarea în casa a strigoilor (3) de a nu atăca

(1) Ómeniĭ póte aŭ venitŭ la acéstă cugetare, că în momentele bateriĭ pietreĭ (grindineĭ). nu se vĕdŭ fulgerile, ca în timpurile altor ploi, ci numaĭ o întunerecĭume şi un sgomotŭ teribelŭ, ci a evea pare a arăta urgia divină; pentru care îĭ zugavia pe Jupiter ţinînd fulgerile în mână, ce însemnă divinitatea îndignată pe ómenĭ din causa greşalelor lor.

(2) Dict. de sciences occultes pe 800. ed. Paris 1852 din Encycloped. Theolog Migne.

(3) Numele de strigoĭ se dă la ómenĭ morţĭ, îngropaţĭ de maĭ multă vreme; şi cariĭ sĕ credéŭ, de ceĭ anticĭ, că duchurile lor ar veni în timpulŭ nopţiĭ, şi ar intra în corpurile lor; şi ast-felŭ ar eşi din mormêntŭ, şi ar maltrata pe ómenĭ şi animale ce le aflaŭ dormind, sugêndule sângele, maĭ cu sémă la rudele lor. Timpulŭ, în care creḑŭ, ceĭ vechĭ, că potŭ umbla strigoiĭ, era de-cu-séră pênĕ la mieḑulŭ nopţeĭ, când se ducea de se ascundea în mormintele lor, umflaţĭ de sânge atât de tare, încâtŭ în urmă le curgea pe gură pe nasŭ şi pe urechĭ, pentru care causă se credéŭ, că adesea-orĭ s'ar fi aflatŭ aseminea cadavre de strigoĭ înnotând în sânge în sicriile lor. Dict. de *sciences occultes* p. 784 ed. Paris 1852 Enclycoped. Theol. Migne.

nóptea pe persónele ce dorméŭ acolo.—Stricarea oglinḑiĭ, întêmplate în casă, se credéŭ că ar produce o mare nenorocire, ect. La acestea superstiţiunĭ se maĭ raportă şi obiceiurile de căutarea noroculuĭ în oglindă, cărţĭ, bobĭ (1), ghiocĭ ect. ce se practică maĭ multŭ de femeĭ bătrîne (babe), care-şĭ ţinŭ întreţinerea vieţeĭ maĭ multŭ cu falşităţĭ; pre cum : descântice, vrăji, fapte imorale, ect.

Tóte acestea supersţiunĭ existinde în poporŭ, ca o rĕmăşiţă a idolatrieĭ, suntŭ slujbe satanice, de carĭ s'a lepădatŭ totŭ chreştinulŭ la st. Botezŭ, ḑincêndŭ înaintea *preutuluĭ*: «*Mĕ lepădu de satana, de tóte lucrurile luĭ. de toţĭ îngeriĭ luĭ, de tóte slujbele luĭ, şi de tótă trufia luĭ*» (2). Prin urmare toţĭ ceĭ-ce practică acestea obiceĭurĭ idolatrice, pe tăcute înbrăţişéză din noŭ formele idolatrieĭ, şi se lépădă pe nesimţite de angajamentulŭ făcutŭ la st. Botezŭ, ce este isvorulŭ vieţeĭ; dupre cum ḑice însuşĭ D-ḑeŭ, prin gura prophetuluĭ Ieremia (3). «*Pre mine isvorulu vieţeĭ m'a părăsitu şi s'au sĕpatu loru-şi fontânĭ surpate, carĭ nu vor ţinea apa*»..... *şi au schimbatu mărirea mea, în acelea dela cari nu se vor folosi* (4) : adeca, în superstiţiunĭ deşarte.

Observatoriĭ şi practicatoriĭ acestor obicéiurĭ superstiţióse probéză renonţiarea lor de angajamentulŭ făcutŭ la st. Botezŭ, că se vor uni cu christos, încă şi prin un faptŭ vĕḑutŭ, exercitatŭ contra preutuluĭ, înaintea căruia iĭ aŭ închiatŭ acelŭ angajamentŭ al unireĭ lor cu christos: căcĭ ca d'intr'un instinctŭ, în eĭ ura cea către

Dar mie mi se pare, *că* : lumea ar fi venitŭ a crede acéstă îngrozitóre faptă din causa unor **Liliecĭ**, fórte marĭ, şi carĭ astă-ḑĭ se maĭ află numaĭ prin America, numiţĭ **Vampirĭ**, adecă *strigoĭ*. Acestea animale de zonă caldă, ca nocturne, locuescŭ ḑioa prin locurĭ ascunse, pre cum ḑidurĭ vechĭ, ruinĭ, cimitirurĭ, ect. de unde eşind nóptea se apropie de ómenĭ şi animale, ce le află dormind, aşa de linŭ în câtŭ nu le simtŭ persónele adormite; şi atuncea le face o mică rană pe o vină de unde le suge sângele, însĕ cu aşa fineţă în câtŭ nu se potŭ treḑi din somnŭ; şi de nu se întêmplă ca vre-un evenimentŭ sĕ-ĭ descepte, atuncea potŭ chiar şi muri, saŭ a rĕmânea ca leşinaţĭ din causa curgeriĭ sêngeluĭ. Veḑĭ Operile luĭ *Buffon* tom. II. p. 97 ed. Paris 1850. Din frica de strigoĭ, ce domina lumea antică, se conchide că aceştĭ *liliecĭ* aŭ fostŭ în anticitate şi prin Europa — însĕ nu eraŭ cunoscuţĭ de ómenĭ ca animale sburătóre — şi din causa că eĭ eşea de prin locurĭ ascunse. ca cimitirele, ce eraŭ pline de găurĭ şi pescerĭ, se credéŭ a fi suflete morţilor, cariĭ efectuĭaŭ acelea rele.

(1) Bobĭ, grăunţe de porumbŭ s'aŭ popuşoĭ.

(2) Veḑĭ Molitfelniculŭ la ceremonia lepĕdarilor de diavolul de la sf. Botez.

(3) Ieremia c. II. 3.

(4) Id. c. II. 10.

D-ḑeu omulu isbicnind (chiar póte fóră sciinţa lor), socotescŭ întêlnirea cu preutulŭ de o rea prevestire; pentru care, când trecŭ pe lângă un preutŭ, aruncă în urma-ĭ cu pae, saŭ burueni, saŭ facŭ alte gesticulăţiĭ ridicole, ca cum ar mărturisi publicŭ, că se lépădă de acelŭ *daru*, ce l'a primitŭ solemnŭ în casa Domnuluĭ prin o persónă ca cea-ce trece, învestită cu darulŭ preuţieĭ. Deci cuvêntulŭ luĭ D-ḑeŭ ḑisŭ prin prophetul Ieremia, trimite pe acestea persóne, cu nume de chreştinĭ, la păgânĭ spre a vedea şi observa, de se facŭ între păgânĭ unele ca acestea, ḑicênd: *Treceţĭ în insulele chetimulu, şi vedeţĭ, şi în kidaru trimiteţĭ, şi socotiţĭ fórte, şi vedeţĭ de ş'au schimbat păgâniĭ Domneḑeiĭ seĭ; şi acia nu sunt Domneḑeĭ; iar poporulu meu a schimbatu mărimea mea în acelea dela cari nu se vor folosi.*»(1)

Dar pentru a nu se părea că noĭ am accentuatŭ prea tare cuvêntulŭ, asupra acestorŭ chreştinĭ, cu fapte de păgânĭ, lăsăm să se auḑe, în acéstă privire, însuşĭ cuvintele st. Ioan Chrysostomŭ (2), ce aŭ fostŭ pronunţiate către poporulŭ Antiochianŭ: «*Pompe satanice*, ḑice elŭ, *suntu theatrele*, *circurile*, *observarea ḑilelor faste şi nefaste, preḑicerile, şi ghîciturile. Dar ceĭ-ce observa acestea întreba: Ce rĕu potu aduce? La care noĭ respundem: Veḑĭ pe unu bietu omu, eşind din casa sa, uĭtându-se încrucişatu* (chiorîşŭ), *s'au schiopătând, şi îndată conchiḑĭ, de aci, o rea prevestire. Acesta este o pompă satanică; căcĭ nu întelnirea omuluĭ face ca ḑioa sĕ fie bună, s'au rea, ci veţuirea în pĕcate. Decĭ când veĭ eşi, păḑesce numaĭ un singnru lucru, adecă a nu te întêlni cu pĕcatulu, căcĭ elu este care ne face a cădea, şi atuncea sĕ fiĭ siguru, că nicĭ însuşĭ Diavolulu nu te va putea a utăca.* Dar ce ḑicĭ? *veḑĭ un omu şi conchiḑĭ un rĕu; însĕ nu veḑĭ şi cursa diavoléscă, că te face inamicu aceluĭa ce nu-ţĭ a făcutu nicĭ un rĕu? Cum te constitue adversariu frateluĭ tĕu din o causă nedreptă? D-ḑeu ordónă de a ĭubi chiar şi pe inimiciĭ noştriĭ, tu însĕ te facĭ adversariu şi aceluĭa ce nu te a vĕtămatu întru nimica; nicĭ aĭ de ce sĕ-l acuzĭ; şi nu cugeţĭ câtu de mare e*

(1) Ieremia •. II. 10.
(2) Christom hamil. XXI. ad populum Antiochen. tom. I. p. 244—245. ed. Francof.

ridicolul? câtu de mare e ruşinea? dar încă câtu de mare e pericolulu? Aşĭ spune şi altă ridiculositate, dar mĕ ruşinezu, şi mĕ înroşescu : însĕ mĕ voiu sforţa a o spune pentru mântuirea vóstră : de întêlnescĭ o fecióră, ḑicĭ, ḑioa îmĭ va fi nefolositóre, ĭar de întâinescĭ o curvă, ḑicĭ va fi folositóre bună, şi plină de multu căştigu; veḑĭ şi aci cum diavolulu ascunde frauda, ca sĕ despreţuim pe cea modestă, şi sĕ stimăm, şi sĕ prefermu pe cea neruşinată —Dar ce se maĭ ḑicem despre ceĭ-ce întrebuinţéză descântece şi legăturĭ, şi ceĭ-ce încungiură cu panglice moneḑile de aramă a luĭ Alexandru Macedonu, ce au figurĭ de capete şi de picióre. Imĭ veţĭḑice póte : aceştea suntu speranţele nóstre; căcĭ dupĕ cruce şi mórtea Domnuluĭ n'avem speranţa mântuireĭ în imaginea regeluĭ? Dar ce! nu sciĭ câtu de multu crucea a adusu lumea la desevêrşire? mórtea a nimicitu, pĕcatulu a ştersu, Iadul a golitu, şi puterea diavoluluĭ a zdrobitu. Audóra sĕnĕtatea corpuluĭ ne e promisă prin o credinţă demnă în ea? tótă lumea a însufleţitu, şi numaĭ tu singuru nu creḑĭ în ea? şi de ce pedépsă n'aĭ fi demnu, spune-mĭ? căcĭ nu numaĭ porţĭ la tine legăturĭ de aţă (baere), *şi descântece, dar încă conducĭ în casa ta şi pe bătrânele cele beţive, şi cu mersulu cocoşatu, spre aţĭ ghici norocululu; şi nu te ruşineḑĭ, nicĭ te înroşescĭ de asfeliu de pricepere, ḑicênd ; Şciu ce facu? Dar maĭ grea este erórea când o scim, şi nu ne îndreptămu. Decĭ unora ca acestora părîndu-li-se, că se vor putea escuza, ḑicu : chreştină este muerea ce discântă, şi nimica alta nu vorbesce în descântice de câtu de numele luĭ D-ḑeu. Pentru acesta chiar o urĕscu şi o despreţuescu : căcĭ cu numele luĭ D-ḑeu se servesce în descântece; şi cea-ce se ḑice a fi chreştină, facĕ lucrurĭ păgâne. In fine şi demoniĭ mărturiséu numele luĭ D-ḑeu, dar cu tóte acestea totu demonĭ rĕmânu; şi de şi ḑicéu luĭ Christos :* «**sciu-te pre tine, cine eştĭ, sântulŭ luĭ D-ḑeŭ**» *dar elu totuşĭ îĭ mustra şi-ĭ alunga. Pentru care vĕ rogu chiar, a vĕ curăţi de acéstă eróre, şi a păḑi cuvêntulu ce vom ḑice : ca pe un toiagu în care te raḑimĭ. Şi dupĕ cum nimene din noĭ, nu îndrăsnesce a se presenta în piaţa, fŏrĕ încălţăminte sau fŏrĕ haĭnă, de aseminea fŏrĕ cuvêntulu acela, nicĭ o dată să nu mergĭ în publicu ; dar şi când veĭ trece pragulu vestibuluĭ* (**pridvorulŭ**) *să pronunţĭ maĭ întêiu acestu cuvêntu:* **Lepădu-mĕ de tine satano,** *de pompele şi slujbele tale, şi mĕ unescu cu tine Christóse.*

Asfeliu în câtu nicĭ o dată să nu eşĭ fŏrĕ acéstă glăsuire; acesta fie ţie toiagu, armatură, şi turmĭ de tărie şi cu cuvêntulu acesta închipuesce cruce pe fruntea ta : şi făcând asfelu nu numaĭ omulu ce te va întâlni, dar nicĭ însuşĭ diavolulu nu te va putea vătăma în nicĭ un modu; vădându te pre tine că te arăţĭ pretutindinea în tăritu de acéstă armă».

St. Ión Crysostom enumerând în altă omelie maĭ multe de acestea superstiţiunĭ le declară expresŭ de **obiceĭurĭ păgâne,** dicênd : «Multe din obiceĭurile păgâne sĕ păstréză de orĭ-cari din aĭ noştriĭ; pre cum suntŭ: «*vrăjile, predicerile* (auguriile) *prevestirile* (cobiturile), *observarea dilelor, grija despre facerĭ, şi biletele cele pline de tótă impietatea, ce le punu pe capetele copiilor, îndată ce suntu născuţĭ*» (1).

In fine st. Biserică, ca mumă duiósă, totŭ-dé-una a îngrijitŭ de fiĭ sĕĭ, arătândule că tóte obiceĭurile superstiţióse suntŭ numaĭ nisce falşităţĭ, servind numaĭ spre a îndepărta omenirea de la D-deŭ, şi a o conduce în eróre; pentru care pe ceĭ ce nu voĭaŭ ase corecta îĭ fulgeraŭ cu *anathema*, după cum se vede din maĭ multe conciliĭ. Aşa conciliulŭ din Laodicia ţinutŭ la 364 în canonulŭ 35 decide : «*De se va afla cine-va zăbovinduse în idolatria acésta ascunsă* (superstiţiunĭ) *se fie anathema; căcĭ a lăsatu pre Domnulu nostru Iisus-Christos şi a venitu la idolatrie*». Iar prin can. 36 ordonă a nu primi nicĭ în Biserica, nu numaĭ ceĭ-ce le facŭ, dar nici pre ceĭ-ce le pórtă, dicênd : *Nu se cuvine . . . a fi vrăjitoriu, descântătoriu, astrologu, sau a face baere, ce sântu legăturĭ a sufletelor loru ; iar pe ceĭ-ce le pórtă, am ordonatu să se alunge din Biserică*». Acéstă alungare din Biserică o repetesce şi Synodulŭ a VI-lea de atótă lumea, ţinutŭ la 691 în Trula (2), dicênd prin canonulŭ 61 ; Ceĭ-ce se dicŭ alungătorĭ de nourĭ, vrăjitorĭ, strejuitorĭ şi fermecătorĭ, remăindŭ în acestea, fără a se schimba saŭ a se feri de acestea perdĕtóre şi păgânescĭ meşteşugirĭ : decidem că cu totul să se lepede de la Biserică, pre cum şi sântele canone învaţă : *Că ce împărtăşire are lumina cu întunereculu*, dice *Apostolulu ? său ce în-*

(1) Chrisost. comment în galat. p. 789 ed. Francof. Vedĭ Bingh. G. b. XVI. c. V. §. 8. tom. 7. p. 265.

(2) 1 Corint. c. VI. v. 14 16, 15.

soţire este Bisericeĭ luĭ Christos cu idoliĭ ? sau ce parte este credinciosului cu celu necredinciosu? sau ce unire are Christos cu Veliaru» (1).

Din acestea canóne se constată în destulŭ de clarŭ, că St. Biserică nu consideră în numĕrulu chrestinelor pe ceĭ-ce practică acestea obiceĭurĭ superstióse, ce suntŭ rĕmăşiţĭ a idolatrieĭ, pênĕ când nu se vor lepăda de ele, şi nu vor năzui cu tótă inima către D-zeŭ.

Arch. **G. Raşcan**

---

(1) Canóne desciplinare de acestea se află fórte multe în totŭ decursulŭ seculelor în cariĭ st. Părinţĭ aŭ căutatŭ a şterge idolatria. Veḑĭ Pidalion ed. M-tire Nemtzŭ an. 1844 fil. 189. 186. ect.